

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย รูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร
ขององค์การบริหารส่วนตำบลลำทราย
และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่

โดย นายโกมล สนั่นก้อง และคณะ

30 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

โครงการวิจัย รูปแบบการนส่งเสริมอาชีพเกษตรกร
ขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย
และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่

คณะผู้วิจัย

นายโกมล	สนั่นก้อง	นักวิจัย
นายอภิชาติ	เทพชา	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายสวัสดิ์	คำฟู	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายภาสกร	อินทุมาร	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายสวิง	ตันอูด	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. ภาค)

ชุดโครงการ องค์การบริหารส่วนตำบล

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยการสนับสนุนจากที่ปรึกษางานวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. ภาค) คณาจารย์ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขอขอบคุณสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอสารภี และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้นำเกษตรกร และประชาชนในพื้นที่ ที่ได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์อย่างตรงไปตรงมา ตลอดจนอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ทั้งการเตรียมสถานที่ดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง การประสานงานทุก ๆ ด้านในระดับพื้นที่ ทั้งอาหารการกินและกลุ่มคนที่มาร่วม และการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการวิจัยและพัฒนาตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่ร่วมทำงานมาด้วยกัน ขอขอบคุณสำหรับเสียงหัวเราะที่เกิดขึ้นในระหว่างการสนทนาทุกครั้ง

ขอขอบคุณทีมวิจัย ประกอบด้วย คุณอภิชาติ เทพชา (ปลัดอบต.สันทราย) คุณสวัสดิ์ คำฟู คุณภาสกร อินทุมาร คุณสวิง ตันอุค (เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน) ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการวิจัยด้วยดีมาตลอด และขอบคุณที่สุดสำหรับเพื่อน ๆ อีกหลายคนที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ให้ทั้งข้อมูลความรู้ ความคิดประสบการณ์ และกำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณทีมวิจัยพื้นที่ตำบลสันทราย ประกอบด้วย พ่อเกษม อุ่นค๊ะ คุณสุพัฒน์ บุญปิง คุณณิ่ง นาวงค์ คุณดวงทิพย์ คีระนา และทีมวิจัยพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่ ประกอบด้วย คุณบุญศรี ใจเป็ง คุณนิกร เขียวคำ คุณบรรเทิง นามกร คุณผ่องพรรณ สักคิ้ววงศ์วรม และผู้นำเกษตรกรท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การวิจัยและพัฒนาดำเนินไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาค) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัยและคำปรึกษาต่าง ๆ มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน ที่ให้การสนับสนุนการประสานงาน และงานเอกสารบางอย่าง ขอขอบคุณทุกอย่างที่เป็นมา

หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และอบต.ส่วนอื่น ๆ ที่เป็นองค์กรท้องถิ่นและราชการบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นกลไกการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นความหวังใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

โกมล สนั่นก้อง

กันยายน 2543

เกษตรกรรมและการขาดความรู้ทักษะที่จำเป็น และความไม่เข้าใจในบทบาทของสมาชิก อบต. ในแง่ของโอกาสที่เอื้อประโยชน์มีหลายประการ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, พ.ร.บ. สภาตำบลและอบต., แหล่งทุนภายนอก, แหล่งวิชาการและนักวิชาการพร้อมสนับสนุน ในด้านข้อจำกัดมีองค์ประกอบคือ ข้าราชการและหน่วยงานรัฐระดับตำบลขาดแนวความคิดความเข้าใจและความร่วมมือต่อการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน และขั้นตอนการพัฒนาแผนงานตำบลซึ่งมีความซับซ้อนยุ่งยากและถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ ในแง่เงื่อนไขที่เอื้อต่อการส่งเสริมอาชีพเกษตรของอบต. พบว่า แนวความคิดและการให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของปลัด อบต. คณะกรรมการบริหารและสมาชิก อบต. และการสร้างและเสริมกลไกการจัดปัญหาการเกษตรเป็นเรื่องสำคัญ รูปธรรมการแก้ปัญหาและทุนดำเนินการและกลไกการจัดทำแผนระดับหมู่บ้านเป็นองค์ประกอบรองลงไป และ (2) ผลการศึกษาถึงรูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรของอบต. พบว่า มีรูปแบบที่เป็นขั้นตอน ดังนี้ การสำรวจข้อมูลการเกษตรระดับครัวเรือน การวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการเกษตร การติดตามแผนระดับตำบลและหมู่บ้าน การเสริมความรู้และประสบการณ์ การสร้างและเสริมกลไกการจัดการปัญหา ร่วม การจัดทำแผนร่วม อบต. และพัฒนาโครงการ การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ การติดตาม ตรวจสอบและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในเชิงพัฒนา พบว่า เกิดการรวมกลุ่มอาชีพระดับหมู่บ้านและเกิดเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรระดับตำบล ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีโครงสร้างคณะกรรมการ มีกฎระเบียบ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ระหว่างกัน และอบต. มีการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น และมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเกษตรให้กับเครือข่ายเกษตรกรจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีความตื่นตัวในการรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ความตื่นตัวในพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ทั้งส่วนของสมาชิก อบต. และกลุ่มเกษตรกร

Thesis Title : Agricultural Promotion Models for Tambon Administrative Organization San Sai and Mae Phaeng Mai, Chiang Mai Province.

Name : Komol Sanankong

Abstract

The purposes of this research were to study (1) find out condition, Potential and threat that effect San Sai and Mae Phaeng Mai Tambon Administrative Organization in supporting agricultural extension, and (2) develop working models of this TAO under such conditions.

This research applied participatory action research as research methodology. The research team initially built up among NGO development worker, TAO members, farmer leader and governmental development worker working for this TAO. Such activities as dialogue, Forum, meeting, discussion, and study tour were participatory organized as mean to meet those objectives. Reflection on lessons learnt was continuously organized with process documentation of each activity.

Information was participatory analyzed based on current situation in linking with reviewed concept and theoretical framework. Then the conclusion was examined by both research team and stakeholder.

It was found that the **potential** or **strength** of includes its agricultural area, agriculture-based villagers, diversity of groups, strength leaders, social capital, support from TAO member and local governmental development worker, personal and financial support from TAO. The weak point of San Sai TAO found to be lacking of ability of its members to understand agricultural complexity and risk, coordinating and facilitating skills as facilitator, skill for project development, and understanding about member's role. Beside such weak points such changes as the Eight National Social and Economic plan, New constitution year 1997, Sapha Tambon and Tambon Administrative Organization Act year 1994, external fund, and support from academics and educational institution could be considered as the

opportunity of TAO and San Sai Community. However, the unawareness of local governmental development workers and organization toward the need to strengthen community and complex process to develop Tambon plan controlled by the State organization become big threats.

It was also found that the necessary conditions for San Sai TAO to promote agricultural occupation include the realization of TAO Chief Administrator, executive members and members on villager's economics, the development and strengthening mechanism to cope with agricultural problems. Additionally, the supporting factors were concrete lessons of problem solving as well as supported finance and mechanism to support the development of village plan.

The development of working process of San Sai TAO to promote agricultural occupation is as follow : collecting agricultural information at the family level, problem identification as well as planning, monitoring the implementation at the village and Tambon level, strengthening farmer's knowledge and experience, building mechanism of participatory solving problem, participatory project and action plan development, project implementing, monitoring, and continuous reflecting.

The developmental out put contributed by this research includes working process to promote agricultural occupation and village agricultural groups and Tambon network which become effective mechanism for villagers and TAO to cope with problem. Such groups and network have committee, regulations and activities. Another concrete out put was the plan and budget for agricultural projects submitted by this network. Further more, farmers who become research team members were further actively shared and learned among themselves and from wider society.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ณ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 คำถามหลักของการวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย	6
1.6 กรอบแนวทางของการวิจัย	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	8
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	10
2.1 แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมของประชาชน	10
2.2 แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาการเกษตร	10
ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	13
พัฒนาการองค์การบริหารส่วนตำบล	16
อำนาจหน้าที่ โครงสร้าง และการวางแผนพัฒนาของ	17
องค์การบริหารส่วนตำบล	
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
3.1 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	28
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	28

	3.3 ประชากรเป้าหมายและทีมวิจัย	28
	3.4 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	30
	3.5 การวิเคราะห์และประมวลผล	38
บทที่ 4	พื้นที่เป้าหมายและบริบทของชุมชน	41
	ตำบลสันทราย	41
	4.1 สภาพพื้นที่	41
	4.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	42
	4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์	49
	4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ	52
	4.5 สรุปสภาพปัญหาของชุมชน	56
	ตำบลแม่แฝกใหม่	57
	4.6 สภาพพื้นที่	57
	4.7 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	58
	4.8 ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์	64
	4.9 สภาพทางเศรษฐกิจ	65
	4.10 สรุปสภาพปัญหาของชุมชน	71
บทที่ 5	ศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการส่งเสริม	73
	อาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล	
	5.1 ศักยภาพในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต.	75
	5.2 ข้ออ่อนในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	80
	5.3 โอกาสในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	83
	5.4 ข้อจำกัดในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	86
	5.5 เงื่อนไขในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	89
บทที่ 6	รูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ	91
	องค์การบริหารส่วนตำบล	
	6.1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานการเกษตรระดับครอบครัว	91
	6.2 การวิเคราะห์ปัญหาการเกษตรและการวางแผนสนับสนุน	92
	การเกษตรในระดับตำบล	
	6.3 การติดตามแผนงานระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน	103

6.4	การสนับสนุนการเสริมความรู้และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรและสมาชิกอบต.	107
6.5	การสร้างและเสริมกลไกการดำเนินงานด้านการเกษตรระดับตำบลและหมู่บ้าน	110
6.6	การจัดทำแผนร่วมอบต. พัฒนาโครงการส่งเสริมการเกษตรและดำเนินการแก้ไขปัญหา	119
6.7	การติดตามดูแล ตรวจสอบ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	120
บทที่ 7	ผลกระทบในเชิงพัฒนา	121
7.1	ผลกระทบต่อกระบวนการจัดการ	121
7.2	ผลกระทบต่อจิตสำนึกของชุมชน	122
7.3	ผลกระทบต่อปฏิบัติการทางสังคม	122
บทที่ 8	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	132
8.1	สรุปผลการวิจัย	135
8.1.1	สรุปผลศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	132
8.1.2	สรุปรูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	138
8.1.3	สรุปผลกระทบในเชิงพัฒนา	139
8.2	อภิปรายผล	142
8.3	ปัญหาอุปสรรคต่อการส่งเสริมการเกษตรของอบต.	147
8.4	ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	149
8.5	ข้อเสนอในการวิจัยต่อไป	151
บรรณานุกรม		153
ภาคผนวก		156
ภาคผนวก ก	แบบสัมภาษณ์	157
ภาคผนวก ข	ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกอบต.และสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกอบต.	160
ภาคผนวก ค	แผนที่ตำบลสันทรายและตำบลแม่แฝกใหม่	169

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1. กรอบแนวทางในการศึกษาวิจัย	7
2. กรอบความคิดในการวิจัย	9
3. โครงสร้างการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล	20
4. สรุปกระบวนการวิจัยและปฏิบัติการวิจัย	39
5. สรุปความสัมพันธ์ของการวิจัยและการพัฒนา	40
6. สรุปศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส และข้อจำกัด ในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.	88
7. โครงสร้างการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายเกษตรกร ตำบลสันทราย	113
8. สรุปรูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต.	120-1

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงจำนวนประชากรในตำบลสันทราย	43
2. แสดงจำนวนประชากรในตำบลแม่แฝกใหม่	59
3. แสดงอัตราส่วนการให้บริการด้านการศึกษาแก่ประชาชน ตำบลแม่แฝกใหม่	61
4. แสดงพื้นที่การใช้ที่ดินตำบลแม่แฝกใหม่	64
5. แสดงต้นทุนการผลิตมันฝรั่งต่อพื้นที่ 1 ไร่	68
6. แสดงเปรียบเทียบประมาณการรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2542 และ 2543 ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่	124
7. แสดงเปรียบเทียบประมาณการรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2542 และ 2543 ขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย	128
8 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่	161
9 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย	162

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์เป็นฐานในการผลิต สำหรับการสร้างรายได้และการมีงานทำของประชากรในประเทศ ทำให้โครงสร้างการผลิตในภาคการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจ การเมือง และการรวมกลุ่มทางการค้าในภูมิภาคต่างๆ ตลอดจนการแข่งขันระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการผลิต การค้าและการลงทุนในประเทศ และได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในรูปปัจจัยการผลิตอย่างมากมาย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2542 : 1)

เป็นผลจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของบรรษัทข้ามชาติที่ก่อตัวขึ้นมาในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา และเข้าควบคุมครอบงำชี้นำทิศทางการพัฒนาของรัฐบาลโลกหรือโลกาภิวัตน์ผสมผสานด้วยปรากฏการณ์เศรษฐกิจการเมืองโลกอีก 2 กระแสคือ ประการที่หนึ่ง กระแสการก่อตัวของสิ่งที่เรียกว่า "ตลาดทุนโลก" หรือที่เรียกว่า Global Capital Market ซึ่งมีพวกกองทุนรวม (Hedge Fund) และความจริงพวกบรรษัทข้ามชาติ รวมทั้งธนาคารก็ใช้เวทีตลาดกองทุนโลกนี้ไปในการทำเองเดียวกัน การย้ายย้ายถ่ายเททุน เงินทุนต่าง ๆ และการปฏิวัติทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร คอมพิวเตอร์ โทรคมนาคม สรุปความก็คือสามารถที่จะเคลื่อนย้ายเงินทุนได้อย่างเสรีและรวดเร็ว และประการที่สอง โลกาภิวัตน์กดดันให้เปิดเสรีทางการเงิน รัฐบาลไทยฝ่ายโลกาภิวัตน์ก็ปฏิบัติตาม โดยเปิดเสรีทางการค้าการเงิน และการลงทุนซึ่งให้สิทธิผู้ลงทุนต่างชาติเท่าเทียมกับผู้ลงทุนของชาติ ซึ่งถ้าหากมีการทำผิดอย่างนี้ไป ผู้ลงทุนต่างชาติมีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐบาลไทยได้ แต่รัฐบาลไทยไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอะไรกับนักลงทุนเหล่านั้นได้เลย (เสน่ห์, 2542:30-31)

ดูเหมือนว่าที่ผ่านมาประเทศไทยเลือกที่จะอยู่กับฝ่ายที่มีการพัฒนาสู่ความทันสมัย เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจและบทบาทของรัฐ รวมทั้งนำเอาตัวชี้วัดความด้อยพัฒนาแบบที่มองจากด้านอุตสาหกรรมเข้ามาตัดสินเศรษฐกิจชาวนา ผลกระทบก็คือ ชาวนาไม่มีที่ยืนอยู่ในสังคม ต้องถูกขจัดให้หมดไปกลายเป็นกรรมกร และยังเห็นว่าวัฒนธรรมของชาวนาคือที่มาของความล้าหลังเป็นอุปสรรคของการพัฒนา ชาวนาเป็นเพียงเครื่องมือในการศึกษาและการพัฒนาไปสู่ด้านอื่น ๆ เท่านั้นเอง (ฉัตรทิพย์, 2539:254)

ภาคการเกษตรเป็นภาคที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคการเกษตร แต่ทรัพยากรมนุษย์ในภาคการเกษตร ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์ของประเทศในสาขาเกษตรต่อประชากรในภาคเกษตรได้เพิ่มจาก 1,797 บาท ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เป็น 8,110 บาท ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ในขณะที่ภาคนอกภาคเกษตรได้เพิ่มจาก 10,905 บาท เป็น 98,077 บาท ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรและนอกภาคการเกษตรสูงถึง 12 เท่า (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2542 : 1) การพัฒนาที่ผ่านมาได้เน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ที่ถูกกำหนดนโยบายและวางแผนงานโดยกลุ่มนักการเมืองและหน่วยราชการจากส่วนกลาง หรือการสั่งงานจากเบื้องบนสู่ระดับล่าง (Top-down) อาจสรุปได้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ในภาคการเกษตรมีคุณค่าเป็นเพียงปัจจัยการผลิตตัวหนึ่งโดยไม่ได้มีความหมายว่าเป็นผู้ผลิตแต่อย่างใดเลย

ผลกระทบของการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการถ่ายเททรัพยากรต่าง ๆ จากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมจำนวนมหาศาล จนทำให้ภาคการเกษตรเกิดปัญหา ทั้งการขาดแคลนที่ดิน การขาดแคลนแรงงานทางด้านการเกษตร ผลผลิตเกษตรตกต่ำ เกษตรกรขาดรายได้ ปัญหาหนี้สิน สภาพดินเสื่อม การสูญเสียสมดุลทางนิเวศที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปีและการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่เอื้อต่อการระบาดของแมลงศัตรูพืช นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาดังกล่าวมา เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ยาเสพติด อาชญากรรม ปัญหาเยาวชน ชุมชนแออัด และปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการเกิดมลภาวะต่าง ๆ ซึ่งมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดผลกระทบและปัญหาต่าง ๆ อยู่ขณะนี้ การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนโดยเฉพาะเศรษฐกิจภาคการเกษตรจึงเป็นเรื่องสำคัญ ภายใต้แนวทางของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้คนท้องถิ่นเป็นผู้คิดค้นและดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งน่าจะเป็นทางออกที่สำคัญของการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงได้เน้นยุทธศาสตร์การพัฒนากการเกษตรใน 4 เรื่อง ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็ง
2. การพัฒนาระบบการผลิตและการค้าสินค้าเกษตร
3. การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นการมุ่งพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ มีความสามารถในการจัดการทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรได้รับส่วนปันผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2541 : 81)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นซึ่งได้มีการยกระดับสภาตำบลที่มีรายได้ตามเกณฑ์ขึ้นเป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นการยกระดับสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคล อบต.เป็นทั้งองค์กรชุมชนและราชการบริหารส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเทียบเท่าหน่วยราชการโดยทั่วไป และได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2537 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันมี อบต. ที่ได้จัดตั้งไปแล้วจำนวน 6,937 แห่งทั่วประเทศ (กรมการปกครอง 2541 : 11) ในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยการยกระดับสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้มีการกระจายทั้งงบประมาณ บทบาท อำนาจหน้าที่และการวางแผนดำเนินงาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตัวเองให้มากที่สุด อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของภาคเกษตร หรือภาคชนบทให้เกิดความมั่นคง

แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีอิสระในการดำเนินงานซึ่งได้ดำเนินการมาแล้วกว่า 4 ปี แต่อบต.ส่วนใหญ่ก็ยังให้ความสำคัญกับการจัดทำโครงการสร้างถนนและแหล่งน้ำ อันส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการคอร์ปชั่นได้อย่างชาญฉลาด การอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของข้าราชการนายทุน และนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติทำให้ผู้นำ อบต.เรียนรู้วิธีการหาเสียงโดยการซื้อเสียง การภาคภูมิใจกับเครื่องแบบสีทากี มีแนวความคิดในการพัฒนาเพียงแต่การสร้างสาธารณูปโภคเหมือนกับวงจรทางการเมือง (สมพันธ์, 2541 : 30) ทำให้ อบต. ส่วนใหญ่ไม่ได้คิดถึงเรื่องการฝึกฝนอาชีพเพื่อเสริมรายได้ การพัฒนาธุรกิจชุมชน การพัฒนาระบบตลาด การส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพเกษตรกร ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทย หากเป็นดังนี้แล้วแม้ว่าอบต.จะมีงบประมาณจำนวนมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยและมีบุคลากรจำนวนมาก ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาคความยากจนในชนบทได้

การพัฒนา อบต.ไปสู่การคิดและแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่อาจจะมึปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อรูปธรรมการดำเนินการแก้ปัญหา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ความเข้าใจของสมาชิกอบต.ต่อบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายของตัวเองในการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนและการส่งเสริมอาชีพการเกษตร เพราะพื้นฐานความคิดของสมาชิก อบต. ส่วนใหญ่มาจากการปลูกฝังทางสังคม โดยผ่านระบบราชการไทย นักการเมืองและนายทุน ที่มองเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก และประการสำคัญ อบต.ยังไม่มีกลไกและเครื่องมือการเรียนรู้บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นที่ดีพอ

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรกลุ่ม ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการผลักดันแผนงานทางด้านเศรษฐกิจสู่แผนงานอบต.ได้เกิดขึ้นน้อยมาก ซึ่งก็แสดงว่าเกษตรกรก็ยังไม่เข้าใจบทบาทของตัวเอง

ต่อการเรียกร้องสิทธิในการรับการพัฒนาด้านอาชีพจากอบต.และหน่วยงานของภาครัฐระดับท้องถิ่น และเหตุผลส่วนหนึ่งมาจากความเคยชินต่อกระบวนการพัฒนาของระบบราชการที่บริหารราชการแบบสั่งการจากเบื้องบน ทำให้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาเกิดขึ้นน้อย

3. นโยบายการเกษตรระดับท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

3.1 นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวกับการเกษตรของ อบต.โดยตรง ในส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของ อบต. ซึ่งส่วนใหญ่เน้นการแก้ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานเป็นอำนาจหน้าที่หลักที่ต้องทำ แต่การส่งเสริมการเกษตรเป็นเพียงบทบาทที่อาจทำได้เท่านั้นเองทำให้เกิดช่องว่างในการเลือกปฏิบัติของ อบต.ต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

3.2 นโยบายการเกษตรแห่งชาติที่ผ่านกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่เกี่ยวกับการสนับสนุนให้อบต.ส่งเสริมอาชีพเกษตรระดับท้องถิ่น ซึ่งยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะการบริหารงานการจัดการงบประมาณและการวางแผนงาน ซึ่งยังผูกขาดอยู่ที่หน่วยราชการที่ส่งเสริมการเกษตร

อย่างไรก็ตามองค์กรบริหารส่วนตำบลก็ถือว่าเป็นองค์กรชุมชนและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนและเข้าใจปัญหาของชุมชนมากที่สุด สามารถตรวจสอบได้ง่ายโดยอาศัยประชาชน กลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นและสมาชิกของอบต. ที่พลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาบริหารงาน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นกลไกที่สำคัญในการควบคุมดูแลผลประโยชน์ของตัวเองและของชุมชน เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานของอบต.ให้เกิดความโปร่งใสต่อการบริหารงานแก้ไขปัญหาในชุมชน

กล่าวโดยบทบาทอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามกฎหมายมาตรา 67 (กรมการปกครอง 2542 : 121) ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามกฎหมาย มาตรา 68 (กรมการปกครอง 2542 : 121 -122) ดังต่อไปนี้

- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
- (5) ให้มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- (12) การท่องเที่ยว
- (13) การผังเมือง

ด้วยเหตุผลหลายประการนี้เองอบต.จึงน่าจะเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการเกษตรในระดับท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพราะว่า อบต.เป็นการดำเนินงานของกลุ่มคนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาท้องถิ่น เข้าใจความต้องการแก้ปัญหาของคนท้องถิ่นเป็นอย่างดีและประการสำคัญประชาชนในท้องถิ่นสามารถตรวจสอบควบคุมการดำเนินงานของ อบต.ให้เป็นไปตามความต้องการของคนท้องถิ่นโดยรวมได้อย่างโปร่งใส

อบต.อาจสนับสนุนส่งเสริมด้านการเกษตรทั้งในแง่การเสริมความรู้ประสบการณ์ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ผ่านการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน การจัดประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร การวิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตร และการสนับสนุนทุนในการผลิต แปรรูป และการตลาดเกษตรให้กับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร โดยเน้นการรวมพลังสติปัญญา พลังกาย และการเชื่อมประสานของกลุ่มคนในท้องถิ่น การประสานศักยภาพของกลุ่มคนภายนอกให้มาสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่กำลังเผชิญกันอยู่ในปัจจุบัน จึงควรที่ทุกฝ่ายจะหันมาให้ความสนใจและให้การสนับสนุนในบทบาทของอบต.ต่อการพัฒนาภาคการเกษตรเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจของประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงศึกษาศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขต่างๆของ อบต.ในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความเห็นต่อการวางแผน และการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมอาชีพเกษตรกรภายใต้บทบาทหน้าที่อันชอบธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกกลุ่มในชุมชน

1.3 คำถามหลักของการวิจัย

จะอย่างไรให้ อบต. เห็นความสำคัญต่อการวางแผนงานและการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการเกษตรในชุมชนของตัวเองมากขึ้นภายใต้อำนาจหน้าที่อันชอบธรรมตามกฎหมายโดยที่อบต.เป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคการเกษตรในอนาคตบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในชุมชน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. รับทราบศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการพัฒนากระบวนการสนับสนุน อบต. ต่อการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรม
2. เกิดรูปแบบหรือกระบวนการในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของอบต.ยะดะเอิก

1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

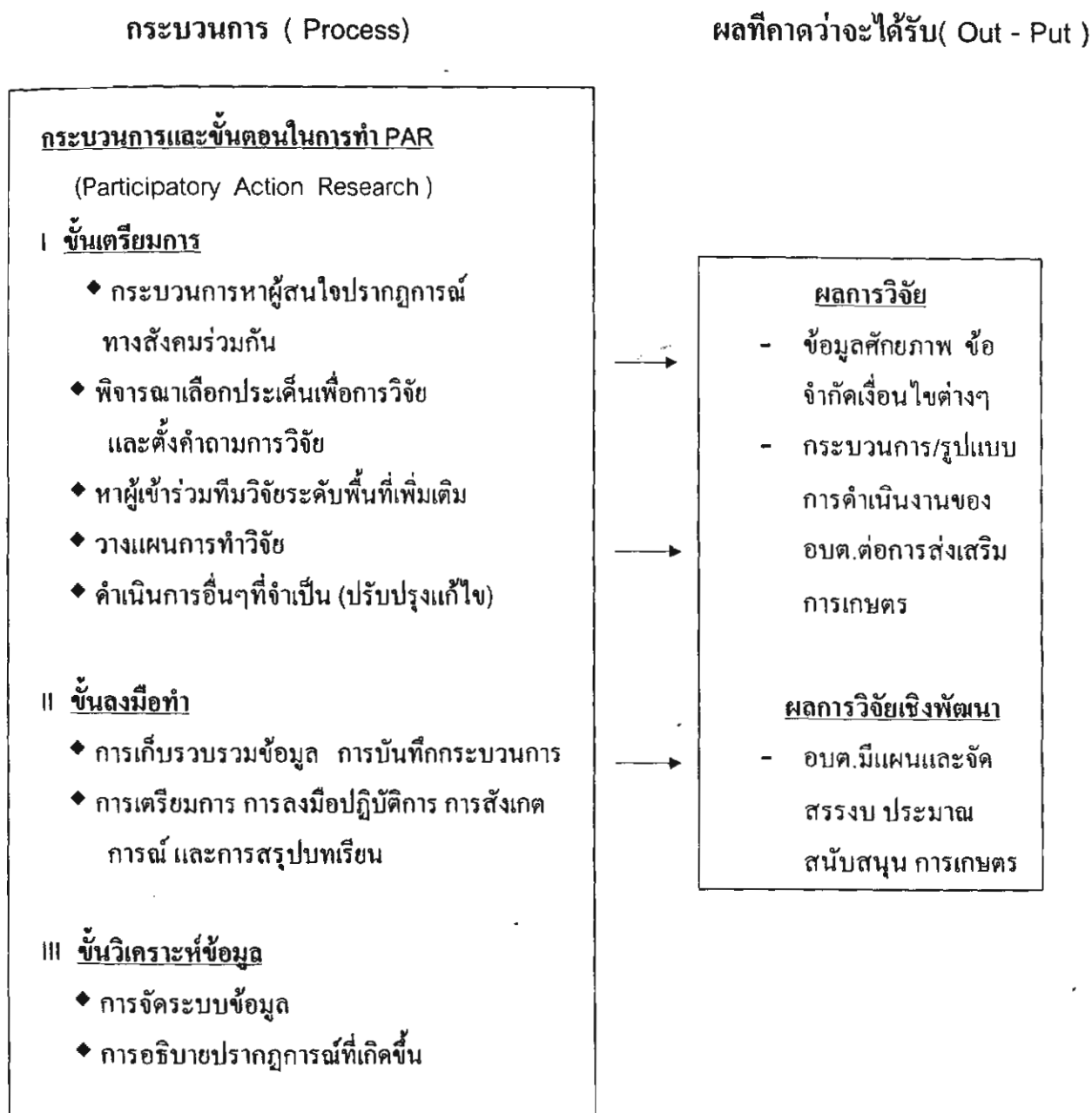
ใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี คือ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2542 - เดือนพฤษภาคม 2543

1.6 กรอบแนวทางของการวิจัย

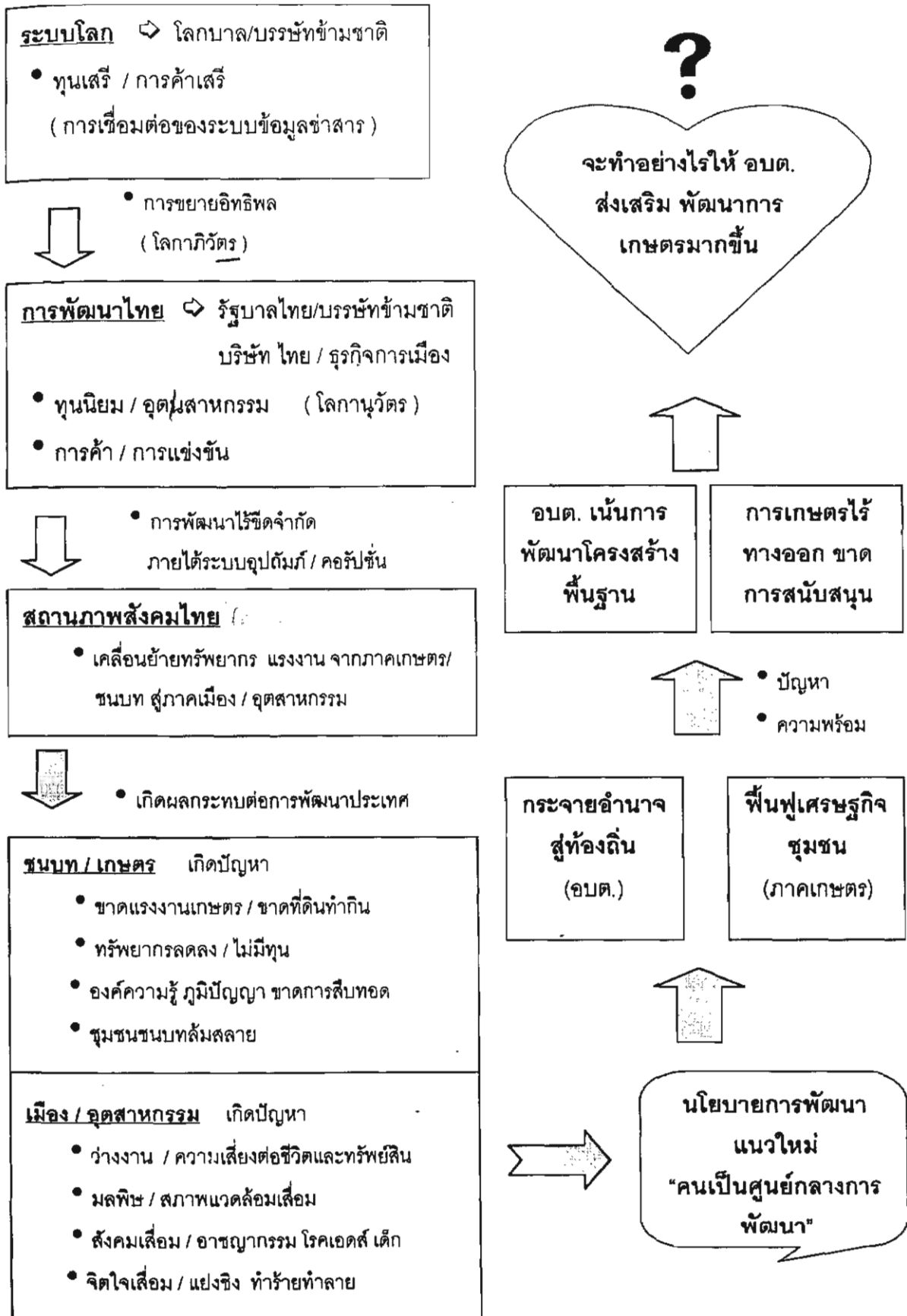
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีวิจัยโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษาวิจัย 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ กล่าวคือ 1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการพิจารณาถึงการหาผู้ร่วมทีมวิจัยที่มีข้อสงสัยและมีความสนใจในปรากฏการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นการดำเนินงานของอบต.นำไปสู่การตั้งคำถามการวิจัยและกำหนดประเด็นที่จะศึกษา และการวางแผนการวิจัย รวมถึงการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น 2. ขั้นลงมือทำ เป็นขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติการตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การเตรียมการและนำไปสู่การปฏิบัติการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การบันทึกกระบวนการ และการสรุปทบทวนหลังการปฏิบัติการ และ (3) ขั้นวิเคราะห์และสรุปข้อค้นพบเพื่อเชื่อมโยงกับแนวความคิดและทฤษฎีที่ได้

กล่าวอ้างไว้ เป็นขั้นตอนของการจัดระบบข้อมูลและการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (ปรึจาก อุทัย, 2541)

แผนภูมิที่ 1. กรอบแนวทางของการวิจัย

ที่มา: ปรับมาจาก อุทัย ดุลยเกษม, 2541

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้ทำการศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้ที่ผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายได้คิดค้นและเรียบเรียงไว้ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการดำเนินงานวิจัย และการตอบคำถามเพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงได้นำแนวความคิดทฤษฎีและงานเขียนต่าง ๆ มารวบรวมไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชนบทแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's

Participation Development)

วรัทศน์ (2540 : 46-48) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบไปด้วยความเกี่ยวข้องของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนา เช่น การตัดสินใจในการพัฒนา การดำเนินการและการประเมินผล ประโยชน์ที่ได้รับ คือ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของการพัฒนา ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนสิ่งที่ได้มาจากการพัฒนา

ดังนั้นแนวทางส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าร่วมทำกิจกรรมตามโครงการหรือพัฒนาชุมชนย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการดังต่อไปนี้

1. นโยบายของรัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลจะต้องปรับแนวคิดการวางแผนจากบนลงล่าง (Top-down) ไปเป็นล่างขึ้นบน (Bottom-up) มากขึ้น เพื่อพัฒนาให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดความสำนึกมีการประสานงานและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากขึ้น

2. องค์กรปกครองท้องถิ่นหรือองค์กรประชาชนควรมีโครงสร้างองค์กรที่เป็นอิสระจากการครอบงำจากภายนอก องค์กรเหล่านี้ เช่น กลุ่มเยาวชนกลุ่มสตรี สามารถมีอิสระในการตัดสินใจ และดำเนินงานสนองตอบความต้องการของแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่มได้

แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาคนเปรียบเสมือน “น้ำพุ” ที่น้ำได้พุ่งขึ้นจากฐานล่างที่แข็งแกร่งสู่เบื้องบนและกระจายน้ำลงอย่างทั่วถึง ณ เบื้องล่าง ผู้คนในชุมชนจากทุกกลุ่มได้มาร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ มาตรการ ตัวชี้วัด กิจกรรม วิธีการทำงาน แผนปฏิบัติการและ โครงการในรายละเอียด พวกเขาจะเป็นเจ้าของกิจกรรมการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนให้บังเกิดผลดีแก่ชุมชนได้ (สมพันธ์ , 2541:36)

กระบวนการระดมพลังสร้างสรรค์ “เอไอซี” จึงเป็นกระบวนการเริ่มต้นจากฐานความคิดใหม่ โดยมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ (สมพันธ์ , 2541:42)

1. การรู้จักสามัคคีของหมู่คนในสังคมในการร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม
2. ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาโดยมุ่งเป้าหมายการพัฒนาบทบาทของชุมชนสังคมร่วมกัน
3. พัฒนาองค์กรรวมเป็นการมุ่งเป้าหมายการพัฒนาอย่างมีความสัมพันธ์ไม่มุ่งเน้นเพียงด้านเดียว

Cohen และ Uphoff (1980:219) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation)

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนี้ Uphoff ยังได้เสนอกรอบคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่ามี 3 มิติ และ 2 บริบท ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

มิติ (Dimensions) มี 3 มิติ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมอะไรบ้าง ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยทางใดทางหนึ่ง (เช่น สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ การบริหารกิจกรรมหรือการประสานงาน) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน
2. มีส่วนร่วมกับใครบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ทางราชการนักพัฒนาเอกชน ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงคุณลักษณะของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องเพศ สถานภาพครอบครัว อาชีพ และรายได้
3. มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยสมัครใจหรือถูกบังคับลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรประชาชนหรือโดยตรง ขนาดของการมีส่วนร่วม ผลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม นั้นช่วยเพิ่มพลังประชาชน หรือเป็นเพียงแค่การได้ติดต่อสัมพันธ์กับนักพัฒนาเท่านั้น

บริบท (Contexts) มี 2 บริบท คือ

ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าว่า มีความซับซ้อนของเทคโนโลยีเพียงใด ลักษณะของประโยชน์ที่ได้รับ (ความเร็วช้าที่ได้รับประโยชน์) และเงื่อนไขที่ต้องกำหนด เช่นการเข้าถึงการบริหารโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ เป็นต้น

สภาพแวดล้อมของกิจกรรมตามโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางกายภาพ และธรรมชาติ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางการเมือง เป็นต้น (ชุมพร, 2540 : 21-22) อ้างใน (Cohen and Uphoff, 1980 : 219)

สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (2541 :8) ได้ให้หลักการของการมีส่วนร่วม ว่าจะต้องมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

- (1) การร่วมคิด
- (2) การร่วมตัดสินใจ
- (3) การร่วมวางแผน
- (4) การร่วมดำเนินการ
- (5) การร่วมรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ นิธิ (2532:98) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา นับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมาย และแนวทางของการพัฒนาดังกล่าว ย่อมต้องโอนอ่อนต่อความแตกต่าง (Diversity) ของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก

กล่าวโดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เป็นเรื่องของลำดับขั้นที่มีพัฒนาการของการมีส่วนร่วม จากเรื่องที่ยากไปสู่เรื่องที่ยากขึ้นหรือมีความซับซ้อนมากขึ้น ในแง่ของการพัฒนาศักยภาพของประชาชน เพื่อให้เป็นธรรมชาติและเกิดความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด และดำเนินการจากเรื่องที่สำคัญที่สุดไปสู่เรื่องที่สำคัญน้อยกว่าในแง่ของสิทธิของประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญกับเจ้าของปัญหาและเจ้าของท้องถิ่นที่เป็นผู้กำหนดแบบแผนในการปฏิบัติของตัวเอง รวมถึงการกำหนดกระบวนการให้ได้มาของแผนปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงการประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อนำไปสู่จุดเริ่มต้น จนกลายเป็นวัฏจักรของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่ม ไม่ใช่กลุ่มเพียงกลุ่มเดียวแต่บอกว่าเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่ม

2. การพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาการเกษตร (Rural Development as Agricultural Development)

มาจากทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยความเชื่อว่าการเกษตรเป็นสาขาหลักของชนบท หากมีการพัฒนาการเกษตรก็ย่อมทำให้ประชาชนในชนบทมีรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (วรทัศน์, 2540 : 37)

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตรในทัศนะของ A.T.Mosher (1966) มี 2 ประการ คือ ปัจจัยจำเป็น (Essential Factor) และปัจจัยตัวเร่ง (Accelerated Factor). ปัจจัยจำเป็น ได้แก่ตลาดสินค้า

การเกษตร การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าไปใช้อย่างต่อเนื่อง มีจัดการเครื่องมือและปัจจัยการผลิตในท้องถิ่นสนับสนุนการผลิตแก่เกษตรกรและมีการขนส่ง ส่วนปัจจัยตัวเร่งการพัฒนาได้แก่ การศึกษาเพื่อการพัฒนาสินค้าเพื่อการค้า การปฏิบัติงานของกลุ่มเกษตรกร การปรับปรุงและขยายเนื้อที่เพาะปลูกและการวางแผนระดับชาติคือ การพัฒนาการเกษตร

การพัฒนาการเกษตรมีความสำคัญอย่างมากต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งประเทศไทย มีความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันการผลิตเกษตรกับประเทศอื่นๆ เป็นอย่างมาก เพราะว่าประเทศไทย มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์กรรมที่หลากหลาย ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาพัฒนาในเชิงการค้าได้ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์อาหารและยารักษาโรค และมีองค์ความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และองค์ความรู้ชุมชน ที่สืบทอดกันมานาน ภายใต้การผสมผสานกับประเพณีต่างๆ และวิถีชีวิต โดยเฉพาะวิถีเกษตร

การพัฒนาการเกษตรไม่ใช่ปล่อยให้เกษตรกรเผชิญชะตากรรมแต่เพียงลำพัง รัฐต้องเข้าไปสนับสนุน ทั้งการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเกษตร การจัดตั้งสภาเกษตรกร ที่มาจากตัวแทนเกษตรกรโดยการคัดเลือกของเกษตรกรโดยตรง โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย เพื่อให้มาทำหน้าที่ในการวางแผนการพัฒนาการเกษตรในระดับประเทศ การบริหารจัดการกองทุนเพื่อการเกษตร การรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรโดยรวม รวมถึงการผลักดันการออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิเกษตรกรและสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร

การถ่ายโอนอำนาจของรัฐในการบริหารจัดการงบประมาณด้านการเกษตรลงสู่ อบต. จึงเป็นเรื่องที่ควรทำอย่างเร่งด่วน เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนให้ทันต่อสถานการณ์การแข่งขันที่จะมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ภายใต้นโยบาย การค้าเสรี ซึ่งเป็นการเปิดเสรีทางการค้ากันทั่วโลก เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเองในการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ที่เกิดขึ้น การวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกกลุ่มในชุมชน ซึ่งจะทำให้การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความมั่นคงมากขึ้น นั่นก็หมายถึงการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจประเทศด้วย

ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรของไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะว่า พื้นฐานทางเศรษฐกิจของไทย คือภาคเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ก็มีอาชีพการเกษตร และทรัพยากรต่างๆซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตและผลผลิตก็มีอยู่อย่างสมบูรณ์และหลากหลาย ซึ่ง เสน่ห์ (2542 :56) ได้พูดถึงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรในปัจจุบันและอนาคตว่า " เป็นเป้าหมายหลักของการเรียนรู้สำหรับชุมชนชนบทเป็นเรื่องการเกษตร ถึงเวลาที่เรากำลังต้องทำความเข้าใจ

เข้าใจในคุณค่าและความหมายของเกษตรกรรมกันให้ถ่องแท้ เกษตรกรรมไม่ใช่หมายความว่าความหยาบๆ ถึงเพียงการเพิ่มผลผลิตเพื่อส่งออกหาเงินตราต่างประเทศแต่เพียงอย่างเดียว หากโดยรากฐานเป็นกิจกรรมของมนุษย์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทุกชนิด ซึ่งทั้งหมดประกอบกันขึ้นเป็นระบบและกระบวนการหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งมวลในโลก ดังนั้นการเกษตรจึงเป็นตรรกะอยู่ในตัวเองที่พึงมุ่งต่อการพัฒนาเงื่อนไขปัจจัยอันเอื้อต่อความยั่งยืนเป็นรากฐานสำคัญ อันได้แก่ การฟื้นฟูอนุรักษ์คุณภาพดินและน้ำ ความหลากหลายทางพันธุกรรม และการบริหารจัดการที่ดี ทั้งหมดนี้เพื่อให้ได้ผลผลิตอาหารการกินที่มั่นคงแน่นอนให้ชุมชนชนบทได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต้องตามสุขลักษณะ "

จะเห็นว่าการพัฒนาและการเกษตรนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพราะว่าการเกษตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับใครคนเดียว หากแต่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันทุกระบบทั้งคน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม และจากการศึกษาของ สุทัศน์ (2541 : 7) ได้ทำการศึกษาการคาดการณ์การเกษตรไทย จากแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ปฏิบัติในเรื่องต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. การเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยไปอีกนาน
2. การพัฒนาการเกษตรอาจเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง โดยจัดกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น อาทิ การเกษตรอุตสาหกรรม และการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น
4. การเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดำเนินการเป็นอุตสาหกรรม จะต้องเป็นการเกษตรแบบปราณีต (precision agriculture) มากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น
5. เทคโนโลยีที่สำคัญในการพัฒนา ได้แก่ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุและโลหะ และเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์
6. การพัฒนาการเกษตรทุกสาขาต้องมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยลดการพึ่งพาสารเคมีและหันมาใช้สารชีวภาพหรือพันธุ์ด้านทานมากขึ้น
7. คุณภาพผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อการแข่งขัน
8. การจัดการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้ดีขึ้น เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา

เราจะพบว่าเกษตรในอนาคตนั้นจะต้องมีการแข่งขันกันสูงมากทั้งการแข่งขันในระดับประเทศ ภูมิภาค และระดับโลก ซึ่งหมายถึงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต การพัฒนาคุณภาพผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน การลดต้นทุนการผลิตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงจะสามารถครองและแข่งขันกับสังคมภายนอกได้ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการเกษตรต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและองค์กรเกษตรกร บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความ

เท่าเทียมและเสมอภาค ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากทุกฝ่าย ซึ่ง ประเวศ (2541 : 21) ได้เขียนถึงลักษณะ ของเศรษฐกิจพื้นฐาน ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน
2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน
3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน
4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย
5. การจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐานทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง

นอกจากนี้ การส่งเสริมทฤษฎีใหม่หรือเกษตรผสมผสาน เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการทำเกษตรหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ ข้าว ปลา น้ำ เป็ด ไก่ วัว ควาย พืชผักสวนครัว ไม้ผล สมุนไพร และอาหารธรรมชาติอื่นๆ การส่งเสริมให้เกษตรกร ดำเนินการในเรื่องนี้จะเป็นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ อบต. ควรเริ่มจากการสนับสนุนรายบุคคลไปสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคโนโลยี และการแก้ไขปัญหาต่างๆของชาวบ้าน

หากพิจารณาถึงแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนผ่านกลไกของอบต.แล้วจะพบว่ามีอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะปัญหาการขาดเงินทุนเพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาของชุมชน การรวมพลังของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดย อบต.เป็นกลไกประสานงานและเชื่อมกลุ่มคนให้มาร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง แนวทางที่จะทำให้ อบต.มีเงินทุนเพียงพอต่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการลงทุนหรือการทำธุรกิจชุมชนเพื่อนำผลกำไรมาใช้ในการดำเนินการพัฒนาซึ่งจะสามารถครอบคลุมได้มากกว่า ซึ่ง ประทีป (2542 : 66-67) ได้ให้ฐานความคิดในการพัฒนาธุรกิจชุมชน ดังนี้

1. ยึดแนวพระราชดำรัสในการพัฒนา "เศรษฐกิจพอเพียง " ตามขั้นตอน " ทฤษฎีใหม่ "
2. สร้าง " พลังทางสังคม " โดยการประสาน " พลังสร้างสรรค์ " ของทุกฝ่ายในลักษณะ " พหุภาคี " อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
3. ยึด " พื้นที่ " เป็นหลัก และใช้ " องค์กรชุมชน " เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน

4. ใช้ " กิจกรรม " ของธุรกิจชุมชนเป็น " เครื่องมือ " สร้าง " การเรียนรู้ " และ " การจัดการ " ร่วมกันพร้อมทั้งพัฒนา " อาชีพที่หลากหลาย " เพื่อเป็น " ทางเลือก " ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะ เศรษฐกิจ ฯลฯ
5. ส่งเสริม " การรวมกลุ่ม " และ " การสร้างเครือข่าย " องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง " คุณธรรมจริยธรรม " และ " การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ " อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณะสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
6. วิจัยและพัฒนา " ธุรกิจชุมชนครบวงจร " (ผลิต - แปรรูป - ขาย - บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ " การมีส่วนร่วม " ของคนในชุมชน และ " ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น " ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็ก ในระดับท้องถิ่น ไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศและระดับต่างประเทศ
7. พัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชนที่มี " ศักยภาพสูง " ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น " ศูนย์การเรียนรู้ ธุรกิจชุมชน " ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้นๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับ ศึกษาดูงาน และฝึกอบรม

พัฒนาการขององค์การบริหารส่วนตำบล

การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ผ่านมามีพัฒนาการจากเดิมที่สภาตำบลได้จัดตั้งขึ้นตามคำสั่ง กระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 8 มีนาคม 2499 เรื่อง ระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เข้ามาร่วมกันบริหารงานของตำบลและหมู่บ้าน ทุกอย่างเท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นจะเป็นแนวทางนำราษฎรไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้วยวิธีจัดให้มีสภาตำบลและคณะกรรมการตำบลขึ้น

วันที่ 1 มีนาคม 2509 กระทรวงมหาดไทย ได้ออกคำสั่งเรื่อง ระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน (ฉบับที่ 2) ขึ้น โดยรวมคณะกรรมการตำบลและสภาตำบล เข้าเป็นองค์กรเดียวกัน เช่นเดียวกับแบบการปกครองของสุขาภิบาล ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการ

เป็นที่สังเกตว่าคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นเพียงระเบียบปฏิบัติในท้องที่บางแห่ง มิได้เป็นการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินหรือประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ได้ระบุไว้

วันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ แก้ไขปรับปรุงระเบียบบริหารของตำบลและให้ปรับปรุงตำบลให้เป็นสภาตำบล ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ ภายใน 3 ปี เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในขณะนั้น และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน ฐานะของสภาตำบลยังไม่ได้เป็นนิติบุคคล แต่ถือเป็นหน่วยหนึ่งขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยย่อยของ

องค์การบริหารส่วนจังหวัด การที่สภาตำบลไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้การบริหารงานไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความคล่องตัวในการบริหาร

รัฐบาลจึงปรับปรุงฐานะของสภาตำบลเสียใหม่ให้เป็นนิติบุคคล เพื่อให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (มาตรา 6) ได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 111 ตอนที่ 53 ก. ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2537 มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 43 ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารองค์การส่วนตำบล ตามมาตรา 44

เกณฑ์ที่กำหนดให้สภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตาม พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 40 สภาตำบลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท หรือตามเกณฑ์รายได้เฉลี่ยในวรรคสองอาจจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในประกาศนั้นให้ระบุชื่อและเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบล มาตรา 40 และมาตรา 95 ให้พ้นจากสภาพแห่งสภาตำบลนับแต่วันที่กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป และให้โอนบรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ และเจ้าหน้าที่ ของสภาตำบลไปเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 41 และ 95 วรรคสี่

กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามนัย มาตรา 40 และมาตรา 95 แห่ง พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ไปแล้ว เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2541 จำนวนทั้งสิ้น 6,937 แห่งทั่วประเทศ

อำนาจหน้าที่ โครงสร้าง และการวางแผนงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

อำนาจหน้าที่

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 67 (กรมการปกครอง 2542 : 121) ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (7) ค้ำครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตาม มาตรา 68 (กรมการปกครอง 2542 : 121-122) ดังต่อไปนี้

- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
- (5) ให้มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- (12) การท่องเที่ยว
- (13) การผังเมือง

ถ้าหากพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่หลักของ อบต.ส่วนใหญ่เน้นงานในส่วนของการพัฒนาสาธารณูปโภคเป็นหลัก ขณะเดียวกันการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรถูกบรรจุอยู่ในส่วนอำนาจหน้าที่ที่อาจดำเนินการได้เท่านั้น ดังนั้นโอกาสที่การพัฒนาด้านการเกษตรจะได้รับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนจาก อบต.จึงมีน้อยมาก แม้ว่าสมาชิก อบต.ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรก็ตาม ในขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสเปิดช่องทางให้ อบต. จัดสรรงบประมาณไปสู่การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคอย่างชอบธรรมมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากมองโดยภาพรวมของอำนาจหน้าที่ของ อบต. ตามมาตรา 67 และ 68 แล้วก็นับว่ามีความครอบคลุมต่อการแก้ปัญหาในชุมชนของตัวเองพอสมควร ถือได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหของตัวเองให้มากที่สุด อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของภาคเกษตร หรือภาคชนบทให้เกิดความมั่นคง

โครงสร้าง องค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

1. **สภาองค์การบริหารส่วนตำบล** ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ ละหมู่บ้านในตำบลนั้นหมู่บ้านละ 2 คน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี สภาองค์การบริหาร ส่วนตำบลจะเลือกสมาชิกด้วยกันเป็นประธานสภาคนหนึ่ง รองประธานสภาคนหนึ่งและเลขานุการสภา คนหนึ่ง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องไม่เป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเวลาเดียวกัน

สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 46 (กรมการปกครอง 2542 : 116) มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

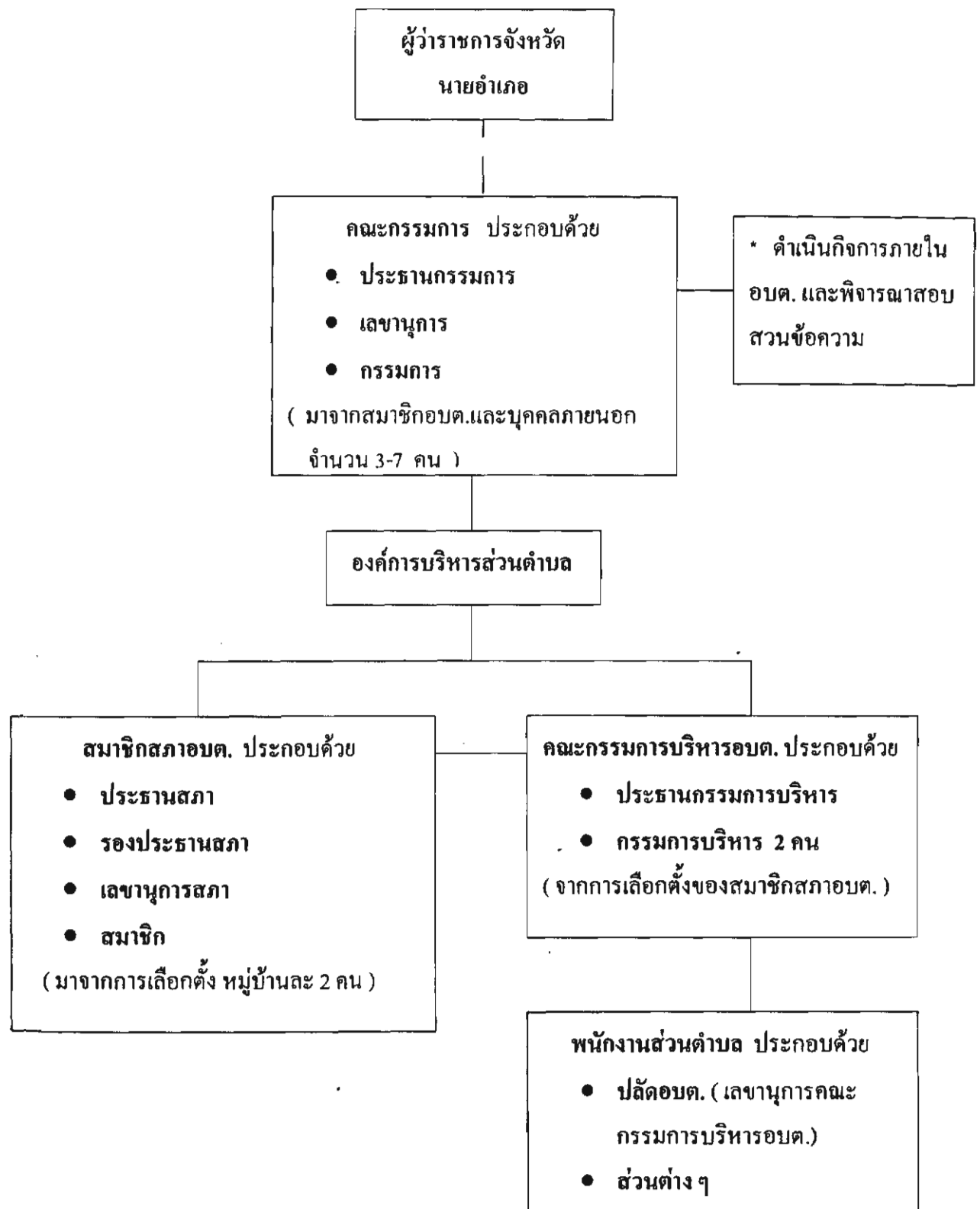
- (1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การ บริหารส่วนตำบล
- (2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม
- (3) ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนา ตำบลตามข้อ (1) และกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

2. **คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล** ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้ง จำนวน 3 คน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ในส่วนของคณะกรรมการบริหารก็จะเลือก คณะกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการบริหารคนหนึ่งและกรรมการบริหารอีก 2 คน เช่นกัน โดย มีปลัด อบต. เป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง

คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 59 (กรมการปกครอง 2542 : 119) มี อำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) บริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติข้อบังคับ และแผนพัฒนา ตำบล และรับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อสภาองค์การบริหาร ส่วนตำบล
- (2) จัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วน ตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- (3) รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง
- (4) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

แผนภูมิที่ 3. โครงสร้างการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล

ที่มา : กรมการปกครอง พ.ศ. 2542

หากพิจารณาในเชิงโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. แล้วจะเห็นว่ามืองค์ประกอบที่มาจากสายอำนาจการปกครองของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยที่มีอยู่เดิมกล่าวคือมาจากส่วนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและปลัด อบต. แต่ก็มี การเลือกตั้งเพิ่มเติมจากชุมชนอีกส่วนหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มอำนาจเดิม เช่น มาจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น ในขณะที่องค์ประกอบในส่วนของการพัฒนาด้านการเกษตรไม่เกิดขึ้นในโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. เช่น การบรรจุตำแหน่งส่วนงานการส่งเสริมเกษตรไว้ในโครงสร้าง อบต. ทำให้ดูคล้ายกับว่า มีการบรรจุอำนาจหน้าที่แต่ไม่มีคนทำงานตามโครงสร้างการบริหารงานดังกล่าวและประการสำคัญอำนาจหน้าที่ตามโครงสร้างการบริหารงานจะเน้นในส่วนของการบริหารจัดการเป็นเรื่องสำคัญทั้งในเรื่องของการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ จึงทำให้เสียเวลาในการดำเนินงาน

ในขณะที่อำนาจหน้าที่ในการคิดค้นงาน การพัฒนางานสู่รูปธรรมการแก้ปัญหากลับไม่ได้บรรจุให้เป็นระเบียบข้อบังคับที่สมาชิก อบต. ควรปฏิบัติ จึงทำให้การสร้างงานการพัฒนางานของ อบต. ต่อการแก้ปัญหาชุมชนอย่างครอบคลุมไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร แต่ไปเน้นงานบริหารจัดการงานควบคุมดูแลหรือทำตัวเป็นแหล่งทุนเสียเองแทนที่จะร่วมมือกับชุมชนคิดค้นงานพัฒนางานไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งดูคล้ายกับเป็นการลดวิธีการทำงานตามแบบอย่างหน่วยราชการที่เคยปฏิบัติมา

ปัจจัยที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่งก็คือ อบต. ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ทางราชการมอบหมายให้และหน่วยราชการไทยเองก็มีจำนวนมากตั้งแต่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานย่อย ๆ อีกนับไม่ถ้วน หน่วยงานเหล่านั้นมีการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันจนแทบไม่รู้ว่แต่ละหน่วยทำหน้าที่หลักจริง ๆ อะไร และที่สำคัญในบางพื้นที่มีการขัดแย้งกันในผลประโยชน์บางอย่าง ทั้งการแย่งชิงผลงาน พื้นที่ทำงานและกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ความร่วมมือในการพัฒนางานร่วมกันไม่เกิดขึ้น ซึ่งถ้าเป็นอย่างนี้แล้วอาจทำให้ อบต. มีการทำงานตามที่ราชการสั่งการซึ่งส่วนหนึ่งเป็นงานฝักมากกว่าที่จะทำงานตามความต้องการหรือการแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน รวมถึงการจัดสรรงบประมาณของ อบต. ไปสนับสนุนงานตามที่ราชการสั่งการซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นโดยตรง ทำให้เวลาและโอกาสการทำงานของสมาชิก อบต. การจัดสรรงบประมาณ อบต. สู่การแก้ปัญหาของท้องถิ่นน้องลงตามไปด้วย

แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีอิสระในการบริหารงานโครงการและงบประมาณของตนเองตามตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ความสำเร็จของการบริหารงานขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกัน

การวางแผนพัฒนา ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญซึ่งจะเป็นตัวกำหนดการใช้งบประมาณของแต่ละ อบต. เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนและงบประมาณที่ อบต. มีอยู่ มีการวางแผนอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. **แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี** เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล อันมีลักษณะเป็นการกำหนดนโยบาย แนวทาง แผนงาน โครงการในการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลให้สอดคล้องกับนโยบาย แนวทางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งระดับ อำเภอ ในระยะเวลา 5 ปี โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย

2. **แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี** เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล อันมีลักษณะเป็นแนวทางและรายการประสานแผนงานโครงการของจังหวัด อำเภอ ตำบล และการดำเนินงานของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปีเพื่อการแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น

การจัดทำร่างข้อบังคับขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลมีคณะกรรมการบริหารภายใต้การนำของประธานกรรมการบริหาร ซึ่งเป็นตัวแทนของ อบต. ในการออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้ในตำบลและดำเนินกิจกรรมในอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้และไม่ขัดต่อกฎหมาย

ประเภทของร่างข้อบังคับ มี 2 ประเภท ดังนี้

1. **ร่างข้อบังคับตำบล** ได้แก่ ข้อบังคับที่ออกบังคับใช้ในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ออกข้อบังคับเท่านั้น และต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย หรืออำนาจหน้าที่ของ อบต. เช่น ข้อบังคับเกี่ยวกับการทิ้ง และการเก็บขยะมูลฝอย ข้อบังคับเพื่อเก็บค่าธรรมเนียมในการบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

2. **ร่างข้อบังคับว่าด้วยงบประมาณ** ได้แก่ ร่างข้อบังคับที่เกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณของ อบต. ในเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณ การเงิน การคลัง และการบัญชีทั้งหมด

จะเห็นว่าการจัดตั้ง อบต. ถือว่าเป็นรูปธรรมในแง่นโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของชุมชน การวางแผนพัฒนา การบริหารจัดการและการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ตลอดจนการติดตามประเมินผล เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของตนเองและการพึ่งตนเองในอนาคต ดังนั้นนโยบายการกระจายอำนาจสู่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นองค์ชุมชนและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จึงเป็นความหวังใหม่ของสังคมไทยในการส่งเสริมและฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของ

ชุมชนและของประเทศให้เกิดความมั่นคงและมั่นคง จึงได้มีความพยายามของราชการไทยที่พยายามลดบทบาทของตัวเองและเพิ่มอำนาจให้กับท้องถิ่นในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของตัวเอง

โกวิท (2541:29) อ้างในมติการประชุมคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2541 เกี่ยวกับแนวทางการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น มีดังนี้

- (1) ภารกิจใดที่ซ้ำซ้อน (ปฏิบัติซ้อน) กันหลายหน่วยงานให้ตัดโอนไปอยู่หน่วยงานที่รับผิดชอบภารกิจนั้นเป็นภารกิจหลัก
- (2) ภารกิจใดที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนในพื้นที่และสามารถถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการได้ก็ให้ถ่ายโอนไปให้องค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการ
- (3) ภารกิจใดที่ส่วนราชการไม่จำเป็นต้องดำเนินการ เนื่องจากเอกชนสามารถดำเนินการได้เอง ก็ควรโอน (ถ่ายโอน) ภารกิจดังกล่าวให้เอกชนดำเนินการ
- (4) ภารกิจใดที่ส่วนราชการเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อลดสภาพปัญหาของการทำงานในระบบราชการให้น้อยลงและเพื่อจัดระบบบริหารงานของรัฐในแนวทางใหม่ ให้มีความคล่องตัวในรูปแบบการบริหารงานภาคเอกชน ก็ให้จัดตั้งเป็นหน่วยงานบริหารพิเศษ
- (5) ภารกิจใดที่ส่วนราชการเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องดำเนินการอีกต่อไป ก็ให้ยุบเลิกภารกิจนั้น

ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงระบบราชการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะการให้อำนาจขององค์กรบริหารส่วนตำบล โดยอบต.มีสิทธิ์เทียบเท่าราชการส่วนท้องถิ่นทุกประการ

องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีอำนาจหน้าที่ ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 67 (กรมการปกครอง 2542 : 121) ที่อยู่ในขอบข่ายของการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ได้แก่

- (1) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (2) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (3) ค้ำครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (4) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 68 (กรมการปกครอง 2542 : 121) ที่อยู่ในขอบข่ายของการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ได้แก่

- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์

- (3) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (4) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (5) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (6) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

ถ้าหากเราพิจารณาอำนาจหน้าที่ของอบต.ตามกฎหมายมาตรา 67 และ 68 จะเห็นว่า อบต.มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน การส่งเสริมการเกษตรและการรวมกลุ่มเกษตรกร

อย่างไรก็ตาม สมพันธ์ (2541:90) ได้ให้แนวทางเกี่ยวกับบทบาท อบต. กับเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชนว่า ความไม่พอเพียงในทรัพยากรเงินทุนระดับตำบลที่ผ่านของ อบต.เป็นปัญหาตลอดกาล ถ้าหาก อบต. ยังอยู่ในวังวนของการสร้างถนนและแหล่งน้ำ ขณะที่ราคาวัสดุอุปกรณ์และการก่อสร้างได้เพิ่มขึ้นจนอยู่ในระดับกิโลเมตรละ 4.5 ล้านบาท ขณะที่ อบต. ส่วนใหญ่มีเงินเพียง 1.3 – 1.5 ล้านบาท ย่อมไม่มีวันจะสร้างถนนได้เสร็จสมบูรณ์

ปัญหาที่ อบต.ต้องเผชิญ ซึ่ง มงคล (2540 : 170-171) ได้ศึกษาไว้โดยมีข้อสรุปดังนี้

1. การที่ อบต. มีรายได้จากเงินอุดหนุนจากรัฐบาล จากภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน ที่ดิน ป้าย อากรการฆ่าสัตว์ ค่าธรรมเนียม ล้อเลื่อน ภาษีเฉพาะกิจ และอื่น ๆ โดย อบต. นั้นมีขนาดเล็ก และทรัพยากรธรรมชาติไม่มาก ย่อมมีอุปสรรคต่อการหารายได้มาพัฒนาพื้นที่อย่างเพียงพอ (กรณีที่ อบต.มีรายได้ประมาณ 3 ล้านบาท)
2. ต้องเผชิญกับปัญหาที่มีบ่อเกิดจากโลกภายนอก เช่น ยาเสพติด พฤติกรรมของเยาวชน การพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานของชุมชน ^{ซึ่ง}ระดับเดียวกันก็ต้องเผชิญกับมาตรการและมาตรฐานในการแก้ปัญหาที่โลกภายนอกกำหนดขึ้น ในการนี้ย่อมทำให้ผู้นำ อบต. และกรรมการทั้งหลายต้องเรียนรู้ปัญหาจากโลกภายนอกอย่างหนัก อีกทั้งยังต้องหาแหล่งงบประมาณเพื่อใช้ในการแก้ไข
3. ต้องเผชิญกับปัญหาของชุมชนเอง เช่น การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหามลภาวะต่าง ๆ ปัญหาสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ในการนี้ หน่วยงานภายนอกคงให้ความสนใจไม่มากนัก เพราะเป็นปัญหาเฉพาะของชุมชน
4. ต้องเผชิญกับการรุกล้ำกรอบของหน่วยงานภายนอกที่ไม่นำพาต่อข้อบัญญัติโดยเฉพาะ มาตรา 66, 67, 68, และ 69 ตาม พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ในการนี้ ย่อมเห็นได้ชัดว่าหน่วยงานราชการเป็นตัวตั้ง (25 หน่วยงาน) ส่วนอบต.เป็นตัวตามในทางปฏิบัติแล้ว อบต.จะต้องไล่ตามหน่วยงานเหล่านั้นเพื่อขอทรัพยากรมาใช้ และอบต.จะทำได้จริงไหมเพราะนอกจาก

จะผ่านขั้นตอนการพิจารณาของหน่วยงานแล้วผู้นำอบต.ยังต้องเผชิญกับท่าทีในการร่วมมือของหน่วยงาน
อื่นๆ อีก

5. ต้องเผชิญกับสมาชิก อบต.จอมพลอม ที่แฝงตัวอยู่ในรูปของพ่อค้าและผู้รับเหมาก่อสร้าง ที่พยายามรวมหัวกัน ตั้งโครงการพัฒนาอบต.ในรูปของสิ่งก่อสร้าง แทนที่จะเน้นการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถของคนในตำบลของ อบต.นั้น ในการนี้เป็นการขานนักที่สมาชิก อบต.ที่บ้านจะรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของพวกจอมพลอมเหล่านี้

ดังนั้นจะอาศัยเพียงงบประมาณอุดหนุนจากรัฐเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในระดับตำบล อบต.จึงต้องสร้างฐานเศรษฐกิจของตัวเอง ตามพระราชบัญญัติ อบต. มาตรา 68 ซึ่ง อบต. สามารถดำเนินการธุรกิจชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมทางการผลิต การแปรรูปอาหาร การแปรรูปข้าว การแปรรูปผักและผลไม้ต่างๆ การค้าขายปุ๋ย เป็ด ไก่ วัวควาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถจัดการในรูปแบบของบริษัทได้ซึ่ง อบต. ต้องส่งเสริมให้มี การรวมกลุ่มคน ดำเนินการภายใต้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับ อบต. หรือ อบต. อาจดำเนินการเองได้

จะเห็นว่าแนวทางการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสู่การพึ่งตนเองของประเทศไทยในระยะยาว ซึ่ง เพีย (2542:21) ได้รวบรวมกลุ่มแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของไทย ว่าต้องให้คำนิยามใหม่ของการพัฒนาเสียใหม่ คือ หนึ่ง ให้คำนิยามเป้าหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนาจะต้องเน้นที่สังคม ไม่ใช่เน้นที่เรื่องของความมั่งคั่ง สอง ต้องให้คำนิยามกับแนวทางของการพัฒนาว่า จะต้องเคลื่อนออกไปให้พ้นจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ขึ้นต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติและพึ่งพิงการส่งออก หันมาสู่ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่เน้นในเรื่องพึ่งพิงฐานตลาดภายในประเทศ และให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางการเงินภายในประเทศมากขึ้น และสาม ให้คำนิยามใหม่เกี่ยวกับหน่วยงานที่จะเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาคือ ชุมชน การพัฒนานำประโยชน์มาสู่สังคมอย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อดำเนินการโดยชุมชนเองเท่านั้น ต้องให้ความสำคัญกับตัวแสดงของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัว วัด โรงเรียน ฯลฯ

จากแนวความคิดทฤษฎีและงานเขียนของผู้รู้หลาย ๆ ท่าน พอจะสรุปให้เห็นว่า การพัฒนาเกษตรและการส่งเสริมอาชีพเกษตร นับว่ามีความสำคัญต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจประเทศด้วย ภายใต้หลักการการดำเนินการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะการให้อำนาจหน้าที่ อบต.ในการพัฒนาตำบล
ซึ่งเป็นการให้คนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบต่อการแก้ปัญหา
ของตัวเอง เพื่อให้การแก้ปัญหาคอบคลุมกับกลุ่มคนทุกกลุ่มในระดับตำบลมากขึ้น ตลอดจนการเรียนรู้

การแก้ปัญหาในระดับเครือข่ายตำบล และประการสำคัญต้องมอบอำนาจให้ อบต. มีอิสระในการดำเนินงานได้อย่างเต็มรูปแบบปราศจากการครอบงำจากหน่วยงานภายนอกไม่ว่าหน่วยใดก็ตาม

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหรือกลุ่มคนทุกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกขั้นตอน เป็นการดึงศักยภาพที่มีอยู่อย่างมหาศาลของบุคคล กลุ่มคนในท้องถิ่นมาร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาโดยแท้จริง

3. ความเสมอภาคและความเท่าเทียม เพื่อส่งเสริมการกระจายการพัฒนาสู่ภาคการเกษตรและภาคชนบทให้มากขึ้นเพื่อให้กลุ่มคนจนและกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสการพัฒนาอย่างยุติธรรมตามสิทธิที่ควรจะได้รับ ทั้งในแง่สวัสดิการสังคม คุณภาพชีวิต ฐานอาชีพ และระบบสาธารณสุขปโภค ด้วยเหตุผลสำคัญว่าภาคชนบทและภาคการเกษตรเป็นพื้นฐานของความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการพึ่งตนเองของประเทศไทย

4. การรวมกลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายเกษตรกร เพื่อส่งเสริมการรวมพลังความคิดสติปัญญาและความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีในการแก้ปัญหาร่วมกันในชุมชนหรือเครือข่ายชุมชน และการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อเรียกร้องหรือรักษาสีทธิในผลประโยชน์ของตนเองและชุมชนการขจัดกลไกการเอารัดเอาเปรียบจากสังคมภายนอก ฯลฯ

5. การพัฒนาธุรกิจชุมชนและการพัฒนากองทุนชุมชน เพื่อส่งเสริมการระดมทุนชุมชน ทั้งทุนความรู้ประสบการณ์ ทุนโคตรทรัพย์ ทุนแรงงาน และทุนเงินตรา ในการผลิตอาหารและการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับพื้นฐานศักยภาพและความต้องการการแก้ปัญหาของชุมชน รวมถึงการดึงศักยภาพภายนอกมาสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. การเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ เช่น เกษตรยั่งยืน, เกษตรทฤษฎีใหม่, เพื่อลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอกและหันมาให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมกว่า โดยเน้นการผลิตแบบพอเพียงในการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก โดยไม่ต้องซื้อจากภายนอก ผลผลิตที่เหลือจะขายหรือการแปรรูปเพื่อขาย

7. การฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องหรือรับใช้ต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน การประยุกต์วัฒนธรรมชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

8. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรพื้นดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ ทั้งในแง่ของการป้องกันการเผ่าร้าง การวางมาตรการการควบคุมดูแลตรวจสอบ และการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีสภาพสมบูรณ์ขึ้น ทั้งในแง่ของระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ

จากที่กล่าวมาแล้วทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวเพื่อชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการเกษตรนั้น มีบทสรุปของขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไรเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนแนวความคิดและบทบาทของ อบต. ให้มาดำเนินการด้านการส่งเสริมการเกษตรในชุมชนของตนเองมากขึ้น และภายใต้รูปแบบการดำเนินงานต่างๆ มีเงื่อนไขศักยภาพ และข้อจำกัดอะไรบ้างที่ทำให้การดำเนินงานส่งเสริมอาชีพเกษตรของ อบต. มีความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลว ซึ่งจะเป็นบทสรุปและบทเรียนสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนา อบต. ต่อการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่อื่น ๆ และในอนาคตต่อไป

ทั้งนี้เพราะว่า อบต. มีฐานะเป็นองค์กรชุมชนและราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาคนท้องถิ่นที่มีความชอบธรรมโดยกฎหมาย และอบต. เป็นการดำเนินงานของกลุ่มคนท้องถิ่นที่ถูกเลือกโดยคนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาท้องถิ่น เข้าใจความต้องการแก้ปัญหาของคนท้องถิ่นเป็นอย่างดีและประการสำคัญประชาชนในท้องถิ่นสามารถควบคุมตรวจสอบการทำงานของ อบต. ให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมและมีความโปร่งใสได้โดยง่าย

อบต. อาจจะส่งเสริมด้านการเกษตรทั้งในแง่การเสริมความรู้ประสบการณ์ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ผ่านการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน การจัดประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสานสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร การวิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตร และการสนับสนุนทุนในการผลิต แปรรูป และการตลาดเกษตรให้กับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร โดยเน้นการรวมพลังสติปัญญา พลังกาย และการเชื่อมประสานของกลุ่มคนในท้องถิ่น การประสานศักยภาพของกลุ่มคนภายนอกให้มาสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาภาคการเกษตรเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่ ได้มุ่งศึกษาถึงศักยภาพ ข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ของ อบต. ในการส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการปรับเปลี่ยนความคิดและวิถีปฏิบัติของ อบต.ต่อการวางแผนและสนับสนุนการแก้ปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการส่งเสริมการเกษตรให้มากขึ้น จนกลายเป็นมาตรฐานของรูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรของอบต. และการศึกษาถึงสภาพพื้นที่หรือบริบทชุมชน โดยเฉพาะบริบททางด้านการเกษตรในพื้นที่เป้าหมาย การศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบันขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงศักยภาพและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานของ อบต. ในประเด็นดังกล่าวและประเด็นอื่น ๆ ทั้งในส่วนของชุมชนเป้าหมายและเป็นบทเรียนสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ในทุกกระบวนการของการวิจัยแล้วเป็นการร่วมมือกันทำงานทั้งในส่วนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับตำบลที่เกี่ยวข้อง เช่น ปลัด อบต. เกษตรตำบล และทีมวิจัย

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อ.สารภี จ.เชียงใหม่ จำนวน 11 หมู่บ้าน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ จำนวน 12 หมู่บ้าน

3.3 ประชากรเป้าหมายและทีมวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นประชากรเป้าหมายจึงกลายเป็นทีมวิจัยโดยปริยาย กล่าวคือ ไม่มีผู้ทำวิจัยและไม่มีผู้ถูกวิจัย แต่เป็นลักษณะ “ผู้ร่วมวิจัย” หมายถึงทั้งนักวิจัยเดิมและกลุ่มเป้าหมายเดิมมาทำงานร่วมกัน ในส่วนของนักวิจัยและกลุ่มเพื่อนที่ทำงานวิจัยร่วมกัน เรียกทีมนี้ว่า “ทีมวิจัยหลัก” ทีมนี้จะเน้นงานตั้งแต่การเริ่มต้นศึกษาปัญหา การสำรวจพื้นที่เป้าหมาย การดึงคนพื้นที่หรือคนที่เกี่ยวข้องมาร่วมทีมวิจัย การสนับสนุนการดำเนินงานในระดับพื้นที่ การวิเคราะห์ผล และการเขียนรายงานการวิจัย เป็นต้น

ในส่วนของกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีจำนวนมากอาจจะต้องเลือกตัวแทนหรือผู้นำมาร่วมดำเนินการหลักหรืออาจใช้วิธีผลัดเปลี่ยนกันดำเนินการเพื่อกระจายการเรียนรู้กันให้ทั่วถึงมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในเรื่องเวลาที่จำกัดที่ผู้นำหรือตัวแทนกลุ่มเป้าหมายมีอยู่ เรียกทีมนี้ว่า “ทีมวิจัยพื้นที่” ซึ่งจะเน้น

บทบาทการเตรียมการและการดำเนินงานในระดับพื้นที่ทุกระบวนการของการวิจัย การร่วมวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลในระดับพื้นที่ ฯลฯ

อนึ่ง การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีกลุ่มคนที่มีความสำคัญที่ทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยกลุ่มคน ดังต่อไปนี้

3.3.1 ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย

1. นายโกมล สนั่นก้อง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายอภิชาติ เทพชา เป็นผู้ช่วยนักวิจัย (ปลัด อบต. สันทราย)
3. นายสวัสดิ์ คำฟู ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายภาสกร อินทุमार ผู้ช่วยนักวิจัย
5. นายสวิง ตันอุดม ผู้ช่วยนักวิจัย

3.3.2 ทีมวิจัยพื้นที่ตำบลสันทราย ประกอบด้วย

1. นายเกษม อุ่นตะ กรรมการบริหาร อบต.
2. นายสุพัฒน์ บุญปิง สมาชิก อบต.
3. นายสิงห์ทอง จีระนะ สมาชิก อบต.
4. นายดวงทิพย์ ติ้วนา หัวหน้าเหมืองฝาย
5. นางทักษิณา คอนปิ่น กรรมการเอดส์ตำบล
6. นางมณี จีระนะ กรรมการกลุ่มสตรี
7. นายคณิง นาวงค์ กรรมการกลุ่มเกษตรกร
8. นายวรพันธ์ วราหะ เกษตรตำบลสันทราย
9. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย จำนวน 30 คน
10. เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี ฯลฯ ในตำบลสันทราย

3.3.3 ทีมวิจัยพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่ ประกอบด้วย

1. นายบุญศรี ใจเป็ง ประธานสภา อบต.แม่แฝกใหม่และประธานสหกรณ์ มั่นฝรั่งแม่แฝกใหม่
2. นางบรรเทง นามกร หัวหน้าสถานีอนามัยแม่แฝกใหม่
3. นายนิกร เขียวคำ สมาชิก อบต.
4. นางผ่องพรรณ ศักดิ์วงศ์วรรณ อ.ส.ม.
5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 24 คน
6. เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี ฯลฯ ในตำบลแม่แฝกใหม่

3.3.4 วิจัยกร ประกอบด้วย

1. คุณสวิง ดันอุด วิจัยกรเกี่ยวกับบทบาท อบต.และงานประชาคม
2. คุณพนมกร นามจันทร์ วิจัยกรชาวบ้านและผู้นำเกษตรกรฝึกปลอดสารพิษแม่ทา วิจัยกรด้านการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหา
3. กลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษบ้านป่านอต เครือข่ายกรรมการกลางแม่ทา และสภาตำบลแม่ทา ถึงอำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ วิจัยกรด้านการจัดการกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร และบทบาทของสภาตำบลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและการแก้ปัญหาชุมชน
4. ทีมวิจัยหลัก วิจัยกรด้านการค้าเสรีและการแข่งขันทางการเกษตร การวิเคราะห์และการเขียนโครงการ

3.3.5 ผู้สนับสนุนโครงการวิจัย

1. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว. ภาค) เป็นที่ปรึกษางานวิจัยและเป็นผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัย
2. มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านการประสานงาน งานธุรการและงานพิมพ์บางอย่าง
3. อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เป็นผู้ให้แนวคิดในการวางแผนงานวิจัย
4. กลุ่มเพื่อน ๆ ที่เคยทำงานร่วมกับทีมวิจัยหลัก ช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่องที่ขาดหาย และต้องการรวมถึงการให้กำลังใจสม่ำเสมอ

3. 4 แหล่งข้อมูล/วิธีการเก็บข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลที่ใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

3.4.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้มีการใช้กล้องถ่ายรูปบันทึกภาพ และมีการใช้เทปบันทึกเสียงเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.4.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่าง ๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความ วารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือ รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.4.2. วิธีการเก็บข้อมูล (Methodology)

3.4.2.1 การค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากห้องสมุดมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ร้านหนังสือต่าง ๆ เอกสารจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลสันทรายและตำบลแม่แฝก ใหม่, และเอกสารสารต่าง ๆ ที่ได้จากองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

3.4.2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ทีมวิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อทราบถึงความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติการ ต่อการกำหนดบทบาทของ อบต. ในการส่งเสริมการเกษตร โดยได้สัมภาษณ์ สมาชิก อบต. ทุกคน (จำนวน 30 คน) และผู้นำเกษตรกร รวมถึงการสัมภาษณ์ปลัดอบต. และเกษตร ตำบล ในบางเนื้อหาบางประเด็นที่เกี่ยวข้อง

3.4.2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตการณ์ ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัย ทั้งการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การ ศึกษาดูงาน การสัมมนา และได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน หนึ่งใน การสังเกตการณ์แบบมี ส่วนร่วมนี้ทีมวิจัยยังได้เข้ารับฟังการบรรยายเกี่ยวกับเทคนิคทักษะวิธีการ การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การณ์แบบมีส่วนร่วมจากผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดย รศ.ดร. เบญจา ยอดคำเนิน (สถาบัน วิจัยประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

3.4.2.4 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการ สังเกตการณ์โดยที่ทีมวิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยแต่มีโอกาสดำเนินการในกิจกรรมการวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้นเพื่อเป็นการศึกษาถึงบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนพูดคุยของกลุ่มคน โดยเฉพาะประเด็นการมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มบุคคลต่อการแสดงความคิดเห็น การ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การตัดสินใจ การดำเนินการ การติดตามประเมินผล และการแบ่งสรรหรือรับผล ประโยชน์ ทั้งในส่วนของกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน และกิจกรรมระดับตำบลโดยเฉพาะการประชุมองค์ การบริหารส่วนตำบล

3.5.2.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนใหญ่ ๆ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วย

1. กระบวนการหาผู้สนใจปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมกัน เป็นการแสวงหาผู้สนใจใน ประเด็น บทบาทของ อบต. ในการส่งเสริมการเกษตร และได้ร่วมกันสร้างทีมวิจัยหลักขึ้นมาพร้อมกับการ ศึกษาข้อมูลในเชิงปรากฏการณ์ทางสังคมและสถานการณ์ปัญหาเพิ่มเติมเพื่อแจกแจงและชี้ให้เห็นถึง ประเด็นปัญหาสำคัญต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้น

2. พิจารณาเลือกประเด็นเพื่อการวิจัยและตั้งคำถามการวิจัย เป็นการเลือกประเด็นการศึกษา วิจัย ภายใต้อาณัติปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้า

หมายของการศึกษาวิจัย โดยมองจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของ อบต. ซึ่งได้ดำเนินงานมาแล้ว 4 ปี การพิจารณาคัดเลือกพื้นที่วิจัยที่มีความเหมาะสมต่อการทำวิจัยโดยอาศัยข้อมูลที่ได้ศึกษารวบรวมมาแล้วระดับหนึ่ง

3. **หาผู้เข้าร่วมทีมวิจัยเพิ่มเติม** เป็นการค้นหาหรือเลือกกลุ่มคนหรือเชิญกลุ่มคนที่มีศักยภาพ มีประสบการณ์งานพัฒนาในระดับพื้นที่มาร่วมทีมวิจัยพื้นที่ทั้งในส่วนของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ขององค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในพื้นที่นั้น ๆ หรือในประเด็นการวิจัยนั้น ๆ โดยเลือกหลังจากที่ได้กำหนดพื้นที่วิจัยแล้ว เป็นการเลือกองค์ประกอบผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยมาร่วมทีมวิจัยเพิ่มเติม ประกอบด้วย กลุ่มคนดังนี้

- สมาชิก อบต. ตำบลละ 3 คน
- ผู้นำเกษตรกรหรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนตำบลละ 4 คน
- เกษตรตำบล ตำบลละ 1 คน
- ปลัด อบต. ตำบลละ 1 คน
- สมาชิก อบต. ผู้นำเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร ที่สนใจเข้าร่วมในทุกกระบวนการของการวิจัย

4. **การวางแผนการทำวิจัย** โดยเริ่มดำเนินการจากการประเมินศักยภาพ และข้อจำกัด และเงื่อนไขต่าง ๆ ของ อบต. ในการส่งเสริมการเกษตรอย่างกว้าง ๆ และการใช้บทเรียนจากงานพัฒนาองค์การพัฒนาเอกชนของทีมวิจัยหลักมาใช้เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการจัดทำแผนการทำวิจัย ทั้งนี้โดยอาศัยเงื่อนไขของชุมชนเป็นหลักโดยเฉพาะเงื่อนไขทางวัฒนธรรม หลังจากนั้นจึงได้ดำเนินการวิเคราะห์แผนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยพื้นที่

5. **ดำเนินการอื่นๆที่จำเป็น** เป็นการพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดของการวิจัยว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องและเป็นไปได้จริงหรือไม่เพื่อนำปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยได้หารือกับที่ปรึกษาโครงการทั้งในส่วนของอาจารย์ที่ปรึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน และกลุ่มเพื่อน

II. ขั้นตอนการทำงาน

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการ ใน 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

องค์ประกอบแรกเป็น **การเตรียมการ** ทั้งในแง่การประสานงานประสานกลุ่มคน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งหมายถึงผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้หรือไม่

องค์ประกอบต่อมาเป็นเรื่องของ **การปฏิบัติการ** เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้และการปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขที่พบ ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก และจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

องค์ประกอบที่สามเป็น **การบันทึกกระบวนการ** ในส่วนนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในแง่ของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้ที่พบเห็นทั้งหมดใช้ข้อมูลที่ได้ไปสู่การเขียนรายงาน การวิเคราะห์และสรุปผลสุดท้ายของการวิจัย ทั้งข้อมูลจากรายงานการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทปและการบันทึกภาพ

องค์ประกอบที่สี่เป็น **การสรุปบทเรียน** หรือการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งซึ่งจะนำไปประกอบการวางแผนการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป รวมถึงการนำไปประกอบการวิเคราะห์สรุปผลขั้นสุดท้ายของการวิจัย

และองค์ประกอบสุดท้ายเป็น **การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม** เป็นการศึกษาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมทั้งจากเอกสาร สถาบันต่าง ๆ และจากประสบการณ์จากแหล่งความรู้แหล่งใดแหล่งหนึ่ง เพื่อหาข้อมูลความรู้มาอธิบายปรากฏการณ์เพิ่มเติมจากข้อสงสัยหรือข้อสังเกตที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดกิจกรรมการวิจัย และเป็นการตอบข้อสงสัยและให้การวิจัยดำเนินไปอย่างสะดวกขึ้น

การปฏิบัติการ มีวิธีการเก็บข้อมูลและมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการวิจัย ดังนี้

1. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ซึ่งมีองค์ประกอบของคนที่หลากหลาย มีจำนวนที่ไม่จำกัดขึ้นอยู่กับโอกาสและเวลาที่ทำให้กลุ่มคนมาพบเจอกันหรือมาทำงานร่วมกัน ตั้งแต่ 2 คน จนถึง 15 คน ส่วนใหญ่แล้วจะเน้นเวทีที่ไม่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีการนัดหมายแต่จะสอดแทรกอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีของชุมชนและการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสนิทสนมความเป็นกันเองมากที่สุดซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากขึ้น และอาจมีเวทีประชุมกลุ่มย่อยที่เป็นทางการบ้าง 1-2 ครั้งเพื่อตรวจสอบข้อมูลหรือข้อเท็จจริงบางอย่างและเพื่อเปรียบเทียบข้อมูล กลุ่มคนที่ร่วมพูดคุยกันมีทั้งปลัด อบต. , สมาชิก อบต., ผู้นำเกษตรกรกลุ่มต่างๆ, ชาวบ้านทั่วไป ทั้งนี้เพื่อประเมินศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขของ อบต. ในการส่งเสริมการเกษตร

ทักษะที่สำคัญในการประชุมกลุ่มย่อยนั้นนอกจากอยู่ที่ความเป็นกันเองและการสนิทสนมแล้วยังขึ้นอยู่กับทักษะในการฟังซึ่งจะต้องฟังให้มากให้ได้ข้อมูลมากที่สุดและการตั้งคำถามที่สอดคล้องกับประเด็นศึกษาและมีความต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มตั้งคำถามจากการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบความสะดวกสบายในปัจจุบันของกลุ่มผู้ร่วมประชุมก่อนพร้อมทั้งการแนะนำตัวซึ่งกันและกัน การถามถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ผู้ร่วมประชุมมีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนแล้วจึงเชื่อมโยงสู่ประเด็นที่จะศึกษาและต้องการคำตอบ และที่สำคัญต้องพูดคุยให้เป็นธรรมชาติ

มากที่สุดพร้อม ๆ กับการใช้ภาษาง่าย ๆ หรือภาษาท้องถิ่น อาจมีการสอดแทรกมุกตลกขบขันไปด้วยก็ได้ เพื่อสร้างสีสันและบรรยากาศให้รื่นรมย์และเป็นกันเองมากขึ้น

2. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับบุคคล เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการที่สำคัญมาก กิจกรรมหนึ่งที่ทำเนืองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกสถานที่ ที่มีโอกาสหรือขาดโอกาสก็ตามซึ่งอาจจำเป็นต้องสร้างโอกาสให้กับตัวเองมากขึ้น โดยมีเทคนิคหรือทักษะที่สำคัญคล้ายกับการประชุมกลุ่มย่อย เป็นพื้นฐาน ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารมากขึ้น เช่น การโทรศัพท์พูดคุยกัน ซึ่งก็มีความเหมาะสมเฉพาะกับชุมชนที่มีหน่วยงานการสื่อสารเข้าไปให้บริการได้เท่านั้น ชุมชนระยะกันดารไม่อาจใช้วิธีนี้ได้ เช่น กลุ่มชาวเขา เป็นต้นเป็นการสนทนาร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น ผู้ร่วมทีมวิจัย, องค์กรหรือผู้สนับสนุน, ปลัด อบต. เกษตรตำบล, สมาชิก อบต., ผู้นำเกษตรกรกลุ่มต่างๆ, ชาวบ้านทั่วไป และกลุ่มเพื่อน เพื่อเป็นการประเมินสถานการณ์ความเป็นจริงปัจจุบันและการประเมินเพื่อสรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการศึกษาผ่านบุคคลเพื่อที่จะชี้ให้เห็นแนวความคิดและวิธีการของการวิจัยและพัฒนาบางอย่างทั้งในส่วนที่เป็นข้อแข็งและในส่วนเป็นข้ออ่อนต่อกระบวนการวิจัยและประเด็นการวิจัย ซึ่งจะทำให้การมองภาพทิศทางและแผนงานในอนาคตที่ชัดเจนและกว้างขวางขึ้น

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดับบุคคลนี้ มีความสำคัญมากในแง่การค้นหาข้อมูลในเชิงลึก ที่บุคคลไม่สามารถพูดคุยได้ในกรณีที่มีผู้ร่วมประชุมหลายคนหรือมีเวทีใหญ่ที่มีคนเข้าร่วมจำนวนมาก และถ้าหากบุคคลหรือกลุ่มคนมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันหรือมีความขัดแย้งกันมาก่อนแล้วข้อมูลจะไม่ถูกเปิดเผยในระหว่างการประชุม ซึ่งนักวิจัยเองก็ไม่ควรไปคาดคั้นให้ได้ข้อมูลมาในระหว่างการประชุม เพราะอาจส่งผลสู่ความขัดแย้งที่ขาดความร่วมมือในอนาคตก็ได้ และที่สำคัญกิจกรรมนี้ยังเป็นการตรวจสอบความคิดซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มคนในชุมชนและกลุ่มคนที่ร่วมกระบวนการวิจัยว่ามีความเหมือน ความต่างและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในอนาคต

3. การสัมมนาวิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ได้ดำเนินการทั้งหมด 3 ครั้ง โดยดำเนินการที่ตำบลสันทราย 1 ครั้ง และตำบลแม่แฝกใหม่ 2 ครั้ง ในการสัมมนาแต่ละครั้ง ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

3.1 ตามหลักการและเหตุผลของการจัดสัมมนาดังกล่าวแล้วเน้นการวิเคราะห์ปัญหา เกษตรในระดับตำบลที่มีความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มในชุมชนและสังคมภายนอก จากนั้นมีการนำปัญหาที่ผ่านการวิเคราะห์มาค้นหาสาเหตุแล้วนำไปสู่การวางแผนแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยความร่วมมือของบุคคลและกลุ่มคนทุกกลุ่มในชุมชนและการสนับสนุนของ อบต. รวมถึงการดึงกลุ่มคนภายนอกที่มีศักยภาพเข้ามาสนับสนุน

3.2 ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย สมาชิก อบต. ผู้นำเกษตรกรทั้งสตรีและพ่อ บ้าน และทีมวิจัย ในส่วนของตำบลสันทรายมีผู้เข้าร่วมประมาณ 40 คนซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อบ้าน

ส่วนของตำบลแม่แฝกใหม่ในการจัดสัมมนาครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมประมาณ 35 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีและสมาชิก อ.ส.ม. ในครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมประมาณ 35 คน เช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นผู้ชายและเป็นสมาชิก อบต.และผู้นำกลุ่มเกษตรกร

3.3 การสัมมนาดังกล่าว ทั้ง 3 ครั้ง ใช้กระบวนการ AIC (Appreciation, Influence and Control) ในการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนา ซึ่งเป็นวิธีการให้ทุกคนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจต่อการวางแผนทางการแก้ปัญหาและการแบ่งบทบาทภาระความรับผิดชอบร่วมกันของกลุ่มคน

3.4 มีการนำ SWOT Analysis มาใช้ในการประเมินศักยภาพของ ชี้อ่อนของชุมชน โอกาสและข้อจำกัดจากภายนอกชุมชน เป็นการประเมินสถานการณ์และความเป็นจริงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพทิศทางและแผนงานในอนาคตที่ชัดเจนขึ้น และมีการทำ Mapping (แผนที่ศักยภาพชุมชน) เพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมในด้านจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนมากขึ้นและเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจดำเนินการบางอย่างที่สอดคล้องต่อการแก้ปัญหา

3.4 เกี่ยวกับประเด็นการวิเคราะห์ปัญหาการเกษตร มีการนำเทคนิคต้นไม้ปัญหา (Problem Tree) มาช่วยในการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งจะให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัญหา ผลกระทบจากปัญหา สาเหตุของปัญหา และรากเหง้าแห่งปัญหา

3.5 มีการเสริมความรู้จากวิทยากรภายนอกที่มีความรู้ในประเด็นดังกล่าว โดยเฉพาะวิทยากรชาวบ้านที่มีประสบการณ์ตรงหรือผู้ที่ปฏิบัติงานโดยตรงซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความสนใจมากขึ้นทั้งในแง่รูปแบบการแก้ปัญหาและมีความชัดเจนในแนวทางของตนเอง

4. การประชุมติดตามแผนงาน มี 3 ระดับ ดังนี้

4.1 การประชุมคณะทำงานและติดตามแผนในระดับตำบล เป็นการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ในระดับคณะทำงานที่วางไว้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำและทีมวิจัยพื้นที่ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น เจาะลึก ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ทำให้แผนงานดำเนินไปหรือแผนงานมีปัญหา พร้อมกับวางแผนทางแก้ไขตามลำดับ โดยใช้วิธีการประชุมแบบง่ายๆ สบายๆ ไม่มีพิธีรีตรองแต่มีการตั้งประเด็นในการติดตามแผนไว้เพื่อให้สามารถมองปัญหา แนวทางแก้ไขได้ชัดเจนขึ้น

ในช่วงแรก ๆ ทีมนักวิจัยหลักเป็นผู้ดำเนินการประชุมพร้อมตั้งประเด็นไว้คร่าว ๆ ให้ที่ประชุมตรวจสอบ หลังจากปรับเปลี่ยนประเด็นบางอย่างจึงเริ่มการประชุม ระหว่างการประชุมมีการบันทึกเชื่อมโยงไว้บนกระดานเพื่อให้ผู้ร่วมประชุมเห็นรายละเอียด ข้อตกลงต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันและเพื่อให้การประชุมไม่ซ้ำซ้อนประเด็นในการพูดคุยและมองเห็นประเด็นที่ตกหล่นหรือประเด็นที่ขาดหายไปซึ่งสามารถหักท้วงเข้าสู่เวทีการประชุมได้เลย ในระหว่างนั้นควรฝึกฝนผู้นำที่มีแว้วเข้ามาดำเนินการประชุมไปด้วย โดยเฉพาะทักษะการพูดในที่ชุมชน การจัดการเวลา เป็นต้น

ในการประชุมนี้ควรมีการเตรียมกระดานไวท์บอร์ดไว้อย่างถาวรหรือทำแบบชั่วคราวเพื่อให้
 สารถนำไปดำเนินการที่ไหนก็ได้ถ้าหากมีการเปลี่ยนที่ประชุม

4.2 การประชุมติดตามแผนในระดับหมู่บ้าน กิจกรรมการประชุมติดตามแผน
 ระดับหมู่บ้านได้ดำเนินการเฉพาะในตำบลสันทราย ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันหลังจากได้มีการสรุปผลของ
 คณะทำงานในระดับตำบลหมู่บ้านในตำบลสันทราย เนื่องจากเป็นข้อเรียกร้องของผู้นำชาวบ้านเพื่อสร้าง
 ความชัดเจนในแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นการติดตามแผนงานในระดับหมู่บ้านเพื่อดูความคืบ
 หน้าของการดำเนินงาน การศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นการวางแผนทางแก้ไขปัญหา ส่วนหนึ่งเป็นการ
 ให้ข้อมูลที่สำคัญกับเกษตรกรหรือเป็นการตอบข้อสงสัยบางประการให้กับเกษตรกรเพื่อประกอบการตัด
 ตินใจดำเนินการในแต่ละเรื่อง ใช้วิธีการคล้าย ๆ กับ ข้อ 3.1

4.3 การประชุมติดตามแผนงานในระดับกลุ่มเกษตรกร กิจกรรมนี้ได้ดำเนินการ
 เฉพาะในตำบลแม่แฝกใหม่ เนื่องจากตำบลแม่แฝกใหม่มีกลุ่มกิจกรรมทางด้านการเกษตรอยู่แล้วทั้งกลุ่ม
 ในระดับหมู่บ้านและกลุ่มที่มาจากหลายหมู่บ้าน เป็นการติดตามแลกเปลี่ยนแผนงานในระดับกลุ่ม
 เกษตรกรเพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่มและเป็นการวางแผนทางแก้ไขปัญหา การ
 จัดทำโครงการแก้ปัญหาและผลักดันสู่แผนงานและการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. ส่วนหนึ่งเป็น
 การให้ข้อมูลที่สำคัญกับเกษตรกรเพื่อประกอบการตัดสินใจไปพร้อม ๆ กัน ใช้วิธีการคล้าย ๆ กับข้อ 3.1

5. การศึกษาดูงาน กิจกรรมการศึกษาดูงานได้ดำเนินการเฉพาะในตำบลสันทราย เป็นการ
 ตอกย้ำในความชัดเจนในแนวทางการแก้ปัญหาที่ร่วมกันวางแผนไว้เพื่อให้เห็นรูปธรรมการแก้ปัญหา
 มากยิ่งขึ้น โดยเน้นที่ประเด็นการแก้ไขปัญหามุมชนผ่านกลไกการดำเนินงานร่วมกันขององค์กรชุมชนที่
 เข้มแข็ง และได้ไปศึกษาดูงานที่สภาตำบลแม่ทาและเครือข่ายกรรมการกลางแม่ทาในการ ตำบลแม่ทา
 กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบผู้ร่วมศึกษาดูงาน คือ ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่
 บ้าน, สมาชิก อบต. , ผู้นำเกษตร, และนักวิจัย มีผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน ประมาณ 35 คน

ในส่วนของตำบลแม่แฝกใหม่ไม่ได้ดำเนินการศึกษาดูงานเนื่องจากมีรูปธรรมการแก้ปัญห
 ร่วมกันขององค์กรชาวบ้านอยู่แล้ว คือสหกรณ์มันฝรั่ง เพียงแต่ต้องเสริมศักยภาพให้สหกรณ์มีความเข้ม
 แข็งมากขึ้นผ่านกลไกการสนับสนุนของ อบต. และความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

6. การประชุมติดตามแผนพัฒนากิจการสหกรณ์มันฝรั่งแม่แฝดใหม่ ในกระบวนการนี้เป็นการดำเนินการของสหกรณ์มันฝรั่ง สำนักงานสหกรณ์อำเภอสันทรายและกรมวิชาการเกษตร (สถานีทดลองพืชสวนฝาง) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการการวิเคราะห์ปัญหาด้านการเกษตรในตำบลแม่แฝดใหม่ร่วมกัน โดยมีการนำผลการวิเคราะห์ปัญหาครั้งที่ผ่านมามาทบทวนสู่กระบวนการวางแผนร่วมระหว่าง สหกรณ์มันฝรั่งและองค์กรรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลสรุปที่เกี่ยวกับการแบ่งบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทบาท อบต. ในการสนับสนุนกิจกรรมสหกรณ์ ซึ่งมีการลงรายละเอียดแผนไว้อย่างชัดเจน

7. การดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ โดยเน้นไปที่การติดตามแผนงานหลักของตำบลสันทรายคือ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมระดับตำบล มีการดำเนินการดังนี้

7.1 การประชุมคณะทำงานเพื่อจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมตำบลสันทราย เป็นการประชุมคณะผู้จัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมระดับตำบล ซึ่งมีองค์ประกอบทั้ง สมาชิกอบต. ผู้นำเกษตรกร ปลัดอบต. และทีมวิจัย และเป็นคณะที่ได้ร่วมกันดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

7.2 จัดตั้งเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรตำบลสันทราย จากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านที่ได้ถูกคัดเลือกมาเรียบร้อยแล้ว โดยได้มีการกำหนดประเด็นพหุคูณหาข้อสรุปในการจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกร ดังนี้

- ชื่อเครือข่ายฯ
- ที่ตั้งของเครือข่ายเกษตรกร
- รูปแบบโครงสร้างและวาระการดำรงตำแหน่ง
- บทบาทหน้าที่
- แผนการดำเนินงาน
- รูปแบบการประสานงาน
- กฎระเบียบของเครือข่าย
- การแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาเครือข่ายเกษตรกร

7.3 การติดตามการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายเกษตรกรรมตำบลสันทราย เพื่อติดตาม

- การจัดทำแผนงานเพื่อผลักดันสู่การขอรับงบประมาณจากอบต. และทุนจากแหล่งอื่น ๆ
- การดำเนินงานของเครือข่ายฯ และการสรุปผลการทำงานของเครือข่ายฯ เป็นระยะ ๆ

8. การสรุปผลการดำเนินงานของ อบต. คือการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ประกอบด้วยส่วนสำคัญที่ได้มีการสรุป ดังนี้

- รูปแบบการดำเนินงานของ อบต.

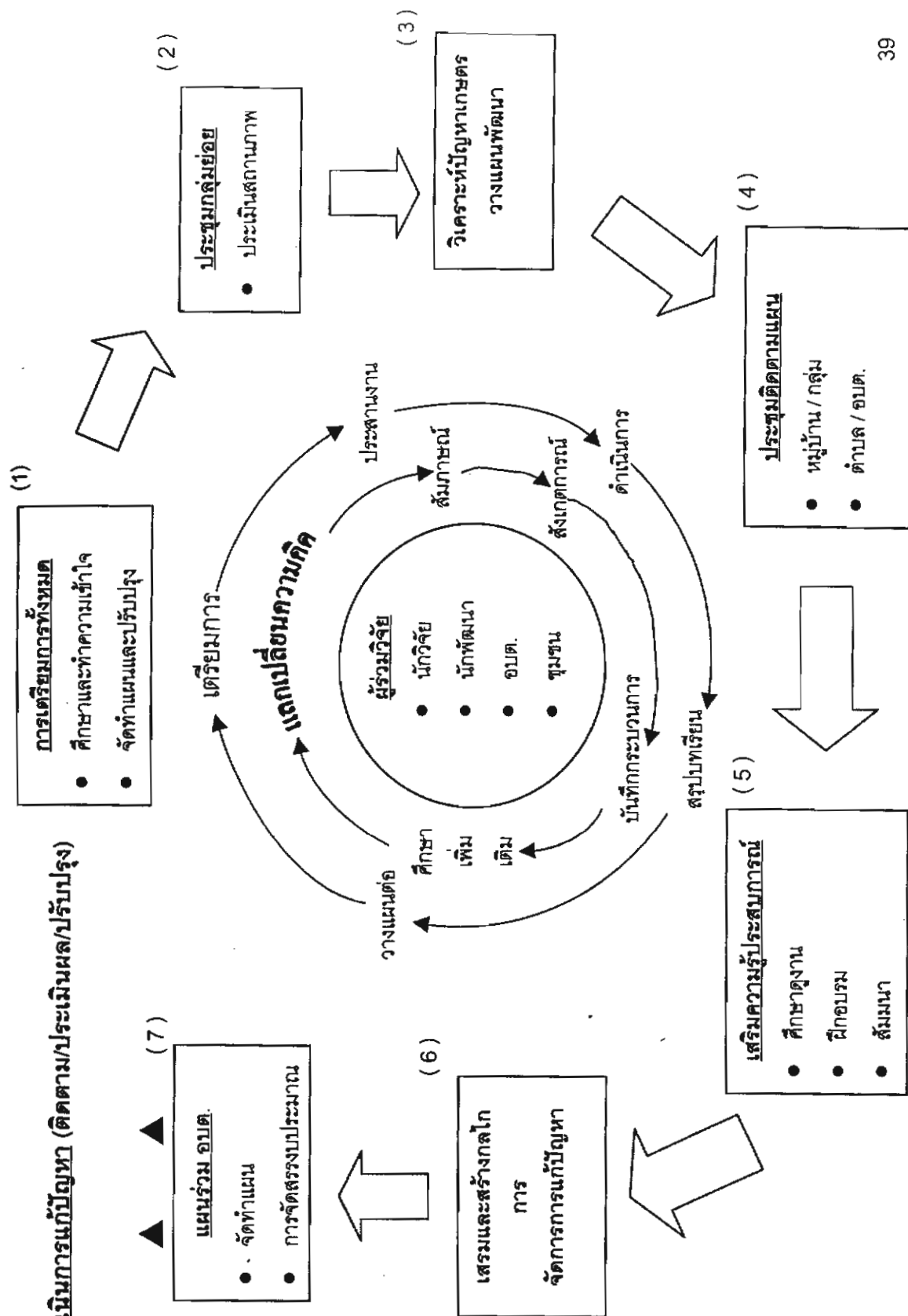
- ลักษณะหรือกิจกรรมการสนับสนุน
- ความร่วมมือและบทบาทหน้าที่
- ทิศทางความร่วมมือในอนาคต
- องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.5 การวิเคราะห์และประมวลผล

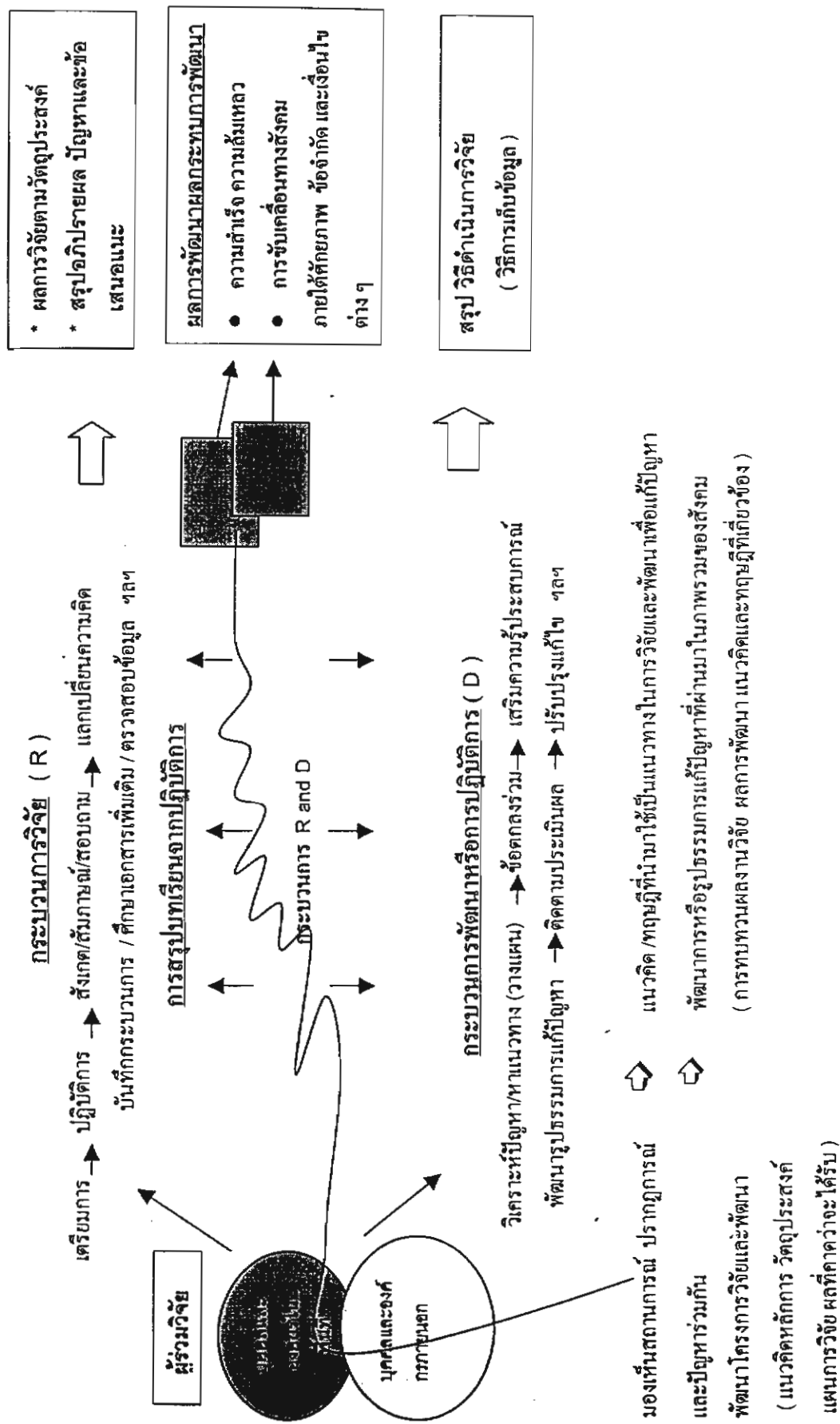
ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ทั้งหมด ทั้งข้อมูลมือสอง และข้อมูลจากการบันทึกกระบวนการการสรุปผลการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนและอบต. การสัมภาษณ์ หลังจากที่ผ่านมาการตรวจสอบแล้ว จะถูกนำมาจัดระเบียบเพื่อประมวลผล และนำไปวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อเชื่อมโยงกับแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมกับประเด็นปัญหาศักยภาพข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนากระบวนการในการดำเนินงานของ อบต. ต่อการส่งเสริมการเกษตรในอนาคต และพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

แบบภูมิที่ 3. กระบวนการวิจัยและปฏิบัติการวิจัย

(8) ดำเนินการแก้ปัญหา (ติดตาม/ประเมินผล/ปรับปรุง)

แผนภูมิที่ 5. สรุปความสัมพันธ์ของกระบวนการวิจัยและการพัฒนา

บทที่ 4

พื้นที่เป้าหมายและบริบทของชุมชน

ในบทนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบริบทชุมชนและพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการประเมินสถานการณ์ชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างมีพัฒนาการเพื่อประกอบการพิจารณาในแง่กลุ่มคนในชุมชน ระบบการบริหารจัดการ ศักยภาพชุมชนด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนทั้งชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถวางแผนและดำเนินการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในแต่ละชุมชนได้ทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. สภาพพื้นที่ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่ตั้งและอาณาเขต (พร้อมแผนที่ตำบล) และลักษณะทางภูมิศาสตร์
2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ ประชากร การตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน เส้นทางคมนาคม การศึกษา การบริการสาธารณสุข วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาความเชื่อ และการเคารพนับถือ การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน
3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ การจัดการดิน น้ำ และป่าไม้
4. สภาพทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ การประกอบอาชีพ การลงทุน การจัดการปัจจัยการผลิตและผลผลิต การขนส่งและการตลาด การใช้แรงงาน และการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก
5. สรุปสภาพปัญหาของชุมชน ประกอบด้วยข้อมูล สรุปปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่น ๆ

จากข้อมูลที่ได้ศึกษารวบรวมทั้งหมดผู้วิจัยจะได้นำเสนอโดยแยกเป็น 2 ตำบล ดังนี้

ตำบลสันทราย อ.สารภี จ.เชียงใหม่

4.1 สภาพพื้นที่ตำบลสันทราย

ประวัติศาสตร์ชุมชน

ตำบลสันทรายในอดีตเป็นที่ราบลุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำปิงเหมือนปัจจุบัน มีชาวบ้าน รุ่นแรกที่เข้ามาอยู่ประมาณ 8 ครอบครัว ๆ ละ 2-3 คน ได้จับจองที่ดินเป็นของตนเองและปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่การเกษตร อาชีพส่วนใหญ่ คือปลูกพืชเช่น ข้าวพริก มะเขือ แตงกวา ปลูกหอม ปลูกกระเทียม เพื่อเอาไว้

กินภายในครอบครัว ต่อมาได้มีผู้คนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อาชีพการปลูกพืช เช่น พริก มะเขือ แตงกวา หอม กระเทียม เริ่มมีการปลูกมากขึ้นและเริ่มนำออกมาขายเป็นการค้า ต่อมาได้มีพ่อค้าต่างถิ่นเข้ามาซื้อมากขึ้น เมื่อประชาชนในหมู่บ้านเพิ่มจำนวนมากขึ้น ได้มีการขยายอาณาเขตที่กว้างขวางออกไป การตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายทั่วไป ต่อมาได้มีการแบ่งอาณาเขตกันออกเป็นหลายหมู่บ้านจนกระทั่งกรมการปกครองได้ประกาศให้จัดตั้งเป็นตำบลสันทราย และชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนแรกของแต่ละหมู่บ้านขึ้นทำการปกครอง โดยลักษณะการเลือกนั้นมาจากความพอใจของทุกคนที่อาศัยอยู่ ถ้าลงมติกันได้แล้วว่าพอใจใครก็จะตั้งบุคคลนั้นขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านทันที

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลสันทราย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอสารภี และห่างจากที่ว่าการอำเภอสารภีประมาณ 13 กิโลเมตร มีอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลข้าวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ลำเหมืองเพ็ญเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลประดู่ป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีลำเหมืองชาวยอง แบ่งเขต และตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแม่น้ำปิง เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลท่ากว้างอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีถนนกรมโยธาธิการเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแม่น้ำปิง เป็นแนวแบ่งเขต

ลักษณะภูมิศาสตร์

ตำบลสันทรายเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปิง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 280 - 300 เมตร ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ตามแนวการไหลผ่านของแม่น้ำปิง ไม่มีป่าไม้และภูเขา สภาพโดยทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม เช่น การทำสวนลำไย ปลูกพริก หอม กระเทียม และพืชผัก ตำบลสันทรายมีเนื้อที่ประมาณ 15.22 ตารางกิโลเมตร

4.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรและขอบเขตการปกครอง

ประชากรตำบลสันทรายมีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 1,601 ครัวเรือน และมีประชากรรวมทั้งสิ้น 5,554 คน แบ่งเป็นชาย 2,701 คน เป็นหญิง 2,853 คน มีความหนาแน่น เฉลี่ย 365 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน ได้แก่

ตารางที่ 1. ตารางแสดงจำนวนประชากรในตำบลสันทราย

หมู่ที่	บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)
1	บ้านสันทรายท่าช้าง	145	534
2	บ้านป่าลา	214	727
3	บ้านท่าสองแคว	98	322
4	บ้านคันฝิ่ง-ศรีดอนไชย	307	1,076
5	บ้านท่ามะขาม	132	438
6	บ้านหนองแบน	78	260
7	บ้านปิงหลวง	129	455
8	บ้านปิงน้อย	175	664
9	บ้านปากคลอง	107	344
10	บ้านสันทรายมหาวงศ์	105	374
11	บ้านลือทุ่งหมื่น	111	360
	รวมทั้งสิ้น	1,601	5,554

ที่มา : สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อ. สารภี จ. เชียงใหม่ พ.ศ. 2542

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรมี 2 ลักษณะคือ ชุมชนดั้งเดิมและชุมชนที่เติบโตในภายหลัง ลักษณะชุมชนดั้งเดิม ที่นิยมตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มกันตามถนนที่เรียบแม่น้ำปิง เพราะจะต้องอาศัยน้ำจากแม่น้ำปิงในการทำการเกษตรและการขุดบ่อน้ำดินสำหรับการบริโภคอุปโภค ซึ่งมีลักษณะโครงสร้างของชุมชนเหมือนชุมชนโดยทั่วไป กล่าวคือ มีวัด โรงเรียน การบริการสาธารณะสุข ส่วนชุมชนที่เติบโตในภายหลังจะเกิดขึ้นจากถนนที่ตัดผ่านทุ่งนาเพื่อเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านและในระหว่างถนนที่ผ่าหมู่บ้านนี้เองก็ได้มีการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นมาอีก โดยอาศัยทุ่งนาของตัวเองที่ติดถนนในการตั้งถิ่นฐานเป็นหลัก เป็นชุมชนที่เป็นระเบียบมากกว่าชุมชนเดิม มีบริการสาธารณูปโภคเหมือน ๆ กับชุมชนดั้งเดิม

เส้นทางคมนาคม

ตำบลสันทราย มีเส้นทางคมนาคมทางบกที่สำคัญที่สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ที่สำคัญหลายสาย ดังพิจารณาจากระดับความสำคัญของเส้นทางคมนาคม ดังนี้

1. ถนนสายหลักของตำบลซึ่งผ่านตามแนวเหนือ-ใต้ของตำบลโดยถนนจะผ่ากลางของตำบลระหว่างซีกตะวันออกและซีกตะวันตก ถนนสายนี้จะผ่านหมู่ที่ 4, 2, 10, 1, 5, 8, 11 ด้านทิศเหนือเชื่อมต่อดำบลขัวมุง และไปสู่ตัวอำเภอสาร์ภีและอำเภอหางดง ส่วนด้านทิศใต้จะแยกเป็น 2 สาย สายหนึ่งเชื่อมต่อไปยังอำเภอเมืองลำพูนและอีกสายหนึ่งจะเชื่อมต่อไปยังอำเภอสันป่าตอง เป็นถนนสายหลักในการเดินทาง ติดต่อสื่อสาร ค้าขาย และขนส่งผลผลิตของตำบล เป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่

2. ถนนที่ขนานกับแม่น้ำปิง จะผ่านชุมชนด้านตะวันตก โดยเริ่มจากแยกไปสันป่าตองบริเวณบ้านร้องปู้หม่น หมู่ที่ 11 เลียบแม่น้ำปิงขึ้นไปทางทิศเหนือ จนถึงหมู่ 3 บ้านสองแคว และเลียบแม่น้ำปิงไปจนถึง ตำบลท่าวังตาล เป็นถนนสายสำคัญขนส่งผลผลิตเกษตรของ 3 หมู่บ้าน และการอนุรักษ์ทรัพยากรลำน้ำปิง เป็นถนนลาดยางมะตอย

3. ถนนสายรองเป็นถนนที่ตัดผ่านถนนสายหลักจากบริเวณหมู่ที่ 8 ไปหมู่ที่ 7 และ 6 ผ่านต่อไปยังตำบลขัวมุงและตำบลท่ากว้าง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นถนนลาดยางมะตอยและคอนกรีตเสริมไม้ไผ่

4. ถนนสายรองเป็นถนนที่ตัดผ่านถนนสายหลักจากบริเวณหมู่ที่ 4 ไปหมู่ที่ 9 แล้วมาเชื่อมต่อด้านสายหลักทางด้านทิศใต้บริเวณหมู่ที่ 10 และอีกเส้นหนึ่งตัดจากถนนสายหลักบริเวณหมู่ที่ 4 ไปทางทิศตะวันตก ผ่านหมู่ที่ 3 ไปเชื่อม ถนนเลียบแม่น้ำปิง

การศึกษา

อดีตการศึกษาของตำบลสันทรายอยู่ที่วัด ผู้ที่สนใจเรียนจะต้องไปศึกษาเล่าเรียนที่วัดซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน ในสมัยนั้นใช้ศาลาวัดเป็นที่เรียนหนังสือไม่มีครูจากทางราชการมาสอน แต่มีครูผู้สอนคือพระสงฆ์ในวัด จนทำให้เกิดประเพณีชุมชน ในสมัยนั้นคือ ถ้าใครจะเรียนหนังสือต้องไปเรียนที่วัด แต่เป็นการเรียนแบบผสมคือ มีทั้งการเรียนหนังสือภาษาไทย เรียนตัวเมืองและเรียนธรรมควบคู่กันไป ปัจจุบันวัดในตำบลสันทรายมีทั้งหมด 8 แห่ง การเรียนที่วัดมีเรื่องมาจนกระทั่งเอทางราชการได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในปี พ.ศ.2475 ทำให้ชาวบ้านได้รับการศึกษาแต่ก็ยังต้องอาศัยสถานที่วัดเป็นโรงเรียนอยู่

ปัจจุบันตำบลสันทรายมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.) อยู่ 4 โรงเรียน คือ

1. โรงเรียนวัดหนองแบน ตั้งอยู่หมู่ 6 บ้านหนองแบนเปิดสอนระดับอนุบาล 1, 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 รับนักเรียนในพื้นที่หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8 ปัจจุบันมีครู 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คน นักการภารโรง 1 คน มีนักเรียนรวมทั้งหมด 47 คน เป็นชาย 17 คน และเป็นหญิง 30 คน

2. โรงเรียนบ้านสันทราย ตั้งอยู่หมู่ 10 บ้านสันทรายมหาวังค์ เปิดสอนระดับอนุบาล 1, 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 รับนักเรียนในพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 10 หมู่ 8 และหมู่ 9 ปัจจุบัน มีครู 9 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 3 คน มีนักการภารโรง 1 คน

3. โรงเรียนบ้านร้องปูหม่น ตั้งอยู่ หมู่ 11 บ้านร้องปูหม่น เปิดสอนระดับอนุบาล 1, 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 รับนักเรียนในพื้นที่หมู่ 11 และหมู่ 5 ปัจจุบันมีครู 7 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 3 คน มีนักเรียนรวมทั้งหมด 68 คน เป็นชาย 37 คน และเป็นหญิง 31 คน

4. โรงเรียนศรีคอนไชย ตั้งอยู่หมู่ 4 บ้านต้นผึ้ง - ศรีคอนไชย ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสของชุมชน เปิดสอนในระดับอนุบาล 1, 2 ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 มีครู 17 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 13 คน มีนักการภารโรง 1 คน รับนักเรียนในพื้นที่หมู่ 4 หมู่ 3 หมู่ 2 หมู่ 9 และหมู่ 8 ตำบลข่วงมุง มีนักเรียนรวมทั้งหมด 196 คน เป็นชาย 109 คน และเป็นหญิง 87 คน

นอกจากการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล 1, 2 ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแล้วในตำบลสันทรายยังมีการจัดการศึกษาเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาชุมชนคือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งให้การศึกษแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์อายุตั้งแต่ 1 ขวบจนถึง 5 ขวบ ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการค่าตอบแทนจากกรมพัฒนาชุมชนและผู้ปกครองเด็กจะจ่ายเป็นค่าอาหารเลี้ยงดู ในอัตราดังนี้คือ

เด็กอายุ 1-2 ปี ค่าเลี้ยงดู 300 บาท / เดือน

เด็กอายุ 2-3 ปี ค่าเลี้ยงดู 250 บาท / เดือน

เด็กอายุ 5 ปี ค่าเลี้ยงดู 200 บาท / เดือน

นอกจากนี้จะเป็นเงินเดือนของผู้ดูแลเด็ก คนละ 3,000 บาท / เดือน ปัจจุบันตำบลสันทรายมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 4 แห่ง คือ

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าสา ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านป่าสา มีผู้ดูแลเด็กจำนวน 2 คน เป็นหญิง มีเด็กเล็กจำนวน 34 คน เป็นชาย 19 คน และหญิง 15 คน

2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองแบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านหนองแบน ตั้งเมื่อ วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2536 มีผู้ดูแลเด็กจำนวน 2 คน เป็นหญิง มีเด็กเล็ก จำนวน 36 คน เป็นชาย 19 คน และหญิง 17 คน

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นผึ้ง - ศรีคอนไชย ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านต้นผึ้ง - ศรีคอนไชย ตั้งเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 มีผู้ดูแลเด็กจำนวน 52 คน เป็นหญิง มีเด็กเล็กจำนวน 29 คน เป็นชาย 16 คน และหญิง 13 คน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ต้องการช่วยเหลือผู้ปกครองและเด็กวัยก่อนเรียนให้ได้รับการฝึกอบรม เพราะคนในตำบลสันทรายเองส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรและรับจ้างไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูกเท่าที่ควร

การบริการทางด้านสาธารณสุข

อดีตตำบลสันทรายมีระบบสาธารณสุขของตนเองมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นหมอพื้นบ้านสามารถวิเคราะห์อาการของโรคและวิธีการรักษาได้โดยวิธีแบบแผนโบราณจากสมุนไพรต่าง ๆ รู้จักเรียน

รู้สึกระวังกายมนุษย์ นุษย์ วิจารณ์วางแผนโบราณ ตามความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้ที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานานนอกจากนั้นในชุมชนสันทรายยังมีความเชื่อและยอมรับการรักษาสุขภาพด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ โดยเฉพาะการรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถา เวลาได้รับบาดเจ็บเกี่ยวกับกระดูกข้อมือ ข้อเท้าเคล็ดขัดยอก ก็จะมีหมอเป่าทำการรักษา ต่อมาเมื่อประเทศได้มีแผนพัฒนาเกิดขึ้นรัฐได้เข้ามาจัดการกับการจัดระบบสาธารณสุขของชุมชน โดยได้มีการจัดตั้งสาธารณสุขตำบลสันทรายขึ้นใน พ.ศ.2508 ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้าน ป่า สา ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันชาวบ้านในตำบลสันทรายเมื่อเวลามีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย จะได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานอนามัยประจำตำบลสันทรายและจากสภคิมเมื่อปี พ.ศ.2542 พบว่ามีชาวบ้านในตำบลสันทรายที่เข้ามารักษาในสถานอนามัยสันทราย ประมาณร้อยละ 60-70% จากประชากรทั้งหมดในตำบลสันทราย นอกจากนั้นตำบลสันทรายยังมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) จำนวน 82 คน กระจายอยู่ครบทั้ง 11 หมู่บ้านที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือในด้านการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานอีกด้วย นอกจากนี้ตำบลสันทรายริเริ่มมีโครงการแก้ไขปัญหาดุริย โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายเอดส์ระดับตำบล

วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านตำบลสันทรายร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ 3% คือชาวบ้านหมู่ 7 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้ามีจริงและนับถือพระเจ้าคือพระอัลเลาะห์ ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั้นในขณะเดียวกันก็ยังมีความเชื่อดั้งเดิมอยู่ คือความเชื่อในเรื่องผีเป็นความเชื่อของอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถให้คุณและให้โทษ ให้การคุ้มครองรักษาและป้องกันอันตรายในการดำรงชีวิต ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตร จึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกต่อความกตัญญูรู้คุณสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และชุมชนยังมีความเชื่อที่เกิดจากการนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งได้เรียนรู้และรับการอบรมจากพระสงฆ์ และผู้อาวุโส ซึ่งทำหน้าที่ให้การ อบรมสั่งสอนและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันมีประเพณีที่ชาวบ้านร่วมกันทำคือ

1. เดือนมกราคม วันทำบุญข้าวใหม่
2. เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์
3. เดือนกรกฎาคม วันเข้าพรรษา
4. เดือนสิงหาคม ประเพณีตานก๋วยสลาก
5. เดือนตุลาคม วันออกพรรษา
6. เดือนพฤศจิกายน ประเพณียี่เป็ง

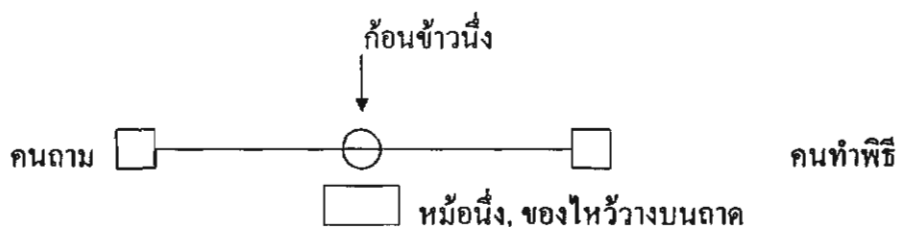
การนับถือผีของชาวตำบลสันทรายเป็นประเพณีที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตและความเชื่อถือมาช้านานแม้ในปัจจุบันชาวบ้านตำบลสันทรายก็ยังมีประเพณีนับถือผีควบคู่ไปกับความเชื่อ ศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่ ผีที่ชาวบ้านนับถือมีทั้งผีที่ให้คุณและโทษ ซึ่งมีผีตามความเชื่อดังนี้คือ

ผีป่วน หรือผีบรรพบุรุษ หมายถึงผีประจำตระกูล กล่าวคือ ถ้าปู่ย่า ตายายล่วงลับไปแล้วลูกหลานจะสร้างหอไว้ทางเบื้องทิศหัวนอน หรือสถานที่ที่เห็นว่าสมควร ลูกหลานจะบวงสรวงธัญเชิญดวงวิญญาณของพ่อแม่ให้มาอยู่ในศาลเพื่อพิทักษ์รักษาลูกหลานตลอดจนเครือญาติ ผีป่วน จะอยู่กับลูกผู้หญิงตลอดไปโดยมากจะอยู่กับผู้หญิงคนหัวปีถ้าหากคนหัวปีตายไปก็จะอยู่กับลูกผู้หญิงคนถัดไปในเครือญาติ ความเชื่อของการเลี้ยงผีป่วนนั้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นการรวมญาติและเป็นการแนะนำผู้ที่มาเป็นแขกให้รู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง

การเลี้ยงผีตามประเพณีจะเลี้ยงปีละครั้ง ของเลี้ยงจะเป็นอะไรนั้นแล้วแต่ผีจะกินอะไร เวลาเลี้ยงผีนั่น แล้วแต่จะกำหนดกันเองในเครือญาติ การนับถือผีป่วน ปัจจุบันนี้มีได้หมายถึงจะนับถือกันทุกคน หรือทุกครอบครัวผู้ที่นับถือศาสนาพุทธอย่างแท้จริง โดยไม่มีการถือผีเขาก็จะไม่นับถือ

ผีเจ้านาย ผีบ้านเมือง หมายถึง ความเชื่อที่ว่ามีเทพจะลงมาคุ้มครองปกป้องภัยพิบัติต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะทำพิธีเช่นไหว้ เมื่อต้องการขอความช่วยเหลือ และความคุ้มครอง

ผีหม้อหนึ่ง หมายถึง ผีที่คอยให้คำปรึกษาเวลาเจ็บป่วย ส่วนใหญ่จะเกิดกับเด็กที่เจ็บป่วยแล้วกินยาไม่หาย เขาแต่ร้องไห้ไม่หยุด พ่อแม่จะพาเด็ก (ลูก) ไปปรึกษาผีหม้อหนึ่ง ซึ่งมีผู้หญิงที่มีอายุประมาณ 30 ปีขึ้นไปเป็นผู้ทำพิธี ค่าครูในการทำพิธีครั้งละ 2.50 บาท อุปกรณ์ทำพิธีจะมีหม้อหนึ่ง เส้นฝ้าย 1 เส้น ข้าวหนึ่ง 1 ก้อน ถาดของไหว้ ดังรูป

คนที่ถามจะจับปลายเส้นฝ้ายข้างหนึ่ง คนทำพิธีผีหม้อหนึ่งจะจับไว้ข้างหนึ่ง พอเริ่มทำพิธีคนถามซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่เด็กจะถามผีหม้อหนึ่งว่าลูกตัวเองเจ็บป่วยเพราะสาเหตุคือไปนี้ใช่หรือไม่ ถ้าใช่ ข้าวหนึ่งจะแกว่งเป็นวงกลม จากการสอบถามชาวบ้านที่เคยทำพิธี ชาวบ้านบอกว่าข้าวหนึ่งจะแกว่งแรกมากเป็นเวลาพักหนึ่งถึงจะหยุดปัจจุบันผีหม้อหนึ่งยังมีคนทำอยู่ที่หมู่ 1 บ้านสันทรายท่าช้าง

ความเชื่อเรื่องผีทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเช่นสังเวยและมักจะมีการฟ้อนประกอบดนตรีปี่พาทย์ ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะเป็นการเล่นพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงแล้วยังมีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ การฟ้อนที่ปรากฏในตำบลสันทรายได้แก่

ฟ้อนผีมด- ฟ้อนผีเม็ง คือการฟ้อนเพื่อเช่นสังเวยผีบรรพบุรุษหรือผีป่วน อาจจะกระทำปีละครั้ง หรือบางทีไม่มีกำหนดแน่นอน เช่นครอบครัวใดมีเงินมากก็จัดกันเสียทีหนึ่ง หรือบางทีก็เป็นการฟ้อนแก้บน ผู้ร่วมพิธีฟ้อนมักจะเป็นผู้หญิงและเป็นคนในตระกูลเดียวกัน ผู้ฟ้อนจะเข้าไปในผามหิบบ

โสร่งมาผูกทับผ้าถุงของตนเองเอาผ้าคล้องคอและโพกศีรษะไปโหนผ้าที่ห้อยอยู่กลางผามโหนตัวไปมา เมื่อมีผีเข้าจะพอนไปรอบ ๆ ผาม ตามจังหวะดนตรีที่เร้าใจ เมื่อพอนจนเหนื่อยแล้ว และร่างทรงออกก็จะผลัดผ้าโสร่ง ผ้าคล้องคอ และผ้าโพกศีรษะเก็บไว้บนหิ้งตามเดิม

พอนผีเจ้านาย จะมีผู้ทำหน้าที่ในการเข้าทรงเป็นอาชีพซึ่งเรียกกันว่า "ม้าขี่" หรือ "ที่นั่ง" กลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นร่างทรงของบรรดาผีเจ้านายหรือผีประจำบ้านเมือง ซึ่งมีอยู่มากมายตามความเชื่อพื้นบ้าน การพอนผีเจ้านายคล้ายกับพิธีกรรมพอนผีผดผีเม็ง อยู่ข้างแต่มีรายละเอียดและขั้นตอนพิธีกรรมที่แตกต่างกันอยู่

ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมในตำบลสันทรายเป็นชาวไทยอยู่ 10 หมู่บ้านมีหมู่ที่ 7 เป็นชาวมุสลิม อาศัยอยู่กว่าร้อยหลังคาเรือน เริ่มแรกนั้นมีชาวไทยมุสลิมอพยพมาอยู่แค่ 2-3 ครัวเรือนต่อมาได้แต่งงานกับชาวไทยในหมู่บ้านใกล้เคียงและชาวไทยบางส่วนก็หันมานับถือศาสนาอิสลามรวมถึงบางส่วนได้ชักชวนญาติพี่น้องชาวมุสลิมจากต่างถิ่น เข้ามาอยู่มากขึ้นทำให้ปัจจุบันหมู่ที่ 7 ตำบลสันทราย มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่จำนวนมากและมีการสร้างมัสยิดประจำหมู่บ้านขึ้นเพื่อทำพิธีทางศาสนาอิสลาม

ความสัมพันธ์ทางสังคมในตำบลสันทรายเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้ความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน เชื่อมโยงให้สังคมไทยและชาวมุสลิมในตำบลสันทรายเป็นสังคมที่มีความเออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดี

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ก. บุคลากร พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้าง จำนวน 5 คน

พนักงานส่วนตำบล จำนวน 3 คน

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	1 คน
หัวหน้าส่วนโยธา	1 คน
หัวหน้าส่วนการคลัง	1 คน

ลูกจ้างประจำ จำนวน 1 คน

ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 1 คน

ข. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 30 คน

ค. รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2543 จำนวน 1,652,246.00 บาท แยกเป็น

รายได้จากภาษีอากร	1,244,301.00 บาท
ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต	312,858.00 บาท
จากทรัพย์สิน	80,887.00 บาท

รายได้เบ็ดเตล็ด

14,200.00 บาท

ยังไม่รวมเงินอุดหนุนจากรัฐบาล คาดว่าประมาณ

1,350,000.00 บาท

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์

เนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันภูมิประเทศของตำบลสันทรายเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปิงไม่มีป่าไม้ และภูเขา สภาพทั่วไปเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับทำเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกพืช เช่น ทำนาปลูก มะเขือ ปลูกหอมปลูกกระเทียม ในอดีตนั้นสภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านก่อนข้างอุดมสมบูรณ์คือ กล่าวได้ว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่ภายหลังจากการพัฒนาที่เป็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจประกอบกับประชากรในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติถูกนำมาใช้มากขึ้น อาทิเช่นน้ำจากแม่น้ำปิงที่เคยมีเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตรตลอดทั้งปี ปัจจุบันช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน น้ำปิงจะแห้งทำให้บางพื้นที่ขาดแคลนน้ำใช้เพื่อการเกษตรและโดยเฉพาะในปัจจุบันพื้นที่การเกษตรเกือบทั้งหมดในตำบลสันทรายได้ทำการปลูกกล้วยเกือบทั้งหมด ก่อให้เกิดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเฉพาะแม่น้ำปิงเพราะในช่วงของการดูแลบำรุงรักษาดันกล้วยเกษตรกรต้องใช้ยาและสารเคมีจำนวนมากที่พ่นและฉีดให้ต้นกล้วยเมื่อมีฝนตกสารเคมีบางส่วนเหล่านี้ได้ถูกชะล้างลงสู่พื้นดินเกิดการสะสมในดินมากขึ้นและบางส่วนก็ถูกชะล้างลงสู่แม่น้ำปิงส่งผลให้เกิดสารพิษตกค้างในแม่น้ำปิงมากขึ้น ตลอดจนขวดหรือพลาสติกที่บรรจุสารเคมีเหล่านี้ ชาวบ้านบางคนก็มักนำไปทิ้งลงสู่แม่น้ำปิง ทำให้เป็นการเพิ่มสารพิษในแม่น้ำปิงมากขึ้นจนน่าเป็นห่วง

นอกจากนี้ภายใต้เศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกันมากขึ้น จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านบางส่วนบุกรุกที่สาธารณะบริเวณลำเหมือง ซึ่งในอดีตมีความสวยงามและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแต่ปัจจุบันมีชาวบ้านเข้าไปตั้งร้านค้าและหาผลประโยชน์จากความงามของธรรมชาติ และมีการทิ้งขยะลงสู่บริเวณลำเหมืองเป็นจำนวนมากทำให้ทัศนียภาพที่เคยสวยงามของลำแม่น้ำปิง ต้องถูกบดบังด้วยขยะจนก่อให้เกิดปัญหาภูมิทัศน์แม่น้ำปิงขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันตำบลสันทราย ได้กำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้นบริเวณริมแม่น้ำปิง หมู่ที่ 5 เป็นระยะทางทั้งสิ้น 1 กิโลเมตร แนวคิดนี้เกิดขึ้นภายใต้การนำของพ่อหลวงสรเสรีชัย ศรีสุธรรม ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านท่ามะขามและได้รับความร่วมมือจากปลัดอำเภอชาติ- เทพชาและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทุกท่านที่ให้การร่วมมือและสนับสนุนอย่างดียิ่ง โดยทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่าในอดีตตำบลสันทรายถือเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสัตว์น้ำ อาทิเช่น กุ้ง หอย ปู ปลา มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในนาข้าวและในแม่น้ำปิงแต่ปัจจุบันพบว่าหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการเกษตรจากการปลูกข้าวเปลี่ยนมาเป็นปลูกกล้วยเป็นพืชหลัก ชาวบ้านหันไปจับสัตว์น้ำในแม่น้ำปิงกันมากขึ้นไม่ว่าวันแต่แม่แต่ในฤดูวางไข่ จะเห็นได้ว่าปริมาณสัตว์น้ำในปัจจุบันลดน้อยลงมากและไม่เพียงพอ

ความต้องการของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับเมื่อวันที่ 26-27 กันยายน 2541 พ่อหลวง สรรเสริญ ศรีสุธรรม ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนเข้าอบรมสัมมนาในหัวข้อเรื่อง "อาสาพิทักษ์อัครแม่น้ำปิง และสิ่งแวดล้อม" ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ จังหวัดเชียงใหม่จากการเข้าอบรมสัมมนาในครั้งนั้นเองพ่อ หลวงสรรเสริญจึงได้เกิดแนวความคิดและเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์แม่น้ำปิงซึ่งเปรียบเสมือน เส้นเลือดสายใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวเชียงใหม่มาหลายชั่วคน ซึ่งปัจจุบันแม่น้ำปิงกำลังประสบกับปัญหา เกี่ยวกับคุณภาพของน้ำปิงที่เสื่อมลง และการลดลงของปริมาณน้ำ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก หลายส่วน ดังนี้ คือ

ในแง่ของคุณภาพน้ำที่เสื่อมลง มีสาเหตุมาจาก

1. เกิดจากการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนเมืองเชียงใหม่ ธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ ร้านอาหารและโรงแรมแม่น้ำปิง โรงแรม และโรงงานอุตสาหกรรม โดยที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ดีพอ
2. เกิดจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นของการบริโภคที่ไร้ขีดจำกัดของคนเชียงใหม่ ทำให้ขยะล้นหล่นหรือไหลลงสู่แม่น้ำปิงทำให้แม่น้ำเน่าเสีย
3. เกิดจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรจำนวนมากของเกษตรกรซึ่งส่งผลให้แม่น้ำเน่าเสียด้วย

ในแง่ของการลดลงของปริมาณน้ำ มีสาเหตุมาจาก

1. การทำลายต้นน้ำ การตัดไม้ทำลายป่า
2. การบุกรุกริมตลิ่งแม่น้ำปิงของคนทำให้ช่วงทางการเก็บกักน้ำและการระบายน้ำมีน้อย
3. การทำฝายกั้นน้ำ ส่งผลให้เกิดตะกอนดินทำให้แม่น้ำตื้นเขินและน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก

ผลกระทบดังกล่าวทำให้ชนิดและปริมาณของสัตว์น้ำลดลงไปด้วย นั่นหมายถึงอาหารตามธรรมชาติของชาวบ้านลดลงตามไปด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้เองพ่อหลวงสรรเสริญจึงเสนอแนวคิดในการจัดแนวเขตในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาดังกล่าวเข้าสู่คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และผลสรุปออกมาว่า ที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสันทรายเห็นด้วยในเหตุผลที่ว่าการจัดตั้งแนวเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาจะช่วยให้ที่บริเวณนั้นเป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา และอนุบาลสัตว์น้ำขนาดเล็กชนิดอื่น ๆ และเลือกบริเวณสันฝายของ หมู่ที่ 5 เพราะบริเวณสันเขื่อนจะมีน้ำตลอดปี เมื่อถึงฤดูน้ำหลากปลาจะไหลลงสู่เหมืองต่าง ๆ จำนวนมาก

ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลสันทรายได้จัดงบประมาณสนับสนุนให้เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในครั้งแรกเป็นจำนวนเงิน 3,000 บาท และในวันที่ 31 ธันวาคม 2541 ได้มีการจัดพิธี "สืบชะตาแม่น้ำปิง" ขึ้นบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา โดยจัดให้มีการปล่อยปลาลงแม่น้ำปิงในครั้งแรกนี้ประมาณ 1,000 ตัว ซึ่งปลาที่ปล่อยมีหลายชนิดด้วยกัน รวมทั้งมีเต่าด้วย และเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2542 ได้มีการจัดงานสืบชะตาแม่น้ำปิงขึ้นเป็นครั้งที่ 2 มีการปล่อยปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ เป็นจำนวนมากในงานมี

ชาวบ้านและข้าราชการผู้ใหญ่ที่ให้ความสำคัญเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก การดำเนินการงานช่วงที่ผ่านมาได้รับความสำเร็จอย่างยิ่ง ชาวบ้านเองก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ตั้งแต่จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ยังไม่มีใครกล้าบุกรุกหรือทำผิดกฎเลยสักคนเพราะถ้าใครฝ่าฝืนหรือทำผิดเข้าไปจับปลาในเขตอนุรักษ์จะโดนปรับเป็นจำนวนเงิน 500 บาท / ครั้ง

เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาลุ่มน้ำปิงของตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นเขตอนุรักษ์แห่งที่ 2 ที่จัดตั้งขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ โดยแห่งแรกที่จัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาคือ ได้แก่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบันมีผู้ใหญ่วัยบ้านและกำนันของตำบลใกล้เคียงหลายตำบลมาทำการศึกษาดูงานบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งน้ำและการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ใช้น้ำเพื่อการเกษตรจาก 2 ระบบใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ ระบบคลองชลประทาน และระบบเหมืองฝาย ที่ผันน้ำจากแม่น้ำปิง ซึ่งไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตก และ ระบบสูบน้ำจากบ่อน้ำตื้นและบ่อน้ำบาดาล โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ระบบคลองชลประทานและเหมืองฝาย เป็นการผันน้ำจากแม่น้ำปิงสำหรับนำมาใช้เพื่อการเกษตรภายในตำบลสันทราย แบ่งเป็น 2 ระบบ ด้วยกัน คือ

1.1 ฝ่ายชั้นรพีนิจ (ฝ่ายพญาคำ) เป็นฝ่ายคอนกรีตขนาดใหญ่ ดำเนินการโดยโครงการชลประทานลำพูน แม่น้ำปิงเก่า ตอนที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ที่ ตำบลดอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นระบบส่งน้ำผ่านคลองชลประทานขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำ 2 อำเภอ คือ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่รับน้ำทั้งหมด 13,800 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่การเกษตร 44,900 ไร่

ในส่วนของตำบลสันทราย ได้รับน้ำจากระบบคลองชลประทานสายดังกล่าว จำนวน 9 หมู่บ้าน จาก 11 หมู่บ้าน (ยกเว้น หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 11)

น้ำที่ได้รับจากระบบนี้ จะนำมาใช้เพื่อการเกษตร ซึ่งจะเพียงพอในช่วงเดือนกรกฎาคม - เดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี ในช่วงเวลาที่เหลือจะใช้น้ำจากระบบอื่น ในช่วงเดือนที่ใช้น้ำนี้อาจเปลี่ยนแปลงในบางปีหรือบางช่วงฤดู ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในแม่น้ำปิงว่าจะมากน้อยเพียงใด การจัดการน้ำของระบบนี้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมชลประทาน

1.2 ฝ่ายท่ามะโก เป็นฝ่ายคอนกรีตขนาดกลาง ซึ่งเดิมเป็นฝายไม้ ตั้งอยู่ที่บ้านท่ามะขาม ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นฝ่ายที่ผันน้ำไปใช้เพื่อการเกษตรในพื้นที่การเกษตรของอำเภอหางดงและอำเภอสันป่าดงเป็นหลัก

ในส่วนของการบำบัดน้ำเสีย ได้ขอใช้น้ำร่วม โดยจัดทำระบบรับน้ำเป็นระบบลำเหมืองดิน ซึ่งปรับปรุงจากลำเหมืองเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว มีพื้นที่รับน้ำ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5 บ้านท่ามะขาม และหมู่ที่ 11 บ้านร้องปูหม่น และมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรตลอดทั้งปี

การจัดการน้ำของระบบเหมืองฝายนี้ ใช้ระบบแก่งเหมือง มีการเก็บค่าน้ำกันทุกปี โดยเก็บไว้ละ 50 - 200 บาท ขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายในการดูแลและปรับปรุงซ่อมแซมลำเหมือง และค่าตอบแทนให้แก่ฝายและผู้ช่วยแก่งฝาย ซึ่งปีหนึ่งแก่งฝายจะได้ค่าตอบแทน 2,000 บาท ผู้ช่วยแก่งฝายจะได้ค่าตอบแทน 1,000 บาท ส่วนเงินที่เหลือจะเป็นค่าปรับปรุงซ่อมแซมลำเหมือง วิธีการดูแลลำเหมืองส่วนใหญ่เป็นการพนสารเคมีกำจัดหญ้า ซึ่งกีดขวางทางเดินของน้ำ ซึ่งจะดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายนและเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูฝน

เดิมระบบเหมืองฝายนี้จัดการโดยแก่งฝาย คือ นาย คงดีบ ด้วงนา แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็น สมาชิก อบต. ของหมู่บ้านโดยเริ่มตั้งแต่ ตุลาคม 2543 เป็นต้นมา ซึ่งยังไม่มีข้อตกลงและข้อสรุปที่แน่นอน แต่อยู่ในช่วงการศึกษาข้อมูลการจัดการน้ำในเหมืองฝายดังกล่าวของ อบต. ซึ่งได้แต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวน 8 คน สำหรับการดูแลควบคุมการใช้น้ำในระบบเหมืองดังกล่าวนี้

2. ระบบสูบน้ำจากบ่อน้ำตื้นและบ่อบาดาล ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 1,110 แห่ง เป็นระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับครอบครัว ซึ่งมีมากกว่า 50 % ของเกษตรกรทั้งหมดในตำบลสันทราย เป็นการสูบน้ำขึ้นมาใช้เพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้งเป็นหลัก กล่าวคือในช่วงเดือน มีนาคม - เดือน มิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำในระบบเหมืองฝายขาดแคลน หรือน้ำไปไม่ถึงไร่นาของเกษตรกร (ไร่นาอยู่ท้ายลำเหมืองหรือท้ายคลอง หรือ คนท้ายน้ำ)

เกษตรกรนิยมเจาะบ่อบาดาลไว้ในสวนลำไยและติดตั้งเครื่องสูบน้ำเพื่อให้สะดวกการใช้น้ำสำหรับความลึกในการเจาะบ่อบาดาลอยู่ที่ระดับ 8 - 35 เมตร ขึ้นอยู่กับความห่างจากแหล่งน้ำ คือแม่น้ำปิง และคลองชลประทาน หมายถึงถ้าอยู่ใกล้แม่น้ำปิงระดับน้ำจะอยู่ตื้น ถ้าอยู่ไกลระดับน้ำจะอยู่ลึก

ในการลงทุนเจาะบ่อบาดาลเกษตรกรจะใช้เงินทุน ประมาณ 1,500 - 2,000 บาท ไม่รวมค่าปั๊มน้ำซึ่งต้องใช้เงินประมาณ 5,000 - 6,000 บาท

4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ ตำบลสันทรายมีพื้นฐานอาชีพดังต่อไปนี้

4.4.1 อาชีพการเกษตร ประกอบด้วย

4.4.1.1 การปลูกพืชลำไย เกษตรกรในตำบลสันทรายกว่า 90 % มีการปลูกพืชลำไยเป็นอาชีพหลัก และมีพื้นที่ปลูกลำไยเฉลี่ย 2 - 5 ไร่ / ครอบครัว โดยพื้นที่ 1 ไร่ จะปลูกกันประมาณ 25 - 30 ต้น

พันธุ์ลำไยที่ปลูกกัน ประกอบด้วย 4 พันธุ์หลัก ๆ ด้วยกัน คือ

1. พันธุ์อีดอ เป็นพันธุ์ที่นิยมปลูกกันมากในปัจจุบัน เนื่องจากออกดอกผลก่อนพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งทำให้ขายได้ราคาดีกว่า
 2. พันธุ์เขียวเขียว และพันธุ์ชมพู เป็นพันธุ์ที่นิยมปลูกรองลงมา เนื่องจากออกดอกผลช้ากว่าพันธุ์อีดอ แต่เป็นพันธุ์ที่มีคุณภาพดีกว่า
 3. พันธุ์อีดั่ว เป็นพันธุ์ลำไยที่ปลูกกันเพื่อบริโภคในครัวเรือน เนื่องจากมีรสชาติที่ดีกว่า
- ลำไยโดยทั่วไปจะให้ผลผลิตประมาณ 50 - 80 กิโลกรัม / 1 ต้น (อายุ 4 ปี ขึ้นไป) นั่นก็หมายความว่าลำไยที่มีอายุมากกว่า 4 ปี ในพื้นที่ 1 ไร่ จะให้ผลผลิตประมาณ 1,250 - 2,000 กิโลกรัม หรือมีรายได้จากการขายผลผลิตประมาณ 30,000 - 45,000 บาท / ไร่

ในแง่ของต้นทุนการผลิตลำไยต่อไร่ ประกอบด้วย

1. ค่าปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 ซึ่งเกษตรกรต้องใส่ประมาณ 3 ครั้ง ๆ ละ 2 กระสอบ หมายความว่าเกษตรกรจะใส่ปุ๋ย ประมาณ 6 กระสอบ / ไร่ ปุ๋ยเคมี กระสอบละ 550 บาท แสดงว่า 1 ไร่ เกษตรกร จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย 3,300 บาท
2. ค่าสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช , สารเคลือบใบ , ฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโต ประมาณ 1,600 บาท
3. ค่าจ้างแรงงานในการใส่ปุ๋ย, คัดหญ้า, เก็บผลผลิต ประมาณ 2,000 บาท
4. ค่าสารโปรแตสเซียมคลอไรด์ ประมาณ 1,000 บาท

ดังนั้น เมื่อคิดต้นทุนการผลิตลำไย เกษตรกรจะมีค่าใช้จ่ายในการลงทุน ประมาณ 7,900 บาท

ในแง่ของการลงทุนเพื่อการผลิต เกษตรกรนำเงินลงทุนมาจาก 4 แหล่งด้วยกัน

1. เงินออมทรัพย์ของครอบครัวที่เกษตรกรมีอยู่ ประมาณ 20 %
2. เงินกู้จากสหกรณ์การเกษตร ทั้งในรูปแบบของเงินลงทุน และในรูปของปัจจัยการผลิตที่สหกรณ์จัดหามาให้ ประมาณ 50 %
3. เงินกู้จาก ธกส. ประมาณ 15 %
4. เงินกู้ จากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนที่เกษตรกรเป็นสมาชิกอยู่ ประมาณ 5 %

ในด้านการตลาดลำไย

ลำไยในจังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ จะเริ่มให้ผลผลิต ตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมิถุนายน จนถึงกลางเดือนกันยายน ในช่วงแรก ๆ ลำไยจะราคาสูงมากและจะลดลงเรื่อย ๆ จนถึงกลางเดือนสิงหาคม ราคาลำไยจึงจะคงที่

การคัดเกรดลำไย จะมี 5 เกรดด้วยกัน คือ เกรด 1 เป็นเกรดที่ดีที่สุด และ 2, 3, 4, 5 ตามลำดับ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้เกรดที่ระดับ เกรด 1 และ 2 ส่วนเกรด 3, 4, 5 จะไม่ค่อยมี

ในเรื่องของราคาซื้อ จะลดลง เกรดละ 5 บาท หมายความว่า ถ้า เกรด 1 ราคา 35 บาท เกรด 2 ก็จะมีราคา 30 บาท และลดลงไปเรื่อย ๆ

การขายลำไยของเกษตรกร มี 3 ลักษณะ คือ

1. เกษตรกร นำลำไยไปขายเองที่เสียได้ ซึ่งเป็นพ่อค้าส่งออกลำไย และจะมาตั้งจุดรับซื้อที่จังหวัดลำพูน โดยมีตะกร้าบรรจุลำไยบริการให้เกษตรกร เกษตรจะต้องมารับตะกร้าไปบรรจุลำไยตามเกรด แล้วนำมาส่งที่จุดรับซื้อ ลักษณะนี้เกษตรกรจะขายได้ราคาที่ไม่ได้ผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งปกติเขาจะคิดกำไร กิโลกรัมละประมาณ 1 – 2 บาท

2. เกษตรกรนำลำไยไปขายให้พ่อค้าในระดับชุมชน แล้วพ่อค้าจะนำลำไยไปส่งที่เสียได้ ณ จุดรับซื้อที่ลำพูนอีกต่อหนึ่ง โดยพ่อค้าจะมีกำไร กิโลกรัมละประมาณ 1 – 2 บาท

3. เกษตรกรขายเขียว หมายความว่า ในช่วงลำไยลูกเล็ก ๆ จะมีพ่อค้า มาเหมาสวนแบบขาดตัว ตีราคาตามตกลงและต่อรองกันระหว่างเจ้าของสวนและพ่อค้า พอถึงเวลาเก็บผลผลิตพ่อค้าจะมาเก็บผลผลิตเองโดยที่เกษตรกรไม่ต้องเกี่ยวข้องใด ๆ

ส่วนการจ่ายเงินค่าเหมาซื้อลำไย ขึ้นอยู่กับการตกลงกัน โดยทั่วไปแล้วพ่อค้าจะจ่ายค้ำมัดจำก่อนประมาณ 20 % ของราคาเหมาทั้งหมด

4.4.1.2 การปลูกพืชผัก เกษตรกรบางส่วนจะปลูกพืชผัก จำพวก พริก มะเขือ กระเทียม พืชผักอื่น ๆ ตามฤดูกาล และการเพาะเห็ดต่าง ๆ โดยปลูกแซมกับระหว่างต้นลำไยในส่วนของเกษตรกรที่เริ่มทำสวนลำไยใหม่ ๆ ในขณะที่ลำไยยังไม่ออกดอกผล ส่วนหนึ่งทำเป็นอาชีพเสริม เกษตรกรจะนำผลผลิตเหล่านี้ไปขายในเมือง หรือจะมีแม่ค้าในหมู่บ้านมารับไปขายอีกต่อหนึ่ง และผลผลิตส่วนหนึ่งก็จะขายตามร้านค้าในชุมชน

4.4.1.3 การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ เป็ด การเลี้ยงปลา เป็นอาชีพเสริมขนาดเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

4.4.1.4 การแปรรูป ลำไยอบแห้ง กลัวยตาก ข้าวแต่น เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่งที่กลุ่มแม่บ้านบางกลุ่มได้ดำเนินการร่วมกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวลำไย แต่ก็ได้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ไม่มากนัก

4.4.2 อาชีพรับจ้าง มีประมาณ 3-5 % ของประชากรทั้งหมด ประกอบด้วย 2 กลุ่มใหญ่ ๆด้วยกันคือ

4.4.2.1 รับจ้างเป็นแรงงานในเมือง ทั้งใน อำเภอสารภี ในเมืองเชียงใหม่ และ
ในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

4.4.2.2 รับจ้างในภาคการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานรับจ้างในการเก็บลำไย
ใส่ปุ๋ยลำไย ทั้งในชุมชน และภายนอกชุมชน ซึ่งจะอยู่ในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวลำไยเป็นหลัก

4.4.3 อาชีพค้าขาย มีประมาณ 3-5 % ของประชากรทั้งหมดประกอบด้วย 2 กลุ่ม ใหญ่ๆ
ด้วยกัน คือ

4.4.3.1 ขายของชำในหมู่บ้าน เป็นร้านค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นใน
การดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทั้งของกินของใช้ รวมถึงร้านขายก๊วยเตี๋ยวร้านอาหารต่างๆ ซึ่ง ในหนึ่งหมู่บ้านจะมีประมาณ 5-6 ร้านค้า

4.4.3.2. ค้าขายลำไยและขายปัจจัยการผลิตเกษตร เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกัน
และกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นพ่อค้าเต็มตัว เป็นผู้เหมาสวนลำไย และรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านไปขาย
ในเมือง และขายให้กับพ่อค้าอีกต่อหนึ่ง

4.4.3.3 ทำธุรกิจปั้มน้ำมันและก๊าซ ในตำบลสันทรายมีการทำธุรกิจปั้มน้ำมัน
จำนวน 7 แห่ง

4.4.4 อาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ ฯลฯ

การใช้แรงงาน

แรงงานที่ใช้ในภาคเกษตรกรรมของตำบลสันทราย ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 95 ของ
ประชากรทั้งตำบลเป็นแรงงานภายในครัวเรือน อีกร้อยละ 5 จะเป็นการรับแรงงานจากภายนอกมาใช้
เนื่องจากเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวแรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนอาจจะไม่เพียงพอในการเก็บเกี่ยว สำหรับการใช้
แรงงานในครัวเรือนนั้น ส่วนมากแรงงานจะมีอายุตั้งแต่ 16 ถึง 60 ปี ซึ่งมีประมาณร้อยละ 60 ของ
ประชากรทั้งตำบล

แรงงานนอกภาคเกษตรกรรมนั้น มีประมาณร้อยละ 5 ของประชากรทั้งตำบลซึ่งแรงงาน
ทางด้านนี้จะใช้ไปในด้านค้าขายรับจ้าง และอุตสาหกรรม สำหรับจำนวนผู้ว่างงานในตำบลนี้ จะเกิดการ
ว่างงานในช่วงฤดูแล้ง หลังจากการเก็บเกี่ยวและดูแลต้นลำไยแล้ว ซึ่งเป็นการว่างงานตามฤดูกาล

4.5 สภาพปัญหาทั่วไปของตำบลสันทราย สามารถสรุปสภาพปัญหาของตำบลสันทรายได้ 5 กลุ่มปัญหา ดังนี้

ก. ปัญหารายได้ของประชาชน ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาขาดการรวมกลุ่มด้านการเกษตร
- 2) ปัญหาการใช้สารเคมี ใช้อย่างไม่เหมาะสมมากเกินไป
- 3) ปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคา
- 4) ปัญหาขาดความรู้ และเทคนิคใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ
- 5) ปัญหาการขาดอาชีพเสริมนอกฤดู ปลูกพืชเป็นหลัก
- 6) ปัญหาด้านการสะสมทุนในชุมชน(ออมทรัพย์)ยังไม่ทั่วถึง
- 7) ปัญหาเกษตรกรขาดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- 8) ปัญหาการว่างงานนอกฤดูกาล

ข. ปัญหาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ยาบ้า
- 2) ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก
- 3) ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า
- 4) ปัญหาการมีวัณโรคของวัยรุ่น
- 5) ปัญหาครัวเรือนมีน้ำสะอาด สำหรับดื่ม ไม่พอเพียง
- 6) ราษฎรบางส่วน อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้

ค. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาการทิ้งขยะลงตามไหล่ทางและที่สาธารณะ
- 2) ปัญหาการขาดความรู้เรื่องการแยกขยะ
- 3) ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ บริเวณริมลำเหมืองสาธารณะ
- 4) ปัญหาภูมิทัศน์แม่น้ำปิง
- 5) ปัญหาขาดการกำจัดและบำบัดขยะอย่างถูกวิธี

ง. ปัญหาด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจ ในระบบการบริหารงานของอบต.
- 2) ปัญหาการขาดการรวมกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหของชุมชน
- 3) ปัญหาขาดบุคลากรในการปฏิบัติงานใน อบต.
- 4) ปัญหาด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ในชุมชน
- 5) ปัญหา อบต. ยังไม่มีที่ทำกาเป็นของตนเอง
- 6) ปัญหา อบต. ขาดอุปกรณ์ วัสดุ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน

- 7) ปัญหาประชาชนขาดความเข้าใจ ในสิทธิการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่
- จ. ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย
 - 1) ถนนบางแห่งยังเป็นดินลูกรัง
 - 2) ถนนบางแห่งชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ
 - 3) สะพานบางแห่งชำรุดและเป็นสะพานไม้ รุดผ่านไม่ได้
 - 4) ถนนซอยบางเลน ยังไม่ได้พัฒนาเป็นถนน
 - 5) ถนนบางส่วนไม่มีระบบส่องสว่าง
- ฉ. ปัญหาโรคเอดส์ ประกอบด้วย
 - 1) ปัญหาการติดเชื้อเอดส์ (ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อโรคเอดส์)
 - 2) ปัญหาผลกระทบจากโรคเอดส์ (เด็กกำพร้า, ผู้สูงอายุ)
 - 3) การส่งเสริมกิจกรรมและการรวมกลุ่มของผู้ติดเชื้อเอดส์

ตำบลแม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

4.6 สภาพพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่

ประวัติศาสตร์ชุมชน

พื้นที่ดั้งเดิมของราษฎรส่วนใหญ่ เป็นชาวจังหวัดเชียงใหม่ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่ และราษฎรบางกลุ่มอพยพมาจากจังหวัดลำพูน ตำบลแม่แฝกใหม่ เดิมอยู่ร่วมกับตำบลแม่แฝก และเนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นประกอบกับตำบลแม่แฝก มีพื้นที่ใหญ่เกินไป จึงได้แบ่งออกเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลแม่แฝก และตำบลแม่แฝกใหม่ ทางด้านศาสนาและประเพณีนั้น จะไม่แตกต่างไปจากตำบลอื่น ๆ ในอำเภอสันทราย ทางด้านศาสนาประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์บางส่วน สำหรับงานด้านประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนในตำบลแม่แฝกใหม่ ยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาวเหนือไว้อย่างมั่นคง ได้แก่ งานสงกรานต์ มีในเดือนเมษายน งานสงฆ์น้ำพระธาตุ ซึ่งประชาชนจะช่วยกันทำความสะอาดพระพุทธรูปในแต่ละวัดให้สะอาด มีในเดือนมิถุนายน งานสลากภัต โดยที่ประชาชนจะรวบรวมเงินกันในแต่ละบ้านและนำมาเลี้ยงฉลองกัน หลังจากนั้นก็จะนำเงินมาซื้อของถวายทานแด่พระสงฆ์ ซึ่งจะกระทำกันเดือนกันยายน งานประเพณีขึ้นเป้ง (งานลอยกระทง) กระทำกันในเดือนพฤศจิกายน งานปอยหลวง มีในช่วงเดือนมีนาคม - กันยายน และงานประเพณีตักบาตรข้าวเปลือก ข้าวสารในเดือนมกราคม เป็นต้น ลักษณะพื้นที่เป็นราบลุ่ม ซึ่งแต่ก่อนมีฝนตกชุก น้ำท่วมขังและน้ำปึงไหลบ่าท่วมหมู่บ้านแทบทุกปี

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 14,370,625 ไร่ หรือ 22,993 ตรกม. ตำบลแม่แฝกใหม่เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสันทราย มีเนื้อที่ทั้งตำบล 36,722 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.26 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด มีอาณาเขตดังนี้คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลแม่แฝกอำเภอสันทราย โดยมีคันทนาเป็นแนวเขต
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลหนองหารอำเภอสันทราย โดยมีถนนและลำเหมืองเป็นแนวเขต
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด โดยมีสันเขาเป็นแนวเขต
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลจี้เหล็ก อำเภอแม่วาง โดยมีแม่น้ำปิงเป็นแนวเขต

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลแม่แฝกใหม่ เป็นที่ราบเชิงเขาอยู่ในชั้นความสูงประมาณ 320- 947 เมตร ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีคลองชลประทานแม่แฝกด้านทิศตะวันออก ซึ่งอยู่เชิงเขา และแม่น้ำปิงด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญ มีเส้นทางคมนาคมสายหลักผ่านกลางพื้นที่ตำบล คือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 (เชียงใหม่ - พร้าว)

4.7 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรและขอบเขตการปกครอง

ตำบลแม่แฝกใหม่มีประชากรทั้งสิ้น 8,069 คน แยกเป็นชาย 3,832 คน หญิง 4,237 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 139 คน/ตารางเมตร

ตารางที่ 2. ตารางแสดงจำนวนประชากรตำบลแม่แฝกใหม่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านแม่แฝก	234	382	386	768
2	บ้านสบแฝก	179	323	315	638
3	บ้านเจดีย์แม่ครัว	268	520	720	1,240
4	บ้านขัวมุง	189	227	237	464
5	บ้านห้วยบง	174	271	304	575
6	บ้านแพะเจดีย์	268	589	683	1,272
7	บ้านวังขุมเงิน	180	283	295	578
8	บ้านแพะห้วยบง	137	239	248	487
9	บ้านกลางพัฒนา	118	192	186	378
10	บ้านแพะแม่แฝกใหม่	140	348	392	740
11	บ้านเจดีย์พัฒนา	180	320	322	642
12	บ้านป่าป้อ	83	138	149	287
	รวมทั้งสิ้น	2,150	3,832	4,237	8,069

ที่มา : สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่ อ. สันทราย จ. เชียงใหม่ พ.ศ. 2542

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานประชากรมี 2 ลักษณะคือ ชุมชนเดิม กับชุมชนที่เติบโตขึ้นภายหลัง ลักษณะของชุมชนเดิมจะเกาะกลุ่มกันตามเส้นทางคมนาคมที่เลียบแม่น้ำปิง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบล เป็นชุมชนที่มีโครงสร้างโดยทั่วไป ได้แก่ บริการสาธารณะต่าง ๆ วัด โรงเรียนแต่เดิมเป็นชุมชนที่ใช้น้ำเพื่อการเกษตรจากแม่น้ำปิง โดยมีพื้นที่ทางการเกษตรอยู่ด้านตะวันออกของชุมชน

ลักษณะของชุมชนที่เติบโตขึ้นภายหลัง จะเกาะกลุ่มกันตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 คอนเชียงใหม่ - พร้าว เป็นชุมชนที่เป็นระเบียบมากกว่า ชุมชนเดิม มีความหนาแน่นบริเวณหมู่ 1 ตามทางแยกของถนน อันประกอบไปด้วย บริการสาธารณะต่าง ๆ ของชุมชนมีพื้นที่ทางการเกษตรอยู่ 2 ด้านของถนนทางหลวงจังหวัด ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่รับน้ำของโครงการชลประทานแม่แฝก โดยมีคลองชลประทานด้านทิศตะวันออกของทางหลวงจังหวัด และจ่ายน้ำให้พื้นที่ทางการเกษตรด้านทิศตะวันตกของ

คลองชลประทาน ลักษณะของการแบ่งเขตการปกครองจะครอบคลุมสิทธิที่ดินของชุมชนดั้งเดิม และชุมชนที่เติบโตขึ้นภายหลัง ทั้งด้านทิศตะวันตกและตะวันออกของทางหลวงจังหวัด เรียงรายไปตามเส้นทางคมนาคม มีการเติบโตและหนาแน่นทางด้านกายภาพ บริเวณใกล้ทางหลวงจังหวัด การเติบโตของชุมชนสืบเนื่องมาจากการเพิ่มประชากร และการกระจายตัวจากตำบลแม่แฝก ลักษณะการตั้งถิ่นฐานสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพทั้งกรรมสิทธิ์ที่ดินกับพื้นที่รับน้ำของชลประทาน

เส้นทางคมนาคม

ตำบลแม่แฝกใหม่ มีเส้นทางคมนาคมทางบกเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญมีโครงข่าย ของถนนในตำบลต่อเนื่องมาจากตำบลหนองหาร โดยทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 (เชียงใหม่ - พะเยา) โดยผ่านกลางพื้นที่ตำบล แบ่งพื้นที่เป็นด้านตะวันตกกับตะวันออก และมีถนนเชื่อมโยงเข้าสู่ชุมชนภายในหมู่บ้านต่าง ๆ ดังพิจารณาจากระดับความสำคัญของเส้นทางคมนาคม ดังนี้

1. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 ถนนเชียงใหม่ - พะเยา เริ่มจากสามแยกทางหลวงแผ่นดิน 11 คอนเชียงใหม่ - ลำปาง ขึ้นมาทางทิศเหนือผ่านตำบลหนองจ่อม หนองหาร แม่แฝกใหม่ และตำบลแม่แฝก จนถึงอำเภอพร้าว ความยาวประมาณ 94 กิโลเมตร มีเขตทางด้านซ้าย 15 เมตร ด้านขวา 25 เมตร รวมเขตทาง 40 เมตร สภาพเป็นถนนลาดยางอย่างดี ผิวจราจรกว้าง 6 เมตร มีไหล่ทางลูกรังข้างละ 1.5 เมตร ชุมชนที่อยู่สองข้างทางไม่หนาแน่น ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่บางส่วน ด้านตะวันตกมีถนนภายในตำบลเชื่อมกับทางหลวง 3 สาย ด้านตะวันออกเช่นเดียวกัน

2. ถนนสายหลักของตำบลด้านตะวันตก เป็นถนนที่ขนานกับแม่น้ำปิง และขนานกับทางหลวงจังหวัด จะผ่านชุมชนด้านตะวันตก โดยเริ่มจากแยกเหนือโรงพยาบาลเอเชียอาคเนย์ในหมู่ 1 มาทางทิศตะวันตก ผ่านชุมชนหมู่ 2 และขนานกับทางหลวงมาทางทิศใต้ ผ่านหมู่ 4 และต่อเนื่องถึงตำบลหนองหาร เป็นถนนที่ผ่านศูนย์ชุมชนระดับหมู่บ้าน และบริเวณสาธารณะต่าง ๆ ของชุมชน สภาพเป็นถนนคอนกรีต, ถนนลาดยาง

3. ถนนสู่พืชไร่ บริเวณหมู่ที่ 2 เป็นถนนแยกจากสายหลักของตำบลมาทางทิศตะวันออก ปัจจุบันเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ และลาดยางทั้งหมด

4. ถนนสู่พืชไร่ จำนวนถนนทางหลวงจังหวัด มาทางทิศตะวันตก ถึงเหมืองขอย 5 เป็นถนนที่ชุมชนได้ขนถ่ายผลิตผล

5. ถนนภายในชุมชน ที่เชื่อมทางหลวงจังหวัดกับถนนสายหลักของตำบล จากตลาดหมู่ 3 ถึงสามแยกวัดข้าวผิง

6. ถนนในชุมชนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 7 เป็นถนนที่มีลักษณะตัดกับทางหลวงจังหวัด มีชุมชนหนาแน่นเกาะตามเส้นทางคมนาคม และมีบริการสาธารณะต่างๆ มีการสัญจรสูง สภาพเป็นถนนลาดยางกว้าง 4 เมตร

การศึกษา

ตำบลแม่แฝกใหม่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาบริการแก่ประชาชนวัยศึกษาอยู่ 4 แห่งและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อยู่ 3 แห่ง จำนวนประชากรที่อยู่ในวัยศึกษาภาคบังคับทั้งหมด 668 คน

สำหรับการให้การศึกษาและให้การดูแลแก่เด็กเล็กก่อนวัยศึกษาภาคบังคับ ทางตำบล นอกจากจะมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 3 และหมู่ 10 แล้ว ทางโรงเรียนบ้านแม่แฝก โรงเรียนบ้านสบแฝก โรงเรียนบ้านเจดีย์แม่ครัว ยังได้รับเด็กเล็กให้ได้รับการศึกษาและให้การดูแลเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และเป็นการเริ่มต้นด้านการให้ความรู้แก่เด็กเล็ก

ตารางที่ 3. แสดงอัตราส่วนการให้บริการด้านการศึกษแก่ประชากรตำบลแม่แฝกใหม่

ชื่อ	ประเภท	ที่ตั้ง (หมู่)	นักเรียน มาจาก หมู่	จำนวน ครู	จำนวน นักเรียน	จำนวน ห้องเรียน	อัตรา ส่วนครู ต่อนัก เรียน	อัตรา ส่วน ห้อง เรียนต่อ นักเรียน
ร.ร.บ้าน แม่แฝก	ประถม ศึกษา	1	1,7	11	173	7	1:16	1:25
ร.ร.บ้าน สบแฝก	ประถม ศึกษา	2	2	5	43	4	1:19	1:11
ร.ร.บ้าน เจดีย์แม่ ครัว	ประถม ศึกษา	3	3,6,9,4	16	253	10	1:16	1:30
ร.ร.ข้าวมุง	ประถม ศึกษา	4	4	4	62	4	1:16	1:30

ที่มา : สำนักงานประถมศึกษาอำเภอสันทราย จ. เชียงใหม่

สาธารณูปโภค

ก. ไฟฟ้า ปัจจุบันการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคให้บริการไฟฟ้าทุกหมู่บ้าน

ข. แหล่งน้ำ ในตำบลแม่แฝกใหม่มีแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค - บริโภค จากน้ำประปาบริเวณหมู่ที่ 6,7,9,10,11 บ่อบาดาลของกรมโยธาในหมู่ที่ 4, 5, 6, 7, 8, 12 ของกรมการปกครองในหมู่ที่ 1, 2, 3 และยังมีบ่อน้ำตื้นในทุกหมู่บ้าน ซึ่งมีความลึกตั้งแต่ 2-20 เมตร

การบริการทางด้านสาธารณสุข

ตำบลแม่แฝกใหม่ มีสถานีนามัยประจำตำบลให้บริการแก่ประชาชนอยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ 3 มีเขตรับผิดชอบทั้งตำบล โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอยู่ 3 คน

ในปี พ.ศ. 2535 มีผู้มาใช้บริการจากสถานีนามัยตำบลประมาณ 2,577 คน มีอาสาสมัครสาธารณสุข 12 คน และผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 68 คน เป็นการให้บริการแก่ประชาชนในด้านให้คำปรึกษาทางด้านสุขอนามัยและโภชนาการแก่ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีผู้ยาประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นการบริการรักษาโรคให้แก่ประชาชนในตำบล

การบริการของสถานีนามัยนั้นให้การบริการในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่พบกันทั่วไป ได้แก่ โรคทางเดินอาหาร โรคท้องร่วง ฯลฯ และยังได้ให้คำปรึกษาทางด้านการวางแผนครอบครัว โดยมีผู้สนใจในด้านการวางแผนครอบครัวประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั้งตำบล

นอกจากนี้ในตำบลแม่แฝกใหม่ ยังมีคลินิกเอกชน ดำเนินการอีก 1 แห่ง โดยมีแพทย์ประจำอยู่ทำการรักษาทั่วไป

วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ

ตำบลแม่แฝกใหม่เดิมอยู่ร่วมกับตำบลแม่แฝก และเนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ประกอบกับตำบลแม่แฝก มีพื้นที่ใหญ่เกินไป จึงได้แบ่งออกเป็น 2 ตำบล คือตำบลแม่แฝกและตำบลแม่แฝกใหม่ ทางด้านศาสนาและประเพณีนั้น จะไม่แตกต่างไปจากตำบลอื่น ๆ ในอำเภอสันทรายทางด้านศาสนาประชากรส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์บางส่วน สำหรับงานด้านประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนในตำบลแม่แฝกใหม่ ยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาวเหนือไว้อย่างมั่นคง ได้แก่ งานสงกรานต์ มีในเดือนเมษายน งานสงน้ำพระธาตุ ซึ่งประชาชนจะช่วยกันทำความสะอาดพระพุทธรูปในแต่ละวัดให้สะอาด มีในเดือนมิถุนายน งานสลากภัต โดยที่ประชาชนจะรวบรวมเงินกันในแต่ละบ้านและนำมาเลี้ยงฉลองกัน หลังจากนั้น ก็จะนำเงินมาซื้อของถวายทานแด่พระสงฆ์ ซึ่งจะกระทำกันเดือนกันยายน งานประเพณีขึ้นปี๋ (งานลอยกระทง) กระทำกันในเดือนพฤศจิกายน งานปอยหลวง มีในช่วงเดือนมีนาคม - กันยายน และงานประเพณีตักบาตรข้าวเปลือก ข้าวสารในเดือนมกราคม เป็นต้น

สำหรับประชาชนในตำบลแม่แฝกใหม่ที่นับถือศาสนาพุทธมีประมาณร้อยละ 99.45 ของประชากรทั้งตำบล และประชาชนที่นับถือศาสนาคริสต์มีประมาณร้อยละ 0.55 ของประชากรทั้งตำบล ซึ่งสามารถจำแนกสถานศาสนาได้ ดังนี้คือ

วัดบ้านแม่แฝก	ตั้งอยู่หมู่ 1	ประชาชนมาจากหมู่ 1, 7
วัดบ้านสบแฝก	ตั้งอยู่หมู่ 2	ประชาชนมาจากหมู่ 2
วัดเจดีย์แม่ครัว	ตั้งอยู่หมู่ 3	ประชาชนมาจากหมู่ 3, 6, 9 และ 11

วัดข้าวมุง	ตั้งอยู่หมู่ 4	ประชาชนมาจากหมู่ 4, 2
วัดวังขุมเงิน	ตั้งอยู่หมู่ 7	ประชาชนมาจากหมู่ 7, 10
โบสถ์คริสต์จักรชัยชนะ	ตั้งอยู่หมู่ 2	ประชาชนมาจากหมู่ 3, 5, 7 และ 8
วัดห้วยบง	ตั้งอยู่หมู่ 5	ประชาชนมาจากหมู่ 5, 8

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ก. บุคลากร พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้าง จำนวน 7 คน

พนักงานส่วนตำบล จำนวน 3 คน

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	1 คน
หัวหน้าส่วนโยธา	1 คน
หัวหน้าส่วนการคลัง	1 คน
เจ้าหน้าที่ธุรการ	1 คน

ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 3 คน

ข. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 24 คน

ค. รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2543 จำนวน 3,150,000.00 บาท แยกเป็น

รายได้จากภาษีอากร	1,750,316.00 บาท
ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต	1,114,304.00 บาท
จากทรัพย์สิน	275,380.00 บาท
รายได้เบ็ดเตล็ด	10,000.00 บาท

ยังไม่รวมเงินอุดหนุนจากรัฐบาลคาดว่าประมาณ 1,000,000.00 บาท

ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

เดิมตำบลแม่แฝกใหม่มีความสัมพันธ์โดยอาศัยความเป็นพี่เป็นน้องผ่านระบบเครือญาติ และเพื่อนพ้อง และอาศัยความสัมพันธ์จากการดำเนินกิจกรรมทางประเพณีต่าง ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งในเชิงสังคมและวิถีการผลิตเกษตรอย่างเหนียวแน่น (การลงแขกหรือเอามื้อเอารันกัน) แต่หลังจากที่ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐซึ่งเน้นการแยกส่วนการพัฒนาตามหน่วยงานของตัวเอง ได้ส่งผลให้ชุมชนในแต่ละหน่วยการผลิตมีความสัมพันธ์ที่ห่างกันออกไปตามกระบวนการทำงานของภาครัฐแต่ละหน่วยซึ่งควบคุมดูแลประชากรแต่ละหน่วยการผลิตด้วย

ถ้าหากจะมองอย่างคร่าว ๆ แล้ว ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแม่แฝกใหม่ ประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ทำงานหรือเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่ง ภายใต้การดำเนินงาน

ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ ภาย
 ใต้การดำเนินงานของเกษตรอำเภอ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่ทำงานด้านสาธารณะสุขชุมชนภายใต้การดำเนิน
 งานของอนามัยตำบล อย่างไรก็ตามทั้ง 3 กลุ่มก็มีความสัมพันธ์ตามระบบเครือข่ายอยู่บ้างตามแบบอย่าง
 ที่ดำเนินมาแต่อดีต

4.8 ท ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการและระบบกรรมสิทธิ์

การถือครองที่ดิน

ตำบลแม่แฝกใหม่ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 36,722 ไร่ หรือ 58.75 ตร.กม. สามารถแบ่งประเภท
 การใช้ประโยชน์ได้ดังนี้ คือ

ตารางที่ 4. แสดงพื้นที่การใช้ที่ดินตำบลแม่แฝกใหม่

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
บริเวณเกษตรกรรม	13,652	37.18
บริเวณที่อยู่อาศัย	1,606	4.37
บริเวณพาณิชยกรรม	12	0.03
สถาบันการศึกษา	21	0.06
สถาบันศาสนา	11	0.03
สถาบันราชการ	6	0.02
บริเวณป่าสงวน	21,414	58.31
รวม	36,722	100.00

ที่มา: สำนักงานประถมศึกษาอำเภอสันทราย จ. เชียงใหม่ อ้างในสำนักผังเมือง

กล่าวโดยสรุปแล้วเกษตรกรตำบลแม่แฝกใหม่มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ย
 ประมาณ 6.35 ไร่ และมีที่อยู่อาศัยเฉลี่ยประมาณ 0.75 ไร่

แหล่งน้ำ และการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

พื้นที่การเกษตรของตำบลแม่แฝกใหม่ ได้รับน้ำจากโครงการชลประทานแม่แฝก ตั้งอยู่หมู่ที่
 7 บ้านสหกรณ์นิคมห้วยงาน ตำบลแม่แฝก ห่างจากอำเภอเมือง 41 กิโลเมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2480 รับ
 น้ำจากแม่น้ำปิง ซึ่งไหลมาจากทางทิศเหนือของอำเภอสันทราย ลงมาบรรจบกับน้ำแม่จัดห่างจากที่ตั้งของ

ชลประทานแม่แฝกไปทางทิศเหนือ 8 กิโลเมตร ลักษณะการส่งน้ำโครงการมีคลองส่งน้ำสายใหญ่ 1 สาย ความยาว 35 กม. อยู่ทางฝั่งซ้ายของลำน้ำปิง จากตำบลแม่แฝก ตำบลแม่แฝกใหม่ ตำบลหนองหาร ตำบลป่าไผ่ ปลายคลองชลประทานไปลงน้ำแม่กวงที่หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองเลน สามารถส่งน้ำได้ประมาณ 12 ลบ. ชม./วินาที และมีคลองส่งน้ำอีก 17 สาย โดยมีประตูกั้นน้ำเพื่อเปิดปิดน้ำตามต้องการ น้ำที่เหลือจากคลองชลประทานทั้งลงน้ำแม่กวง น้ำที่เหลือจากคลองซอยระบายทิ้งลงแม่น้ำปิงและน้ำหนองหาร ตำบลแม่แฝกใหม่ จึงได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำชลประทานด้านตะวันออกของตำบล จ่ายเข้าสู่เหมืองข่วงมุงเหมืองง่า และเหมืองซอยที่ 4,5,6,7 มีบางหมู่ที่ต้องการน้ำเพื่อการเกษตรเพิ่มเติม เช่น หมู่ 8 หมู่ 6 ซึ่งอยู่ด้านบนของคลองส่งน้ำ โดยอาศัยน้ำจากลำห้วยและสูบน้ำจากชลประทานขึ้นไป

แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย ลำน้ำ,ลำห้วย จำนวน 5 สาย บึง,หนองน้ำ จำนวน 4 สาย

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ฝาย จำนวน 10 แห่ง คลองชลประทานจำนวน 1 แห่ง บริหารจัดการน้ำโดยกรมชลประทาน บ่อน้ำดินจำนวน 535 แห่ง บ่อโยกจำนวน 6 แห่ง

4.9 สภาพทางเศรษฐกิจ ตำบลแม่แฝกใหม่มีพื้นฐานอาชีพสำคัญ ดังนี้

4.9.1 อาชีพเกษตรกรรม มีเกษตรกรที่ทำอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 70 - 80 % แยกเป็น

4.9.1.1 การปลูกมันฝรั่ง การปลูกพืชมันฝรั่งของ ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรที่ได้จดทะเบียนตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2530 มีสำนักงานตั้งอยู่บ้านเลขที่ 121/1 หมู่ 3 ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ดำเนินการ 3 อำเภอ คือ อำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 3,614 คน ในช่วงเดือนตุลาคม 2541 ถึงเดือนมิถุนายน 2542 สหกรณ์ได้นำเข้าหัวพันธุ์มันฝรั่งพันธุ์สปันด้า (บริโภคสด) จำนวน 125,000 กิโลกรัม และพันธุ์แปรรูปส่งโรงงานในพื้นที่ปลูกประมาณ 826 ไร่ โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

สมาชิกภาพกลุ่มสมาชิก ทุนเรือนหุ้น และทุนอื่น ๆ

สหกรณ์แบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็น 3 อำเภอ 55 กลุ่ม สมาชิกรวม 3,614 คน เป็นชาย 1,582 คน และเป็นหญิง 584 คน มีการโอนซื้อขายหุ้น 66 ราย ทุนเรือนหุ้นทั้งหมด 6,360,460 บาท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. อำเภอสันทราย มี 31 กลุ่ม (ส-01 – ส-31) สมาชิก 2,166 คน ทุนเรือนหุ้น 3,881,800 บาท
2. อำเภอแม่แตง มี 20 กลุ่ม (มต.-01-มต.-20) สมาชิก 1,295 คน ทุนเรือนหุ้น 2,214,710 บาท
3. อำเภอแม่ริม มี 4 กลุ่ม (มร.-01-มร.-04) สมาชิก 153 คน ทุนเรือนหุ้น 263,950 บาท

สหกรณ์มีทุนเพื่อพัฒนากิจการสหกรณ์ 646,223 บาท ทุนการศึกษาอบรม 60,977 บาท ทุนรับโอนหุ้น 21,400 บาท ทุนสวัสดิการสังคม 24,047 บาท ทุนรักษาระดับเงินปันผล 20,000 บาท และเงินทุนสำรอง 1,055,465.12 บาท

การให้เงินกู้แก่สมาชิก การชำระคืนเงินกู้ และการเรียกเก็บดอกเบี้ย

สหกรณ์จะให้เงินกู้ระยะสั้นตามระยะเวลาการเพาะปลูกของพืชหลัก คือมันฝรั่ง เป็นการให้กู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตของสมาชิก ในรอบปีสหกรณ์จ่ายเงินกู้รวมเป็นเงิน 7,563,289 บาท แต่ได้รับการชำระคืนตามกำหนดเพียง 5,091,130 บาท (67.31 %) คงเหลือ 2,472,159 บาท และมีดอกเบี้ยที่ได้รับทั้งหมด 457,673 บาท ได้รับชำระจริงเพียง 320,180 บาท (69.95 %) ดอกเบี้ยคงค้าง 137,493 บาท

การจัดซื้อและการขายหัวมันฝรั่ง/เมล็ดข้าวโพด/วัสดุการเกษตรและน้ำมันเชื้อเพลิง

ในรอบปีสหกรณ์ได้จัดซื้อหัวพันธุ์มันฝรั่งสดจำนวน 125 ตัน เป็นเงิน 4,114,329.31 บาท พันธุ์แอตแลนติก จำนวน 82.22 ตัน เป็นเงิน 2,466,450 บาท เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด จำนวน 200 กิโลกรัม เป็นเงิน 90,000 บาท ซื้อปัจจัยการผลิตและวัสดุเกษตร เป็นเงิน 7,540,984.43 บาท ซื้อน้ำมันดีเซล เป็นเงิน 1,572,973.39 บาท น้ำมันเบนซิน เป็นเงิน 943,377.80 บาท น้ำมันหล่อลื่น เป็นเงิน 26,971.52 บาท ธุรกิจมีกำไรหลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว 2,258,879.64 บาท

สหกรณ์ได้ขายหัวพันธุ์มันฝรั่งให้แก่สมาชิกในราคา กก.ละ 45 บาท จำนวน 93,450 กก. เป็นเงิน 4,161,375 บาท ขายให้กับสหกรณ์ไชยปราการ-ฝาง ราคา กก.ละ 41 บาท จำนวน 27,300 กก. เป็นเงิน 1,119,300 บาท นำไปประมูลให้แก่สมาชิก ราคาเฉลี่ย กก.ละ 100 บาท จำนวน 5,025 กก. เป็นเงิน 502,500 บาท ขายหัวพันธุ์แอตแลนติก ราคา กก.ละ 30 บาท จำนวน 82,215 กก. เป็นเงิน 2,466,450 บาท ขายเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด จำนวน 96,000 บาท ขายปุ๋ยเคมีและวัสดุเกษตร เป็นเงิน 8,192,708 บาท ขายน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น เป็นเงิน 2,860,087.48 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 19,398,433.48 บาท

นอกจากนี้สหกรณ์ ได้จัดให้มีการให้บริการสถานที่ตลาดกลางในการรวมซื้อรวมขายของสมาชิกกับบริษัทเป๊ปซี่-โค ฟู้ด (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัทสยามสแน็ค จำกัด การให้บริการเครื่องชั่ง

ซึ่งคิดค่าบริการตามปริมาณผลผลิต อัตรา 0.10 บาท/กิโลกรัม รวมรายได้ทั้งสิ้น 235,036.86 บาท และยังมีรายได้จากการจัดการ เป็นเงิน 102,064.52 บาท

รายได้และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (มิถุนายน 2542)

สหกรณ์ มีรายได้ทั้งหมด 26,874,083.98 บาท มีรายจ่าย 24,855,732.44 บาท และสหกรณ์มีกำไรสุทธิ ทั้งหมด 2,018,351.54 บาท แยกเป็น

1. ธุรกิจสินเชื่อ มีรายได้ 473,566.00 บาท รายจ่าย 5,338.30 บาท
2. รวบรวมผลผลิต รายได้ 6,804,480.11 บาท รายจ่าย 6,365,464.47 บาท
3. จำหน่ายสินค้า รายได้ 19,493,672.08 บาท รายจ่าย 17,547,423.98 บาท
4. รายได้จากส่วนอื่นๆ 102,365.79 บาท
5. รายจ่ายดำเนินการสหกรณ์ 937,505.69 บาท

การเพาะปลูกมันฝรั่งในตำบลแม่แฝดใหม่

มันฝรั่งที่นิยมปลูกมี 2 พันธุ์ คือ พันธุ์สปันด้า (สำหรับบริโภคสด) และพันธุ์แอตแลนติก (สำหรับส่งโรงงานแปรรูป) เกษตรกรจะเริ่มปลูกมันฝรั่งในช่วงเดือนธันวาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ หมายความว่า หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในช่วงเดือนพฤศจิกายนแล้ว เกษตรกรก็จะเตรียมดินเพื่อทำการผลิตมันฝรั่งต่อไปในพื้นที่ที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ และจะเก็บเกี่ยวหัวมันในช่วงเดือนมีนาคม ของทุกปี ใช้ระยะเวลาเพาะปลูก ประมาณ 3-4 เดือน

ในแง่ของต้นทุนการผลิตมันฝรั่ง ในพื้นที่ 1 ไร่ (พ.ศ. 2541/2542) มีค่าใช้จ่าย ดังนี้

ตารางที่ 5. ตารางแสดงต้นทุนการผลิตมันฝรั่งต่อพื้นที่ 1 ไร่

รายการ	พันธุ์สปุนด้า (บาท)	พันธุ์แปรรูป (บาท)
1. ค่าหัวพันธุ์ 65 กก. ราคา 45 บาท/กก.	2,925	-
ค่าหัวพันธุ์ 80 กก. ราคา 30 บาท/กก.	-	2,400
2. ค่าจ้างรถไถจอบหมุน 2 ครั้ง	600	600
3. ค่าจ้างยกร่องเตรียมแปลง	400	400
4. ค่าแรงขุดหลุมและปลูก	700	700
5. ค่าแรงเตรียมพันธุ์	300	300
6. ค่าแรงปลูกและใส่ปุ๋ย	360	360
7. ค่าแรงพูนโคน และใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 (120 x 7)	840	840
8. ค่าปุ๋ยเคมี 250 กก. ราคาปุ๋ย 11 บาท/กก.	2,750	2,750
9. สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช/นุ้ยทางใบ	3,000	3,000
10. ปุ๋ยคอก/ปุ๋นขาว	500	500
11. ค่าการดูแลให้น้ำและการพ่นสารเคมี	2,500	2,500
12. ค่าแรงเก็บเกี่ยวขุด (120 x 13)	1,560	1,560
รวมต้นทุนการผลิต	16,435	15,910

ที่มา: สหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด พ.ศ. 2541/2542

หมายเหตุ เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองจะต้องเสียค่าเช่าที่ดินเป็นเงินไม่ต่ำกว่า 1,500 บาท/ไร่

ในแง่ของผลผลิตและรายได้

พันธุ์สปุนด้า จะให้ผลผลิต 1,800 กก./ไร่ ราคาเฉลี่ย 18 บาท/กก. เกษตรกรจะมีรายได้ 32,400 บาท หักต้นทุนการผลิต 16,435 บาท คงเหลือกำไรสุทธิ 15,965 บาท/พื้นที่ 1 ไร่

พันธุ์เพื่อการแปรรูป จะให้ผลผลิต 1,100 กก./ไร่ ราคาเฉลี่ย 7 บาท/กก. เกษตรกรจะมีรายได้ 7,700 บาท หักต้นทุนการผลิต 15,910 บาท ขาดทุนไป 8,210 บาท

4.9.1.2 การปลูกข้าว ข้าวเป็นพืชหลักของตำบลแม่แฝกใหม่ ซึ่งเกษตรกรจะปลูกไว้สำหรับการบริโภค โดยจะปลูกในช่วงฤดูปลูกข้าว คือ เดือนมิถุนายน ถึง เดือนพฤศจิกายนของทุกปี เกษตรกรจะมีพื้นที่ปลูกข้าว ประมาณ 2-5 ไร่/ครอบครัว พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูก คือ พันธุ์ ก.ข. 6 ซึ่งเป็นพันธุ์ที่กรมส่งเสริมการเกษตรนำมาจำหน่ายให้แก่เกษตรกร

4.9.1.3 การทำเกษตรผสมผสานและทฤษฎีใหม่ เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เกษตรกรเริ่มให้ความสนใจ โดยมีการรวมกลุ่มเกษตรกรเกษตรทฤษฎีใหม่ ในหมู่บ้านเจดีย์แม่ครัว เริ่มดำเนินงานกลุ่มเมื่อกลางปี 2541 เป็นต้นมา มีสมาชิกจำนวน ครอบครั้ว การเกษตรแบบผสมผสานเป็นการเกษตรที่มีการผลิตอย่างหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ เป็นการเกื้อกูลทั้งระบบการผลิต และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาระบบตลาดภายนอกที่มีความเสี่ยงสูง

กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ มีเงินออมทรัพย์ 25,000 บาท เงินที่ได้จากผลกำไรในการดำเนินกิจกรรมขายปลา 12,000 บาท และเงินที่ได้รับบริจาคอีก 20,000 บาท มีระบบโครงสร้างการบริหารจัดการเหมือนกลุ่มเกษตรกรทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ มีประธานกลุ่ม รองประธาน เภรัญญิก และเลขานุการ มีการแบ่งงานออกเป็น 7 ฝ่าย คือ ฝ่ายออมทรัพย์ ฝ่ายเลี้ยงไก่ ฝ่ายเกษตรผสมผสาน ฝ่ายเลี้ยงปลา ฝ่ายเลี้ยงหมู ฝ่ายเพาะเห็ด ฝ่ายเลี้ยงวัว และฝ่ายกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กำลังเริ่มต้นใหม่

กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ค่อนข้างประสบผลสำเร็จในแง่การรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกัน การติดต่อประสานแหล่งทุนภายนอก การระดมทุนสมาชิก แต่การจัดการในเรื่องของตลาดยังขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละคนไม่มีการรวมกันจัดการด้านการตลาดเองยังขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามในแง่ของอาหารเพื่อการบริโภค สมาชิกกลุ่มทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าการทำเกษตรแบบนี้ ทำให้ลดต้นทุนในการบริโภค หมายถึงมีอาหารบริโภคในไร่นาโดยไม่ต้องซื้อ ซึ่งก็หมายถึง รายได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

ผลผลิตในสวน ประกอบด้วย พืชหลักพวกไม้ผล ลำไย มะม่วง ฝรั่ง และไม้ผลอื่น ๆ อย่างละเล็กละน้อย พืชผักตามฤดูกาล ผักพื้นบ้าน สัตว์เลี้ยง ประกอบด้วย ปลา ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ด

4.9.1.4 การปลูกพืชผักต่าง ๆ และการเพาะเห็ด เป็นอาชีพหลักของเกษตรกรอีกอาชีพหนึ่งของเกษตรกรตำบลแม่แฝกใหม่ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อส่งโรงงาน เช่น มะเขือเทศ ฯลฯ การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ ปลา เลี้ยงหมู และเลี้ยงวัว เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เกษตรกรแม่แฝกใหม่ดำเนินการ แต่มีจำนวนรายไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

4.9.2 อาชีพรับจ้างทั่วไป มีเกษตรกรที่มีอาชีพรับจ้างประมาณ 17 %

4.9.2.1 รับจ้างในโรงงาน รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ จำนวน 2 โรงงาน คือ

4.9.2.2 รับจ้างในภาคเกษตร ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างเกี่ยวกับการปลูกมันฝรั่งในพื้นที่ของตัวเอง ซึ่งต้องการแรงงานสูง โดยเฉพาะในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวจำนวนปี

4.9.3 อาชีพค้าขาย ซึ่งมีประมาณ 5 % เป็นร้านขายของชำในหมู่บ้านและร้านขายอาหารทั่วไป

4.9.4 อาชีพรับราชการ มีประมาณ 5 %

4.9.5 อาชีพอื่นๆมีประมาณ 3 %

อุตสาหกรรม

ก. อุตสาหกรรมการเกษตร

1. โรงงานผักคองและผลไม้กระป๋องบริษัทสันติภาพ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5
2. โรงบ่มใบยา ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 1,3,5 มีจำนวนเตาบ่มประมาณ 155 เตา และรับใบยาสูบสดภายในตำบลมาเป็นวัตถุดิบ
3. โรงสีข้าวจำนวน 13 โรง ชื่อวัดอุทิศจากในตำบล
4. บริษัทเชียงใหม่โปรเซสฟู๊ดส์ ทำการแปรรูปผลผลิตการเกษตรส่งผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายต่างประเทศ
5. บริษัทอิสเวสท์ซิด จำกัด ทำการเพาะเมล็ดพันธุ์พืชจำหน่าย

ข. อุตสาหกรรมในครัวเรือน

1. ทำทอซีเมนต์ หมู่ที่ 1, 2, 3
2. การทำอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้าส่งออก หมู่ที่ 9
3. การทำกระดาษสา หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 10
4. การทำอุตสาหกรรมด้านน้ำดื่มบริ โกล ทำน้ำหวาน หมู่ที่ 1,5,9
5. การทำอุตสาหกรรมด้านอบ ข้าวฉิ้งฉิ้ง ลำไย ส่งบริษัทอบลำไยแห้ง หมู่ที่ 3

การใช้แรงงาน

แรงงานที่ใช้ในภาคเกษตรกรรมของตำบลแม่แฝกใหม่ ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 90 ของประชากรทั้งตำบลเป็นแรงงานภายในครัวเรือน อีกร้อยละ 10 จะเป็นการรับแรงงานจากภายนอกมาใช้ เนื่องจากเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวแรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนอาจจะไม่เพียงพอในการเก็บเกี่ยว สำหรับการ

แรงงานในครัวเรือนนั้น ส่วนมากแรงงานจะมีอายุตั้งแต่ 16 ถึง 60 ปี ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 48 ของประชากรทั้งตำบล

แรงงานนอกภาคเกษตรกรรมนั้น มีประมาณร้อยละ 1.56 ของประชากรทั้งตำบลซึ่งแรงงานทางด้านนี้จะใช้ไปในด้านค้าขายรับจ้าง และอุตสาหกรรม สำหรับจำนวนผู้ว่างงานในตำบลนี้ จะเกิดการว่างงานในช่วงฤดูแล้ง หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ซึ่งเป็นบางหมู่บ้านเท่านั้นเนื่องจากทำการเกษตรไม่ได้ในฤดูแล้ง จะเป็นการว่างงานตามฤดูกาล

4.10 สภาพปัญหาทั่วไปของตำบลแม่แฝกใหม่ ตำบลแม่แฝกใหม่มีสภาพปัญหาที่สำคัญ 8 กลุ่มปัญหา ดังนี้

ก. ปัญหาการผลิต การตลาด รายได้ และการมีงานทำ ประกอบด้วย

- 1) ผลผลิตการเกษตรกรรมตกต่ำ
- 2) แหล่งตลาดมีน้อย
- 3) ประชาชนมีการศึกษาน้อย และขาดความรู้ด้านการประกอบอาชีพ
- 4) กลุ่มผู้ค้าโอกาสไม่ได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควร

ข. ปัญหาน้ำกินน้ำใช้เพื่อการเกษตร ประกอบด้วย

- 1) คุณภาพและความเพียงพอของแหล่งน้ำดื่มและน้ำเพื่อการบริโภค
- 2) น้ำเพื่อการเกษตรและความเพียงพอของน้ำการเกษตร

ค. ปัญหาความรู้เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

- 1) สถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล (ห้องสมุด, ที่อ่านหนังสือพิมพ์)
- 2) การมีกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และการกีฬา

ง. ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย

- 1) ป่าไม้เสื่อมโทรม
- 3) คุณภาพของดินเสื่อม

จ. ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย

- 1) การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและภายในหมู่บ้านไม่สะดวก
- 2) ถนนชำรุดเป็นหลุม เป็นบ่อ ทำให้มีน้ำท่วมขัง ในฤดูฝน
- 3) ถนนแคบ รถยนต์สวนทางกันไม่สะดวก

ฉ. ปัญหาการสาธารณสุขและการอนามัย ประกอบด้วย

- 1) โรคติดต่อทั่วไป ยังมีแนวโน้มสูง โดยเฉพาะโรคเอดส์
- 2) การบริการสาธารณสุขตำบลไม่เพียงพอ
- 3) สุขภาพและอนามัยของประชาชน

ข. ปัญหาการบริหารและการจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

- 1) งบประมาณมีจำกัด
- 2) เจ้าหน้าที่ขาดการประสานงานที่ดี
- 3) ความร่วมมือมีน้อย

ค. ปัญหาอื่นๆ ประกอบด้วย

- 1) การแพร่ระบาดของยาเสพติด
- 2) การบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ

บทที่ 5

ศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล

การศึกษาวิจัยรูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่ เป็นการศึกษาเพื่อ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขต่าง ๆ ของ อบต. ในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และ (2) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความเห็นต่อการวางแผน และการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมอาชีพเกษตรกรภายใต้บทบาทหน้าที่อันชอบธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกกลุ่มในชุมชน

ในการศึกษารั้งนี้ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นโดยทีมวิจัยหลักที่มาจากส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลระดับตำบล และทีมวิจัยพื้นที่ซึ่งมาจากส่วนของสมาชิก อบต. และผู้นำเกษตรกร โดยร่วมกันทำงานตั้งแต่ การตั้งคำถามการวิจัย การวางแผนงานวิจัย การปฏิบัติการวิจัย และการสรุปผลการวิจัย กระบวนการทั้งหมดได้เน้นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และนำไปสู่กระบวนการสรุปบทเรียนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ในทุกระดับการปฏิบัติการวิจัย ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง

ได้สรุปผลการศึกษาศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส ข้อจำกัด และเงื่อนไข ในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบลจาก 2 ตำบลไว้ร่วมกันเพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกันและอาจมีความแตกต่างกันบ้างในบางประเด็นหรืออาจมีข้อขัดแย้งกัน ซึ่งจะได้อธิบายเพิ่มเติมในแง่ของเงื่อนไขที่สนับสนุนไว้ในท้ายประเด็นนั้น ๆ และมีสรุป ดังนี้

ผลสรุปศักยภาพ ข้ออ่อน โอกาส ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต.

ผลจากการศึกษาเพื่อทราบถึง ศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต. โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะจากข้อมูลจากเอกสารที่เป็นกฎหมาย อบต. และระเบียบต่าง ๆ ของ อบต. การลงมือปฏิบัติการต่าง ๆ ทั้งการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การศึกษาฐาน การสัมภาษณ์ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แล้วนำไปสู่การสรุปบทเรียนในแต่ละครั้งที่ได้ลงมือปฏิบัติการ โดยได้นำเครื่องมือ SWOT Analysis มาใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกรอบประเด็นในการตั้งคำถามและการถาม-ตอบ ซึ่งทำให้พบว่า

การพบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยทั้งรายบุคคล (การสัมภาษณ์) และรายกลุ่ม (ประชุมกลุ่มย่อย) พบว่า เป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับการเข้าไปสัมพันธ์ของคนภายนอกซึ่งยังไม่รู้จักมักคุ้นกันหรือมีความ

ไว้วางใจกัน ดังนั้นต้องใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อความคุ้นเคยและเพื่อความเป็นธรรมชาติอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือ (1) การแนะนำตัวเองผ่านการร่วมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน เท่าที่มีโอกาสและหาโอกาสไปสัมผัส ทั้งวิถีเกษตร วิถีของการรวมกลุ่มคน และวิถีประเพณี ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้าใจในตัวเรา และการเข้ามาทำงานของเรามากขึ้น และ (2) ประเด็นการพูดคุย เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะในบางประเด็นเป็นความขัดแย้ง เป็นความลับของกลุ่มคนหรือชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการสร้างบรรยากาศในการพูดให้เกิดความเป็นกันเองให้มากที่สุด ไม่เกรียดย มีความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็จะเริ่มจากคำถามง่าย ๆ เป็นการถามไถ่ถึงสารทุกข์สุกดิบความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มาร่วมแรกเปลี่ยนกันและชุมชนโดยรวมทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมหลังจากนั้นจึงนำเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษา

กลุ่มคนที่ร่วมประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มคนที่เชิญมาประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ซึ่งเดิมเชิญมา 9-10 คนของแต่ละครั้งของการประชุมกลุ่มย่อย แต่มาจริง ๆ เพียง 5-6 คน ซึ่งจะทำให้ความคิดไม่หลากหลายอยู่ในวงแคบ ๆ เจื่อนใจส่วนหนึ่งเนื่องจากเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยของชาวบ้าน ดังนั้นถ้าหากจะดำเนินการในครั้งต่อไปควรวางแผนการจัดประชุมให้ไม่ตรงกับช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ได้กลุ่มคนที่หลากหลายความคิดมากกว่า ถ้าหากหลีกเลี่ยงที่จะจัดประชุมในช่วงที่ชาวบ้านกำลังเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ได้ ในการจัดประชุมแต่ละครั้งควรใช้เวลาในตอนกลางคืน เพราะเป็นช่วงที่ชาวบ้านเลิกงานและไม่ต้องกังวลอะไร ส่วนในตอนกลางวันชาวบ้านสะท้อนว่าไม่มีเวลาเนื่องจากต้องเร่งเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันกับอายุการเก็บเกี่ยวหรือให้ทันกับภาวะตลาดซึ่งอาจอยู่ในช่วงผลผลิตราคาดี เพราะถ้าหากเก็บเกี่ยวล่าช้าจะทำให้ผลผลิตเสียหายและอาจขายได้ราคาไม่ดี

การควบคุมประเด็น ในการพูดคุยในแต่ละครั้งก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน เนื่องจากเจื่อนใจเรื่องเวลาที่จำกัดของชาวบ้านและทีมวิจัยเอง การกำหนดเนื้อหาในการแลกเปลี่ยนควรกำหนดและทำความเข้าใจร่วมกันของทีมวิจัยและให้เป็นลำดับขั้นตอนและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเชื่อมประเด็นคำถามที่ต้องการคำตอบให้อยู่ในแนวเดียวกันมีความสัมพันธ์กันซึ่งเป็นคำถามต่อเนื่องและควรหลีกเลี่ยงคำถามที่เป็นอุปสรรคต่อการตอบและการเสียดสีทางอารมณ์ ซึ่งอาจจะเกิดความเสียหายต่อการประชุมซึ่งจะทำให้เราได้คำตอบที่ไม่เป็นจริงหรืออาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในครั้งต่อไป

การประชุมที่มีกลุ่มเป้าหมายน้อยกว่าทีมงาน พบว่า ทัศนะมุมมองต่อเรื่องต่างๆของกลุ่มเป้าหมายหรือคู่สนทนาจะแคบลงเนื่องจากเป็นความกลัวและกังวลต่อทีมงาน ถ้าหากคู่สนทนาไม่มีประสบการณ์ทำงานกับคนภายนอกมาก่อน ในเรื่องของความจริง/ความเท็จ การพบกันครั้งแรกของคนจะยังไม่รู้ซึ่งถึงความจริงได้มากมายนัก เพราะยังไม่ไว้ใจกันการไว้ใจต่อความคิดซึ่งกันและกัน ดังนั้น การแลกเปลี่ยนความคิดจึงเกิดขึ้นน้อย แต่การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้จะเกิดขึ้นมาก เพราะไม่ต้องเก็บกดหรือปิดบังอะไร เพราะฉะนั้นความจริงบางอย่าง เราอาจจะไม่สามารถรับรู้ได้ต้องอาศัยความคุ้นเคยเสียก่อนซึ่งต้องใช้เวลาในการคลุกคลีกับชาวบ้านนานพอสมควร ดังนั้นในการประชุมแต่ละครั้งทีมงานไม่ควรจะ

มากกว่ากลุ่มเป้าหมายและต้องการพบความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลมีหลักการ ไม่ใช่อารมณ์ความคิดเห็นส่วนตัว ความเป็นพรรคพวกได้เถียงหรือหาข้อสรุป

ผลจากการศึกษาเพื่อทราบถึง ศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต. โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์จากข้อมูลทั้งหมด ทั้งจากเอกสารและการลงมือปฏิบัติการ พบว่า

5.1 ศักยภาพในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของ อบต.

ศักยภาพของพื้นที่ พบว่า สภาพพื้นที่ของทั้ง 2 ตำบลมีความเหมาะสมต่อการเกษตร กล่าวคือ มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือมีแม่น้ำปิงไหลผ่าน มีการผันน้ำจากแม่น้ำปิงมาใช้ในการเกษตรด้วยการทำระบบฝายน้ำล้นขนาดกลางและมีระบบคลองชลประทานคอนกรีตที่ดำเนินงานโดยกรมชลประทานและระบบลำเหมืองดินซึ่งดำเนินงานโดยแต่ละฝ่ายและ อบต. ในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรไปทั่วทุกหมู่บ้านของตำบล มากกว่า 85 % ของพื้นที่ทั้งหมดที่มีการใช้น้ำจากระบบชลประทาน ทำให้เกษตรกรทั้ง 2 พื้นที่มีน้ำเพื่อการเกษตรและทำการเกษตรตลอดปี ในตำบลสันทรายบางพื้นที่ที่น้ำในระบบชลประทานเข้าไม่ถึง เกษตรกรก็จะทำการสูบน้ำได้ดินขึ้นมาใช้โดยเฉพาะในสวนลำไยและพบว่าไม่มีปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรมากนัก ส่วนในตำบลแม่แฝกใหม่อาจมีปัญหาในเรื่องการจัดการน้ำบ้างในช่วงฤดูร้อนระหว่างคนหัวน้ำกับคนท้ายน้ำ เพราะคนท้ายน้ำจะได้น้ำน้อยมากหรือไม่ได้เลย เพราะน้ำจะถูกใช้ไปกับคนหัวน้ำเกือบหมดส่วนหนึ่งสูญเสียไปกับการซึมผ่านประตูเปิด-ปิดน้ำเข้าแปลงเกษตรของเกษตรกร จึงทำให้น้ำในบางช่วงฤดูแล้งขาดแคลน

แหล่งตลาดจำหน่ายผลผลิต ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการผลิตเกษตรและมักมีคำถามจากชาวบ้านเสมอว่าผลิตแล้วจะนำไปขายที่ไหน พบว่า พื้นที่ทั้ง 2 ตำบล เป็นพื้นที่ใกล้แหล่งตลาดหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตเกษตรหรือผลผลิตอื่น ๆ กล่าวคือ ตำบลสันทรายห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 25 กิโลเมตร และตำบลแม่แฝกใหม่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ 13 กิโลเมตร ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางการตลาดได้ง่ายมีความได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่น ๆ ที่ห่างไกลกว่าในแง่การขนส่งผลผลิตเนื่องจากผลผลิตเกษตรจะเสียหายได้เร็วในระหว่างการขนส่งที่มีระยะทางไกล ๆ และยังอยู่ใกล้โรงงานแปรรูปอุตสาหกรรมเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลเกษตรตั้งอยู่ในพื้นที่เลข ทำให้ผลผลิตของเกษตรกรป้อนสู่ตลาดได้เร็วไม่ต้องสูญเสียในระหว่างการขนส่ง นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังอยู่ใกล้ศูนย์กลางการพัฒนาของภาครัฐ ทั้งแหล่งข้อมูลข่าวสาร แหล่งวิชาการและนักวิชาการ การสื่อสารประสานงานเพื่อขอความร่วมมือและการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ฯลฯ

การประกอบอาชีพเกษตรกร พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ของทั้ง 2 ตำบลมีอาชีพการเกษตร กล่าวคือ ตำบลสันทรายมีการทำสวนลำไยมากกว่า 95 % ของประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการทำอาชีพเกษตรอื่น ๆ เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปเกษตร ฯลฯ ส่วนในตำบลแม่แฝกใหม่มีการปลูกมันฝรั่ง

ข้าว มากกว่า 70 % ของประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพ ปลูกพืชผัก การแปรรูปผลิตผลเกษตร ปศุสัตว์ การเลี้ยงปลา และรับจ้าง ร้านขายของชำ เล็กน้อย ฯลฯ การที่ประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรและมีพลวัตการพัฒนาอย่างต่อเนื่องถือว่าเป็นศักยภาพที่สำคัญของทั้ง 2 ตำบลเช่นกัน

การรวมกลุ่มชุมชน พบว่ามีการรวมกลุ่มชุมชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือกันจำนวนมาก ทั้งกลุ่มทางเศรษฐกิจ กลุ่มทางสุขภาพ และกลุ่มทางสังคม กลุ่มต่าง ๆ ล้วนแต่มีเป้าหมายของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญในความร่วมมือต่อการแก้ปัญหาชุมชน การดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรร่วมกัน กลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้น ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ ตามอาชีพและลักษณะของกิจกรรมในฟาร์ม กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม อ.ส.ม. และเครือข่ายเอดส์ตำบล ซึ่งพบว่า แต่ละหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มชาวบ้านอย่างน้อย 2-3 กลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมด ฯลฯ กลุ่มชุมชนหลายกลุ่มมีความเข้มแข็ง กล่าวคือ มีผู้นำที่เข้มแข็งที่บริหารกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำชาวบ้านตามธรรมชาติ ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการร่วมคิดร่วมพัฒนาการเกษตรหรือด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ ในระดับตำบล เพียงแต่ต้องสร้างกลไกการประสานความคิดให้ไปในทิศทางเดียวกันหรือเชื่อมคนที่มีความคิดที่หลากหลายและคล้ายกันมาพูดคุยกันหรือมาทำงานร่วมกัน แต่การเชื่อมคนนั้นต้องอาศัยคนในท้องถิ่นเป็นหลักและเป็นคนที่มีความสามารถในการประสานงานจริง ๆ ส่วนคนภายนอกจะเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนหรือคอยแนะนำทักษะที่สำคัญบางอย่างเท่านั้น นอกจากนี้ กลุ่มต่าง ๆ ยังมีการจัดระบบโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มที่ชัดเจน มีคณะกรรมการ มีการวางกฎระเบียบของกลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรมและแก้ปัญหาได้จริง ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างในการถ่ายทอดประสบการณ์สู่ชุมชนรอบข้างได้ ดังตัวอย่าง เช่น

ตำบลสันทราย มีกลุ่มเกษตรกรตำบลสันทราย ซึ่งมีสมาชิกกว่า 130 คน จาก 3 หมู่บ้าน มีเงินทุนกว่า 50,000 บาท มีคณะกรรมการและมีกลุ่มอาชีพกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มปรับปรุงคุณภาพลำไย กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มจักสาน กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นต้น มีการระดมหุ้น ๆ ละ 50 บาท มีทั้งหมด 500 หุ้น เงินทุน 25,000 บาท มีการซื้อปัจจัยการผลิตมาขายให้สมาชิกกลุ่มและคนนอกกลุ่ม การจัดตลาด และการจัดทำโครงการเสนอแหล่งทุนภายนอกเพื่อมาสนับสนุนสมาชิก ซึ่งดำเนินไปค่อนข้างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในแง่ศักยภาพของผู้นำและความร่วมมือกันภายในกลุ่ม

สหกรณ์กลุ่มเกษตรกรบ้านท่ามะขาม ซึ่งมีสมาชิกกว่า 100 คน มีเงินออมทรัพย์กว่า 5,000 บาท มีคณะกรรมการและแบ่งงานเป็นกลุ่มตามอาชีพภายในกลุ่มใหญ่ เช่น กลุ่มลำไย กลุ่มประมง กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มกล้วยหอม กลุ่มเพาะเห็ด ในแต่ละกลุ่มก็จะมีวางแผนงานและดำเนินงานกันอย่างต่อเนื่อง มีเวทีแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือกันในระดับกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนมีอาชีพปลูกลำไยซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน นอกจากนี้ ต. สันทรายยังมีกลุ่มต่าง ๆ ที่มีศักยภาพมากมาย

เช่น กลุ่มผู้ปลูกผักชี กลุ่มผู้ปลูกกระเทียม กลุ่มผู้ปลูกลำไย กลุ่มแปรรูป กลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีทุกหมู่บ้าน เป็นต้น

ตำบลแม่แฝกใหม่ มีสหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ การปลูกมันฝรั่ง มีพื้นที่ดำเนินการ 3 อำเภอ คือ อำเภอสันทราย อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 3,614 คน และ อ. สันทราย มีสมาชิกมากที่สุด คือ มี 31 กลุ่ม (ส-01 – ส-31) สมาชิก 2,166 คน ทุนเรือนหุ้น 3,881,800 บาท และตำบลแม่แฝกใหม่เป็นแหล่งที่ปลูกมันฝรั่งมากที่สุดของอ. สันทราย ในช่วงเดือนตุลาคม 2541 ถึงเดือนมิถุนายน 2542 สหกรณ์ได้นำเข้าหัวพันธุ์มันฝรั่งพันธุ์สปันด้า (บริโภคสด) จำนวน 125,000 กิโลกรัม และพันธุ์แปรรูปส่งโรงงานในพื้นที่ปลูกประมาณ 826 ไร่ สหกรณ์มีทุนเพื่อพัฒนากิจการสหกรณ์ 646,223 บาท ทุนการศึกษาอบรม 60,977 บาท ทุนรับโอนหุ้น 21,400 บาท ทุนสวัสดิการสังคม 24,047 บาท ทุนรักษาระดับเงินปันผล 20,000 บาท และเงินทุนสำรอง 1,055,465.12 บาท มีการดำเนินงาน เช่น ซื้อปัจจัยการผลิตขายให้สมาชิก และยังมีกิจการปั้มน้ำมัน เป็นต้น

กลุ่มเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่ มีสมาชิกกว่า 50 คน มีคณะกรรมการกลุ่มที่ประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน เสรฐฤทธิ และเลขานุการ และยังมีการแบ่งงานออกเป็น 7 ฝ่าย คือ ฝ่ายออมทรัพย์ ฝ่ายเลี้ยงไก่ ฝ่ายเกษตรผสมผสาน ฝ่ายเลี้ยงปลา ฝ่ายเลี้ยงหมู ฝ่ายเพาะเห็ด ฝ่ายเลี้ยงวัว และฝ่ายกิจกรรมสิ่งแวดล้อม แต่ละฝ่ายก็จะมีการดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เช่น ฝ่ายออมทรัพย์ก็จะระดมเงินออมสมาชิกเดือนละ 30 บาท ซึ่งปัจจุบันมีเงินออมทรัพย์ 25,000 บาท และเงินที่ได้จากผลกำไรในการดำเนินกิจกรรมขายปลา 12,000 บาท และเงินที่ได้รับบริจาคอีก 20,000 บาท กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ค่อนข้างประสบผลสำเร็จในแง่การรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกัน การติดต่อประสานแหล่งทุนภายนอก การระดมทุนสมาชิก ฯลฯ

นอกจากนี้ตำบลแม่แฝกใหม่ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มเกษตรกรทำไร่แม่แฝกใหม่ ซึ่งมีสมาชิก 105 คน กลุ่มเกษตรกรทำนาแม่แฝกใหม่ กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีเกือบทุกหมู่บ้าน เป็นต้น

การระดมเงินทุนชุมชน พบว่า มีการระดมทุนชุมชนภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มชุมชนกลุ่มอื่น ๆ จำนวนมาก ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและการแก้ปัญหาในเบื้องต้น รวมถึงการต่อยอดทุนจากกองทุนภายนอกให้เข้ามาช่วยเสริมการแก้ปัญหาในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการจัดระบบกองทุนภายในชุมชนให้เชื่อมโยงกันและเอื้อประโยชน์ต่อกัน ในตำบลสันทราย พบว่ามีเงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์ถ้ารวมกันทั้งตำบลแล้วจะมีเงินทุนมากกว่า 1,500,000 บาท นอกจากนี้ยังมีเงินทุนที่กลุ่มอาชีพและกลุ่มอื่น ๆ สะสม ผลกำไรจาก

การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอีก ไม่น้อยกว่า 1,000,000 บาท ส่วนในตำบลแม่แฝกใหม่ก็เช่นกัน พบว่า มีเงินทุนจากกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอื่น ๆ ทั้งตำบลไม่น้อยกว่า 1,000,000 บาท ในบางกลุ่มพบว่าการกู้ยืมกันพอสมควร บางกลุ่มก็ไม่มีการกู้ยืมหรือยืมน้อยมากเนื่องจากไม่ไว้วางใจกัน จึงนำเงินไปฝากไว้ธนาคารเป็นหลักมากกว่าที่จะส่งเสริมให้สมาชิกนำไปลงทุน

ศักยภาพที่เกี่ยวกับอบต. ซึ่งอบต. ถือเป็นองค์กรท้องถิ่นและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีสิทธิเทียบเท่าราชการโดยทั่วไป มีอำนาจหน้าที่ค่อนข้างที่เป็ดเสร็จในตัวเอง กล่าวคือ

อำนาจในการทำนิติกรรมและสัญญาทางกฎหมาย อบต. สามารถดำเนินการทางนิติกรรมและสัญญาทางกฎหมายได้เองโดยไม่ต้องผ่านทางราชการเหมือนอดีต ทำให้ อบต. มีความคล่องตัวในการดำเนินการบริหารตำบลให้มีความเจริญก้าวหน้าและตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลได้ คณะกรรมการบริหารมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนเกือบทั้งหมด กล่าวคือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งของราษฎรหมู่บ้านละ 2 คน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 198 ซึ่งกำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งเป็นหลักและมีจำนวนมากกว่าผู้ที่มาจากการแต่งตั้ง นอกจากนี้คณะกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลก็มีที่มา จากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกกันขึ้นมาอีกด้วย

อำนาจอิสระของผู้บริหาร มีขอบเขตอำนาจหน้าที่และกิจกรรมมากขึ้นจากเดิมที่กำหนดไว้ในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 และยังมีอำนาจในพื้นที่ตำบลเพิ่มขึ้นโดยที่หากหน่วยงานราชการที่ดำเนินการใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ในตำบลจะต้องแจ้ง อบต. ให้ทราบเสียก่อน

อำนาจทางการคลัง อบต.สามารถจัดเก็บภาษีได้เหมือนกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น(เทศบาล และสุขาภิบาลเป็นต้น) อาทิเช่นรายได้จากภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้ายอากรฆ่าสัตว์และผลประโยชน์อันเกิดจากการฆ่าสัตว์และยังได้รับการจัดสรรภาษีโดยตรงจากหน่วยราชการที่เก็บภาษีในเขตตำบลนั้นจากภาษีประเภทต่าง ๆ เช่นค่าธรรมเนียมรถยนต์ และล้อเลื่อน ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสุรา ภาษีสรรพสามิต เป็นต้น ซึ่งเมื่อหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดเก็บได้จัดเก็บแล้วก็จะจัดสรรภาษีเหล่านี้ให้อบต. ตามหลักเกณฑ์ และวิธีทางกฎหมายตามลำดับและท้องที่การบริหารส่วนตำบลมีรายได้ที่นอกเหนือมากไปกว่าท้องถิ่นก็คือ รายได้จากการได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นอีกด้วยจากอากรรังนกอีแอ่น ค่าธรรมเนียมน้ำบาดาลประทาน บัตรการประมง ค่าภาคหลวงไม้ ค่าภาคหลวงแร่ ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมในที่ดิน เป็นต้น

งบประมาณและบุคลากร จะเห็นว่า อบต.มีบุคลากรที่ให้การสนับสนุนและมีงบประมาณจำนวนหนึ่งที่ได้จากการเก็บภาษีและเงินอุดหนุนจากรัฐที่พร้อมสนับสนุนการดำเนินงานภายในตำบลในทุก ๆ เรื่อง ตามอำนาจหน้าที่ทั้งโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรม กล่าวคือ

องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย มีบุคลากรพนักงานส่วนตำบลและลูกจ้าง จำนวน 5 คน ประกอบด้วยพนักงานส่วนตำบลจำนวน 3 คน ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าส่วนโยธา 1 คน หัวหน้าส่วนการคลัง 1 คน มีลูกจ้างประจำ จำนวน 1 คน ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 1 คน และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 30 คน

อบต. สันทรายมีรายได้ประจำปี 2543 จำนวน 1,652,246 บาท แยกเป็นรายได้จากภาษีอากร 1,244,301.00 บาท ค่าธรรมเนียมค่าปรับและใบอนุญาต จำนวน 312,858.00 บาท จากทรัพย์สิน 80,887.00 บาท รายได้เบ็ดเตล็ด 14,200.00 บาท ยังไม่รวมเงินอุดหนุนจากรัฐบาล คาดว่าประมาณ 1,350,000.00 บาท

ในส่วนของ อบต. แม่แฝกใหม่ มีบุคลากร พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้าง จำนวน 7 คน ประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบล จำนวน 3 คน ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าส่วนโยธา 1 คน หัวหน้าส่วนการคลัง 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน ลูกจ้างชั่วคราวอีกจำนวน 3 คน และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 24 คน

อบต. แม่แฝกใหม่ มีรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2543 จำนวน 3,150,000 บาท แยกเป็นรายได้จากภาษีอากร 1,750,316.00 บาท ค่าธรรมเนียมค่าปรับและใบอนุญาต จำนวน 1,114,304.00 บาท จากทรัพย์สิน จำนวน 275,380.00 บาท รายได้เบ็ดเตล็ด 10,000.00 บาท ยังไม่รวมเงินอุดหนุนจากรัฐบาลคาดว่าประมาณ 1,000,000.00 บาท

จะเห็นว่า อบต. มีศักยภาพในหลาย ๆ ด้าน ทั้งอำนาจในการวางแผนการพัฒนาและการจัดทำร่างข้อบังคับ การจัดทำงบประมาณรายจ่าย การควบคุมงบประมาณอบต. และการรายงานผล มีงบประมาณที่สามารถจัดสรรมาสู่การสนับสนุนด้านการเกษตรจำนวนหนึ่งตามอำนาจหน้าที่อันชอบธรรม โดยกฎหมายและเป็นองค์กรชุมชนและราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีความชอบธรรมที่สุดในการเชื่อมประสานศักยภาพบุคคลภายนอก และกองทุนต่าง ๆ จากสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนในชุมชน

สมาชิกอบต. และกรรมการบริหารอบต. ส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตรและมีแนวความคิดในเรื่องการพัฒนาการเกษตรอยู่พอสมควร เพียงแต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนทาง การเสริม และสร้างกลไกการพัฒนาการเกษตรระดับตำบลภายใต้การสนับสนุนของอบต. ทั้งในแง่การพัฒนาผู้นำเกษตรกร การรวมกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม การจัดการ และการตลาด